Riksdagens protokoll
1992/93:44

Måndagen den 14 december

Kl. 10.00–18.07

---

1 § Anmälan om återtagande av plats i riksdagen

Talmannen meddelade att *Lars Moquist* (nyd) den 14 december återtagit sin plats i riksdagen, varigenom tjänstgöringen som ersättare upphört för Vivianne Franzén.

2 § Justering av protokoll

Justerades protokollen för den 7 och 8 december.

3 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades
Motionerna
1992/93:Ub29 och Ub30 till utbildningsutskottet
1992/93:L12 och L13 till lagutskottet

4 § Förnyad bordläggning

Föredrogs men bordlades åter
Konstitutionsutskottets betänkanden 1992/93:KU8, KU12, KU17 och KU19
Finansutskottets betänkanden 1992/93:FiU2 och FiU5–FiU8
Skatteutskottets betänkande 1992/93:SkU10
Justitieutskottets betänkande 1992/93:JuU15
Lagutskottets betänkanden 1992/93:LU17–LU21 och LU25
Socialutskottets betänkanden 1992/93:SoU11–SoU13
Trafikutskottets betänkande 1992/93:TU3
Bostadsutskottets betänkande 1992/93:BoU8

1 *Riksdagens protokoll 1992/93. Nr 44*

Meddelande om uppskjuten votering

Talmannen meddelade att de ärenden som hann debatteras färdigt under dagens sammanträde skulle företas till avgörande i ett sammanhang i början av morgondagens arbetsplenum.

5 § Ändringar i livsmedelslagen med anledning av EES-avtalet

Föredrogs
lagutskottets betänkande
1992/93:LU11 Ändringar i livsmedelslagen med anledning av EES-avtalet (prop. 1992/93:119 delvis).

Anf. 1 MAJ-LIS LÖÖW (s):

Fru talman! Det här betänkandet är, liksom ett flertal andra betänkanden som lagutskottet för fram till kammaren vid den här tidpunkten på året, en uppföljning av det EES-beslut som vi tidigare har fattat. Jag tänker inskränka mig till att tala om de två socialdemokratiska reservationerna som är fogade till betänkandet. De ansluter sig i hög grad till vad Socialdemokraterna anförde i de fåtaliga reservationer som var fogade till EES-utskottets betänkande.

Vi skall nu behandla den lagstiftning som skall anpassa livsmedelslagen till EES-avtalet. De invändningar som vi socialdemokrater har på det här området är när det gäller lagstiftningen kring märkningsbestämmelserna, där man nu av praktiska skäl – jag tillstår att jag förstår det – för över och delegerar ansvaret till den myndighet som har att handha det här, nämligen Livsmedelsverket. Vi är litet bekymrade för att man avhänder sig den politiska initiativrätten i det här avseendet och möjligheten att framföra, fullfölja och påverka den här lagstiftningen på ett sätt som man kan finna önskvärt när önskemål utifrån våra väljare kommer. Jag vet att den här frågan är mycket känslig, just när det gäller livsmedelsområdet. Vi anser att det finns ett tolkningsutrymme i EES-avtalet och tror att detta bättre kommer att framföras om man talar som en nation. Vi tror att regeringen för fram detta med större framgång än vad en myndighet skulle kunna göra.

Vi pekar också på att just EES-avtalets möjligheter att ta särskild hänsyn till hälsa och miljö på det här området i hög grad är relevanta.

Den andra reservationen handlar om förstärkt konsumentpolitik. Vi tror att det är utomordentligt viktigt att riksdagen markerar behovet av en förstärkt konsumentpolitik. Det finns en stor oro för det här ute bland människor som man möter. Precis som vi påpekade i samband med EES-utskottets behandling av avtalet är livsmedelsfrågorna, exempelvis reglerna om märkning och om livsmedelstillsatser, ett sådant område där vi har haft starka konsumentintressen i Sverige, och där även dessa starka intressen tillgodosetts. Det är inte bra om ambitionerna sänks på det här området, och det finns all anledning för riksdagen att ytterligare markera detta genom ett tillkännagivande till regeringen.

Fru talman! Därmed yrkar jag bifall till de två socialdemokratiska reservationerna.

Anf. 2 MARGARETA GARD (m):

Fru talman! Riksdagen har med stor majoritet godkänt EES-avtalet i så gott som alla dess delar. De ändringar av livsmedelspolitiken som i betänkandet nu föreslås är en anpassning till livsmedelslagen och EES-avtalet.

Den svenska livsmedelslagen är i huvudsak anpassad till de regler som gäller inom EG, men på vissa områden krävs det förändringar för att få den överensstämmelse som behövs i enlighet med EES-avtalet.

Bestämmelserna om specialdestinerade livsmedel föreslås att förändras, och lagens detaljbestämmelser om märkning föreslås att utmönstras. För att få en bättre överblick av regelsystemet föreslås att Livsmedelsverket får ansvar för att meddela märkningsföreskrifter av livsmedel.

Den nuvarande ordningen där regelföreskrifter görs i form av lag, förordning och myndighetsföreskrifter är både svåröverskådlig och svår att tillämpa. Den ändring som nu föreslås ger den fördelen att föreskrifterna samlas i en enda författning och blir betydligt mer lättillgängliga för dem som skall tillämpa föreskrifterna.

Det är dessutom praktiskt att ha alla bestämmelser samlade i en myndighet i de fall när ändringar behöver göras. EG:s märkningsbestämmelser är detaljrika, vilket innebär att både mängden och detaljnivån ökar.

När propositionen lades fram väcktes två motioner med anledning av de förslag som propositionen innehåller. De är i stort sett identiska med dem som tidigare behandlades av EES-utskottet. Lagutskottet har i likhet med EES-utskottet avslagit motionerna. Motiveringen är också densamma som EES-utskottets, nämligen anslutningen till EES-avtalet.

Det innebär inte att utskottet ger upp det viktiga kravet på märkning av livsmedel, när lagreglering tas bort och ersätter föreskrifter utfärdade av Livsmedelsverket. Såväl Livsmedelsverket som Konsumentverket har etablerade kontakter med EG, vilka ger dem möjligheter att påverka märkesreglerna utifrån de krav och de erfarenheter som svenska konsumenter har.

Vad gäller de specialdestinerade livsmedlen är det riktigt att det ännu inte finns några hinder för att behålla nuvarande tillståndskrav. Ramdirektivet förutsätter att det finns nationella föreskrifter om t.ex. märkning, förpackning, anmälningsförfarande och kontroll av de specialdestinerade livsmedlen.

Eftersom sådana föreskrifter saknas i svensk lagstiftning måste de införas för att uppfylla åtagandet i enlighet med EES-avtalet.

Fru talman! Med detta vill jag yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på de två reservationerna.

Anf. 3 JOHN ANDERSSON (v):

Fru talman! Vänsterpartiet har inte väckt någon motion med anledning av den här propositionen, men det betyder inte att vi saknar åsikter på det här området. Som redan har sagts behandlades de här frågorna, liksom många andra, i propositionen om EES-avtalet. Självfallet har vi inte ändrat åsikt sedan dess. Vi kommer alltså att stödja de två s-reservationerna.

Vad vi åter kan och bör fråga oss är varför man går mycket längre i de här anpassningsåtgärderna än vad som är nödvändigt, allra helst som vissa av dessa anpassningsåtgärder, som i detta fall, är till nackdel för landets konsumenter och innebär försämringar på livsmedelsområdet. Många människor står undrande inför en sådan reformverksamhet.

Fru talman! Jag vill yrka bifall till betänkandets två reservationer.

Anf. 4 ANNIKA ÅHNBERG (-):

Fru talman! Inom EG pågår och har under en längre tid pågått ett mycket omfattande arbete just med regelverk kring livsmedelsfrågor, ofta med utgångspunkt i ett konsumentperspektiv. Detta är anledningen till mängden direktiv i EES-avtalet som berör just livsmedelsfrågor och till den höga graden av detaljering i regelverken.

Nivåerna på konsumentskydd och regelverk kring livsmedel är väldigt olika i EG:s medlemsländer, liksom olikheter förekommer på många andra områden. Det är fråga om länder som befinner sig på olika utvecklingsnivåer. Därför finns i EG:s direktiv mycket ofta ett manöverutrymme, en spännvidd, som tar hänsyn till dels en gemensam strävan mot ett förbättrat konsumentskydd, dels det faktum att nivåerna i EG-länderna är olika.

Det händer också hela tiden mycket inom EG när det gäller de här frågorna. Som också framgår av regeringens proposition i det här ärendet pågår ett förändringsarbete som inom de närmaste åren kommer att leda till nya direktiv och som förmodligen också kommer att föreslås ingå i EES-avtalet.

Alla dessa faktorer gör att det finns ett stort utrymme för en mycket aktiv hållning från svensk sida i dessa frågor. Det innebär också att det är nödvändigt att även vi, just nu när det pågår ett intensivt arbete inom EG, är mycket aktiva i förhållande till de förslag som vi vet skall komma inom en snar framtid.

Av dessa skäl tycker jag att den underdåniga tonen i utskottets betänkande är litet beklaglig. Den lilla bisatsen "i den mån EES-avtalet så medger" skjuts in i var och varannan mening. Det är ju faktiskt vi som avgör vad EES-avtalet medger, och sedan är det upp till andra EFTA-länder eller institutioner inom EG att protestera om de inte anser att vi har gjort en korrekt bedömning. Det finns en tendens till en sorts förhandsanpassning från svensk sida, som jag tycker är beklaglig. Jag har tagit upp det i min motion, och jag delar de uppfattningar i motsvarande riktning som finns i den socialdemokratiska motionen.

Jag har tagit upp frågan om allergener, ämnen som, i mycket små halter, kan framkalla allergireaktioner. Det är enligt min mening inte ett brott mot EES-avtalet att behålla de svenska kraven på märkning, som har en mycket högre ambitionsnivå. Vad vi kräver är att förekomsten av allergiframkallande ämnen alltid skall deklareras, även om det är fråga om mycket små halter. Motsvarande krav finns inte inom EG. Det är helt uppenbart att ett sådant krav, som gäller lika för inhemskt producerade som för importerade livsmedel, inte kan betraktas som ett dolt tekniskt handelshinder utan är motiverat av just hälsoskäl, eftersom dessa ämnen framkallar hälsoproblem för de människor som är allergiker. Jag menar att det är beklagligt att vi från svensk sida inte kan gå vidare med att hävda den högre ambitionsnivån.

Det är också oerhört viktigt att vi bedriver ett aktivt arbete för att bidra till att den svenska konsumentrörelsen stärks och att den i hög grad kan syssla med de frågor som rör EG-anpassningen. Jag har i min motion tagit upp behovet av information. Utskottet avstyrker min begäran och hänvisar till de tidskrifter och rapporter som ges ut av berörda myndigheter, Livsmedelsverket och Konsumentverket. Det är mycket bra publikationer. Problemet är att de tyvärr når en begränsad krets. De når i huvudsak dem som yrkesmässigt är berörda av de här verksamheterna, men de når inte, vill jag hävda, konsumenterna i allmänhet.

Jag tycker att man på det här området skulle lära sig litet grand av reklammakarna, de som bedriver reklaminriktad verksamhet för att nå konsumenter, för att få dem att köpa vissa typer av livsmedel. De har uppenbarligen en del att lära ut till myndigheter som vill sprida saklig information. Man når t.ex. konsumenterna i väldigt hög grad i dagligvaruaffärerna. Där borde alltså den här informationen, som rör viktiga konsumentintressen, finnas tillgänglig. Den finns inte där i dag.

Man måste söka nya banor för att se till att den här kunskapen och informationen når ut till dem som bäst behöver den, till konsumenterna, och att den inte stannar i något av de många leden dessförinnan.

Utskottet redovisar också att regeringen har tillsatt en konsumentpolitisk utredning, och det är mycket bra. Jag hoppas att den konsumentpolitiska utredningen verkligen bedriver ett oerhört intensivt arbete kring alla de här frågorna, även om det ännu så länge tyvärr inte har märkts så mycket av detta arbete utåt.

Jag har funderat mycket kring frågan om normgivningskompetensen skall behållas hos regeringen eller om den skall delegeras till Livsmedelsverket. Utskottet skriver i betänkandet att det är viktigt att följa upp vad som händer nu när normgivningskompetensen samlas hos Livsmedelsverket och att se vad detta får för konsekvenser, och jag är beredd att låta mig nöja med det. Jag tror nämligen att det ur konsumentperspektiv är en fördel att man samlar den här verksamheten på en plats. Det underlättar i viss mån också det konsumentpolitiska arbetet. Men en fortsatt vaksamhet är ändå nödvändig.

Fru talman! Jag står bakom förslagen i min motion men yrkar nu bifall endast till reservation nr 2 till det här betänkandet, vilken inbegriper yrkandena 1 och 4 i min motion.

Anf. 5 MARGARETA GARD (m):

Fru talman! De frågor som Annika Åhnberg tog upp debatterades tidigare, i samband med att vi fattade beslut om EES-avtalet. Precis som Annika Åhnberg själv säger pågår ett förändringsarbete. Jag är helt övertygad om att det kommer att ske regelförändringar även inom EG och EFTA. Som jag sade tidigare har både Konsumentverket och Livsmedelsverket goda kontakter med EG:s motsvarande myndigheter, så de krav vi har från svensk sida kommer naturligtvis att föras fram. Jag är helt övertygad om att man både i Sverige och i övriga Europa kommer att gå vidare med märkningen av livsmedel och också med en utveckling av kontrollen. Det är ju inte bara i Sverige som vi är intresserade av att ha en god hälsa, utan det intresset finns också i andra länder. Detta område är därför inte på något sätt statiskt.

Att samla detta regelsystem på ett ställe innebär också att det blir betydligt lättare, och i och med det förändringsarbete som sker blir det nödvändigt med en författningssamling, så att reglerna blir lättillgängliga. Det är naturligtvis inte bra om vi har regler som är svåra att nå och läsa för både konsumenter och producenter. Jag anser därför, liksom utskottsmajoriteten, att detta är ett steg i rätt riktning.

Anf. 6 ANNIKA ÅHNBERG (-):

Fru talman! Som jag sade i mitt anförande delar jag uppfattningen att det finns stora möjligheter att bedriva ett mycket aktivt arbete på de här områdena i förhållande till EG och kanske också andra EFTA-länder, men när jag läser regeringens proposition får jag inte riktigt uppfattningen att regeringens ambition är att driva det här arbetet så aktivt som jag tror är möjligt. Även om man lägger normgivningskompetensen hos Livsmedelsverket kommer det på det här området också i fortsättningen att handla såväl om ett myndighetsansvar som om den fortsatta politiska initiativförmågan.

Jag hoppas verkligen att det är så som har uttryckts i den här debatten, att intresset för de här frågorna är mycket stort och att Sverige skall arbeta aktivt med detta. Konsumentpolitiken, också i litet vidare mening än vad vi nu diskuterar, är nämligen av oerhört stor betydelse i en framtid, som en konsekvens av EES-avtalet men också i övrigt, som kommer att innebära – och redan har inneburit – att gränser öppnas och att handeln blir friare. Det är då oerhört viktigt att vi har en mycket hög ambitionsnivå på det här området.

Anf. 7 MARGARETA GARD (m):

Fru talman! Jag håller med Annika Åhnberg om att det är viktigt att vi får en konsumentpolitik som ger oss upplysning om innehållet i våra livsmedel. Men jag tror också att detta kommer att utvecklas till att bli ett utomordentligt bra konkurrensmedel, på så sätt att producenterna i högre grad än vad regelsystemet kräver kommer att vara måna om att märka livsmedlen. Konkurrensen ökar ju i och med EES-avtalet, och det blir då viktigt för producenterna att kunna konkurrera. Jag tror därför att Annika Åhnberg kan känna sig lugn på den punkten. Det kommer att bli fråga om en utökad information till konsumenterna i och med att vi få en ökad konkurrens.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 15 december.)

6 § Ändringar i vissa lagar på jordbruksområdet i anledning av EES-avtalet

Föredrogs

jordbruksutskottets betänkande

1992/93:JoU6 Ändringar i vissa lagar på jordbruksområdet i anledning av EES-avtalet (prop. 1992/93:119 delvis).

Anf. 8 INGA-BRITT JOHANSSON (s):

Fru talman! Att kadmium är farligt är vi överens om. Vi har varit glada över att mängden kadmium som tillförts våra jordar genom spridning av handelsgödsel, och som därefter har nått djuren och oss människor, har minskat under de senaste åren. Minskningen av kadmium i jordarna beror på att vi har minskat mängden handelsgödsel, men i november månad togs avgifterna på handelsgödsel bort, och det finns nu anledning att tro att användningen av handelsgödsel kommer att öka igen.

Regeringen har föreslagit ett gränsvärde för kadmium i handelsgödsel, och det är naturligtvis tacknämligt. Men vi har den åsikten att man samtidigt borde ha passat på att också införa en miljöavgift på kadmium i god tid innan EES-avtalet träder i kraft.

När den här frågan behandlades i utskottet, trodde vi ju att EES-avtalet skulle träda i kraft den 1 januari, och vi ansåg att det inte fanns några möjligheter för regeringen att lägga fram ett förslag. Vi har därför bara ett särskilt yttrande till det här betänkandet.

Förändringarna sker ju snabbt i dagens läge, och nu vet vi att det kommer att ta några månader innan EES-avtalet träder i kraft. Även om vi inte har någon reservation som vi kan rösta på i det här sammanhanget och inte kan göra så mycket, utgår vi från att regeringen tar sitt förnuft till fånga och återkommer till riksdagen med ett förslag till miljöavgifter, som vi alltså har möjlighet att införa innan EES-avtalet träder i kraft – vilket alltså även EES-avtalet tillåter.

För säkerhets skull skall vi ändå återkomma under allmänna motionstiden med en motion i den här frågan.

Anf. 9 BJÖRN ERICSON (s):

Fru talman! När det gäller det betänkande som vi nu behandlar, JoU9, vill jag uppehålla mig vid den motion, Jo9, där jag står som första namn. I motionen tar vi upp de följdverkningar som uppstår i samband med avskaffandet av prisregleringsavgiften på handelsgödsel och bekämpningsmedel.

I proposition 1992/93:130 anför jordbruksministern att han vill följa Omställningskommissionens förslag att reducera prisregleringsavgiften för handelsgödsel och bekämpningsmedel, dock tidigare än vad kommissionen föreslagit. Ja, det var t.o.m. så, att innan utskottet hade hunnit justera betänkandet, hade regeringen beslutat om ett tidigare slutdatum, nämligen den 2 december 1992.

Skälet för avskaffandet anges främst vara anpassningen till EG, vilket kan vara mycket tveksamt i det här läget.

Anf. 10 TALMANNEN:

Får jag avbryta? Jag undrar om inte Björn Ericsons anförande avser nästa betänkande, JoU9, vissa jordbrukspolitiska frågor.

Anf. 11 BJÖRN ERICSON (s):
Fru talman! Då har jag anmält mig fel.

Anf. 12 INGVAR ERIKSSON (m):
Fru talman! I detta betänkande, JoU6, behandlas vissa ändringar på jordbruksområdet i anledning av EES-avtalet. Här har i debatten anförts vissa synpunkter när det gäller gödselmedel och kadmium.

Utskottet är enigt om det här betänkandet, och man har inte haft någon erinran mot regeringens bedömning att gränsvärdet till en början skall sättas till 100 gram kadmium per ton fosfor. Jordbruksministern har ju också anfört att det är viktigt att Sverige agerar kraftfullt både nationellt och internationellt för att få till stånd ännu lägre kadmiumhalter. I propositionen aviseras en utvärdering, och vi är i utskottet övertygade om att den utvärderingen skall ge underlag för fortsatta överväganden i den här frågan.

Eftersom detta betänkande är enhälligt, vill jag också med hänsyn till det som har sagts här ifrågasätta de misstänkliggöranden som har framförts om riskerna. Vi har en i grunden gemensam uppfattning om vikten av att vidta åtgärder och dra ner halterna. Jag vill därför bara, fru talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 13 INGA-BRITT JOHANSSON (s):
Fru talman! Jag nämnde inte i mitt anförande något krav på att vi nu skulle sänka kadmiumhalten ytterligare. Jag bara konstaterade att det fanns ett förslag om ett gränsvärde och att det var tacknämligt. Vi kan också diskutera nivån på det gränsvärdet. Finland har, som vi vet, bestämt sig för 50 gram.

Vad jag sade var att vi vid det tillfälle då vi behandlade frågan i utskottet var missnöjda med att man inte hade infört en miljöavgift på kadmium i stället. Vi har varit tämligen överens om att miljöavgifter är ett bra sätt om man vill begränsa tillförseln och utsläppen av olika ämnen. Vid det tillfället såg det ut som om EES-avtalet skulle träda i kraft den 1 januari, och då fanns det inte någon möjlighet att hinna med att införa en miljöavgift. Nu finns den möjligheten, och jag hoppas att även Ingvar Eriksson kan vara överens med mig om att det vore önskvärt att regeringen återkom till riksdagen med förslag om miljöavgift på kadmium medan tid är.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 15 december.)

7 § Vissa jordbrukspolitiska frågor

Föredrogs
jordbruksutskottets betänkande
1992/93:JoU9 Vissa jordbrukspolitiska frågor (prop. 1992/93:130).

Anf. 14 ÅKE SELBERG (s):
Fru talman! Jordbruket och livsmedelspolitiken återkommer ständigt i den politiska debatten. Det visar hur viktigt detta ämne är för människornas vardag.

De flesta nationer lägger ner både betydande politisk kraft och ekonomiska resurser för att ha en trygg livsmedelsförsörjning med varor av god kvalitet till priser som gör det möjligt för den breda allmänheten att äta bra mat.

Så är det också här i vårt land. Ett tecken på det är den breda överenskommelse om livsmedelspolitiken som träffades våren 1990.

Riksdagen skall i dag fatta beslut om medel till jordbruket. Tyvärr måste jag säga att det beslutsunderlag som riksdagens ledamöter har presenterats till grund för beslutet är mycket bristfälligt. Det saknar varje form av analys både av vad förslagen grundar sig på och av vad riksdagens beslut egentligen innebär för lantbrukarna redan inom den närmaste framtiden. Däremot finns det gott om hänvisningar till kommande budgetproposition.

Vi socialdemokrater har ändå valt att seriöst behandla regeringens proposition och att, med hjälp av de uppgifter som dock finns, utforma vårt förslag om stöd till jordbruket. Vi gör det därför att vi anser det vara rimligt att de bönder som nu, på goda grunder, förväntar sig ett besked om direktstödet också skall få ett sådant.

Regeringen hävdar att förslaget om att anvisa 1,6 miljarder kronor för direktbidrag innebär en besparing på ca 800 miljoner kronor i förhållande till föregående år. Vid en första anblick kan det tyckas som om det är så, men sedan blir man ändå osäker på om det kan stämma.

Förra årets direktstöd fördelades så, att 755 miljoner kronor användes till att betala av spannmålskrediten. Den är nu återbetald. 100 miljoner kronor användes för att förstärka ramen för anläggningsstödet. Det är inte längre aktuellt. 60 miljoner kronor anslogs till Skördeskadefonden. Resten, dvs. drygt 1,4 miljarder kronor, betalades ut som djurbidrag.

Jordbruksministern anför i propositionen att de begärda 1,6 miljarderna bör få disponeras på samma sätt som tidigare år. Eftersom jordbruksministern inte är här skulle jag vilja fråga utskottets talesman vad detta innebär. Hur stor andel skall betalas ut som djurbidrag? Hur stor andel skall användas för att förstärka Skördeskadefonden? Skall någon del användas för att stödja spannmålssektorn och i så fall hur stor del och på vilka grunder?

Vi har inte lyckats få svar på dessa frågor. Det kan finnas flera skäl till det. Beskeden till jordbruksutskottet har varit olika. Vid utskottets sammanträde den 24 november var beskedet att spannmålssektorn skulle få del av stödet, men vid sammanträdet den 1 december, en vecka senare, var beskedet att inget stöd skulle ges till spannmålssektorn. Tala om ryckighet.

Enligt min uppfattning är det ansvarslöst av jordbruksministern att hantera en näring på detta sätt. Det minsta man som företagare kan begära är att få klara besked om vilka förutsättningar som råder.

Vi kan också konstatera att jordbruksministern nu har ändrat åsikt om gränsskyddets storlek. Motiveringen för detta är att EG inte har något gränsskydd för proteinfodermedel och att de svenska foderkostnaderna därmed ligger över kostnadsnivån inom EG. I anpassningen till EG måste kostnaderna för animalieproduktionen sänkas. Jordbruksministern säger inte ett ord om kvaliteten på importerat foder, och han säger inte särskilt många ord om – och gör ingen analys av – vad som händer med den inhemska produktionen av proteinfoder.

Detta skiljer sig uppenbart från den reaktion som den tidigare ordföranden i jordbruksutskottet – nuvarande jordbruksministern – gav uttryck för när den socialdemokratiska regeringen på försommaren 1991 föreslog och med stöd av bl.a. Folkpartiet genomdrev en anpassning av gränsskyddet. Då var det ingen hejd på vilka svårigheter och olyckor som skulle drabba det svenska jordbruket.

Ytterligare en attitydförändring hos jordbruksministern, som märks i propositionen, visar sig i avskaffandet av prisregleringsavgiften på bekämpningsmedel och handelsgödsel. Det är inte alls länge sedan som man kunde läsa artiklar med uttalanden av jordbruksministern och regeringsföreträdare om att en omvandling av samhället mot ett kretsloppssamhälle var den allra viktigaste uppgiften, om inte för hela regeringen så åtminstone för Centerns statsråd. Såvitt jag kan förstå har man ändrat uppfattning på den punkten. Att stimulera till ökad användning av kemikalier i jordbruket innebär i stället en vandring bort från kretsloppssamhället. Det betyder mer gift i maten och i naturen, och det betyder en intensivare odling, som leder oss tillbaka till överskottsproduktionen, med alla de problem som det innebär. Regeringen går ifrån intentionerna i omställningsbeslutet.

Varför lägger regeringen fram det här förslaget? Jo, återigen motiveras regeringens förslag med att det är ett led i anpassningen till EG.

Detta leder mig till en fråga: Är regeringens uppfattning fortfarande den som uttrycktes i regeringsförklaringen, dvs. att omställningsbeslutet ligger fast, eller har regeringen och riksdagsmajoriteten ändrat uppfattning?

Frågan är berättigad, eftersom den proposition vi nu behandlar helt igenom andas anpassning till EG. På sida efter sida motiveras förslagen med anpassning. Det gäller prisregleringsavgiften, införselavgiften, nivån på jordbruksstödet, osv.

Att i detta läge utsätta jordbrukarna för en förändring från marknadsanpassning till det gamla regleringssystemet anser vi vara oförsvarligt.

Det finns skäl att vara försiktig med EG-anpassningen. Vi vet inte vad som händer med EG:s jordbrukspolitik. En reformering har startat, och det är klart uttalat att den skall fortsätta. EG:s avsikt är också att gå in på ungefär samma väg som vi har gjort i vårt land. Om vi nu förändrar vår jordbrukspolitik i riktning mot den nuvarande jordbrukspolitiken inom EG är risken uppenbar att vi får gå igenom ytterligare en omställning, tillsammans med EG-länderna. Det vore minst sagt att fresta på böndernas tålamod i onödan. En anpassning till EG skulle innebära ett återinförande av regleringar och statliga subventioner. Då har de 14 miljarder som avsattes varit helt, eller åtminstone till större delen, bortkastade. Då har de förändringar som gjorts av bönderna gjorts till ingen större nytta.

Det vore nog gott och väl om vi verkligen hade bestämt oss för att gå med i EG. Om det kan vi ha vilken uppfattning vi vill, men faktum är trots allt följande: Riksdagen har beslutat att svenska folket genom en folkomröstning skall få säga sitt om ett sådant medlemskap. Vårt lands statsminister har i skilda sammanhang uttryckt att folkomröstningen egentligen borde vara beslutande.

Det har, som jag tidigare har sagt, inte varit lätt att förstå de resonemang som ligger bakom regeringens förslag. Men på grundval av de, om än knapp-

händiga, fakta som finns i propositionen och de kunskaper vi har skaffat oss på annat håll, har vi socialdemokrater kommit fram till följande ställningstagande när det gäller direktstödet till jordbruket.

Vi föreslår att riksdagen anvisar 1 303 500 000 kr till direktstöd för budgetåret 1992/93. Vår motivering till detta är följande. Av förra årets direktstöd användes 755 miljoner kronor till att betala av spannmålskrediten. Enligt uppgift är denna nu avbetald. Det finns således inte längre något behov av dessa pengar. Det finns inte heller något skäl att förstärka ramen för anläggningsstödet. Jordbruksministern har tidigare föreslagit en besparing på 175 miljoner kronor. Vi ansluter oss till det förslaget. Storleken på det belopp som skall tillföras Skördeskadefonden skall vi ta ställning till när vi vet hur stora skadorna är och vilket behov som finns.

Vi motsätter oss naturligtvis avskaffandet av prisregleringsavgiften på handelsgödsel och bekämpningsmedel. Den skadan är dock redan skedd, och vi anser att jordbruksministerns agerande är mycket märkligt. Det är naturligtvis först och främst märkligt för att det innebär ett steg bakåt i miljöarbetet men också för att vi åter skall få ett intensivt jordbruk med överskottsproduktion.

Beslutsgången har även här varit märklig. Omställningskommissionen föreslog ett avskaffande från den 1 juli 1993 och hade naturligtvis sina skäl för det. Efter detta agerade, med rätt eller fel, branschen. Så kommer regeringens proposition där jordbruksministern meddelar att avskaffandet tidigareläggs till den 1 januari 1993. Det kom protester från näringen. Jordbruksministerns förslag innebär problem. Jordbruksministern beslutar – mitt under riksdagens behandling av propositionen – att göra avsteg från sitt tillkännagivande och beslutar om ett avskaffande redan från den 2 december. Detta andas inte precis respekt för riksdagen och dess arbete.

Det är inte lätt att hänga med i svängarna, vare sig man är bonde eller riksdagsledamot.

Vi föreslår att prisregleringsavgiften återinförs, nu i form av en miljöavgift. Det gör vi för miljöns och livsmedelskvalitetens skull, men också för att på detta sätt medverka till att produktionen av spannmål hålls på den nivå som omställningsbeslutet innebär.

Vi socialdemokrater har tidigare uttalat att omställningen skall ligga fast. Vi är förvissade om att det ger oss det bästa utgångsläget för framtiden, som medlemmar i EG eller utanför.

Avsikten med omställningen var att skapa ett konkurrenskraftigt jordbruk som verkar på samma villkor som övriga näringar. Det är kontakten mellan producenter och konsumenter som är det viktiga. Möjligheten att ta fram de produkter som konsumenterna efterfrågar skall tas till vara och utvecklas, utan hinder av återinförda regleringar.

Fru talman! Regeringens agerande skapar osäkerhet! Avsaknaden av besked om jordbrukspolitiken skapar också oro hos bönderna och tvekan om hur man skall agera, t.o.m. inför nästa säsong. Beslutet att ställa om det svenska jordbruket syftade till att skapa trygghet och långsiktighet för näringens företrädare. Det var skälet till att fem partier till slut enades om utskottsbetänkandet våren 1990.

Regeringen har med sina uttalanden och med sina svaga propositioner

omintetgjort detta. Vi beklagar detta. Vår linje ligger fast. Vi vill ge bönderna klara besked om framtiden. Sådana besked gavs också av den socialdemokratiska regeringen. Nu har det skapats förvirring. Den skapas av den dåvarande oppositionen, dvs. den nuvarande regeringen.

Med det anförda vill jag yrka bifall till de socialdemokratiska reservationerna.

Anf. 15 BENGT ROSÉN (fp):

Fru talman! Vi har nu i vårt land fått börja betala notan för två decenniers konsumtion på kredit och för vår obenägenhet att ta itu med strukturella obalanser i vår ekonomi.

Eftersom vi befinner oss mitt i efterkrigstidens djupaste lågkonjunktur, drabbar det alla medborgare hårt. I dag debatterar vi bl.a. hur krisen kommer att påverka den ekonomiska situationen för våra bönder.

Sverige är ett föregångsland vad gäller reformering av jordbruksnäringen. Vi ställer längre gående miljökrav och har på ett konstruktivt sätt sänkt jordbrukets miljöbelastning, men här finns förvisso mer att göra. Vi har under stor politisk enighet antagit en djurskyddslag, där portalparagrafen framhåller att djuren skall ha möjlighet till naturligt beteende. Denna lag är nu en förebild för andra länders lagstiftning.

Fru talman! Vi har som första land i Europa genom 1990 års livsmedelspolitiska beslut inlett en väg från reglering mot marknadsanpassning av jordbruket. Det har en gång för alla slagits fast att bönderna är till för konsumenterna och inte tvärtom. Det innebär att bönderna endast kan påräkna betalning för det som konsumenter efterfrågar.

Det kan vara värt att framhålla detta när vi nu bevittnar franska bönders häftiga reaktion över GATT-förslag om avveckling av subventioner och handelshinder på livsmedelsområdet. Franska bönder kräver bibehållandet av en ordning med garanterade statliga priser och en skyldighet för konsumenterna att i egenskap av skattebetalare svara för de exportkostnader som uppstår för produktion de inte förmår konsumera.

Det är också värt att notera att reformeringen av den svenska jordbrukspolitiken vad avser såväl miljö och djurskydd som marknadsanpassning icke har skett i strid med det svenska bondefacket, utan – man får väl närmast uttrycka det så – i samförstånd. Jag tycker att LRF under Bo Dockereds ledning är värt en eloge från denna talarstol för det s.k. spårbytet. Jag tycker också att riksdagskolleger från alla partier som av naturliga skäl inte följer jordbrukspolitiken i detalj har anledning att notera förändringen. Det finns enligt min uppfattning alltför mycket av gamla fördomar kvar i detta hus mot bondefacket. Därmed inte sagt att LRF nu saknar reformuppgifter. Får jag ge ett råd, gäller det att bryta banden mellan jordbruksfacket och den ekonomiska föreningsrörelsen och att sätta den senare på aktier, så att bönderna individuellt kan handla med de värden de har i sina företag.

Tyvärr innebär ett EG-medlemskap att vi tvingas att ta flera steg tillbaka när det gäller jordbrukets marknadsanpassning. I detta betänkande redovisas några små steg av EG-anpassning i form av sänkta statliga avgifter på handelsgödsel, växtskyddsmedel och vissa proteinråvaror. Jordbruksministern avviserar i den proposition som ligger till grund för betänkandet att han

i kommande budgetproposition kommer att lägga ett förslag om hur EG-anpassningen av jordbruket i stort skall ske.

1990 års livsmedelspolitiska beslut innebar bl.a. en konfirmering av beslutet från 1989 med anledning av det s.k. halvtidsavtalet i GATT från april nämnda år, som föreskrev att prisstödet till de olika jordbruksprodukterna inte fick öka. Bönderna får nu – intill dess ett slutligt GATT-avtal föreskriver något annat – i stället för prisstöd kompenseras genom direktstöd för kostnadsutvecklingen på insatsvaror.

Sedan 1989 har vi årligen i december månad betalat ut direktstöd i form av bidrag per djur och per areal. I december 1991 utbetalades sammantaget ca 2,4 miljarder kronor. Inflationen uppgår sedan 1988 till ca 25 %. På ett toltalt produktionsvärde av ca 30 miljarder kronor får vi då ett belopp om 7,5 miljarder i fördyring. Även om den faktiska fördyringen inte är så hög inser vi att lantbrukarna har haft, och har, högt ställda krav om rationalisering och effektivisering på sig.

När nu den bistra ekonomiska situation vårt land befinner sig i gör det nödvändigt att ytterligare minska statens utgifter har regeringen bl.a. valt att, samtidigt som vissa lättnader sker när det gäller statliga pålagor för handelsgödsel och proteinråvaror, föreslå en sänkning av direktstöden från 2,4 till 1,6 miljarder kronor.

Enligt de senaste kostnadsberäkningar som Jordbruksverket gjort uppskattas det belopp som bönderna sammantaget fått över för eget arbete och ränta på eget kapital för 1991 till 2,6 miljarder kronor, alltså obetydligt över tidigare nämnda direktstöd om 2,4 miljarder kronor. För 1992 ligger spannmålsskörden på ca 70 % av normalskörd, vilket motsvarar en värdeminskning på minst 1 miljard kronor. Vidare sänks direktstöden, som nämnts, med 800 miljoner kronor, enligt regeringens förslag.

De flesta lantbrukarna kommer att klara denna kraftiga försämring tack vare en hygglig soliditet, uppbyggd under år av idogt arbete. Men det finns en grupp av relativt nystartade och skuldtyngda lantbrukare som inte kommer att klara sig. De är till största delen heltidslantbrukare och har därmed svårt att kompensera den bristande lönsamheten i jordbruket med andra inkomster.

Antalet lantbrukarkonkurser har under åren varit lågt och legat på ca 100 per år. Under nuvarande lågkonjunktur har de på årsbasis ökat till över 300, vilket kanske inte är onormalt. Det är svårt att beräkna den ökning vi nu står inför. Med hänsyn till sänkta fastighets- och maskinvärden har jag utifrån beräkningar i Skaraborgs län – som har ca 10 % av landets lantbruk – kommit fram till att det kan röra sig om 2 000–4 000 lantbrukare som i dag befinner sig nära gränsen till obestånd.

Vi har, fru talman, från jordbruksutskottets sida tagit allvarligt på detta förhållande, och vi hade förra tisdagen en sammankomst med generaldirektören i Jordbruksverket, som tillsammans med två medarbetare redovisade hur de såg på denna situation. Jag måste tillstå att jag, lika litet som någon övrig utskottsledamot, kände mig lugnad av vad man från verkets sida hade att berätta.

Man hänvisade till att det i 1990 års jordbrukspolitiska beslut avsattes 40 miljoner kronor per år för hjälp till särskilt skuldtyngda lantbrukare. Ansök-

ningarna om hjälp från detta konto har enligt Jordbruksverkets representanter inte varit många – under det senaste året inte mer än fem. Det måste då, fru talman, vara fel på villkoren för bidragen om det endast föreligger fem ansökningar vid 300 konkurser.

Det är uppenbart att man från Jordbruksdepartementets sida snabbt måste se över villkoren för bidrag ur avsatta medel och se till att utvecklingen för de hårdast trängda lantbrukarna följs upp på ett betydligt noggrannare sätt än vad som tycks vara fallet på Jordbruksverket i dag.

Annars kan vi få en lavin av lantbrukarkonkurser, när med anledning av bankkrisen nervösa tjänstemän i föreningsbanker och sparbanker – som förser jordbruket med lånat kapital – kommer att kräva ökade säkerheter efter granskning av 1992 års jordbrukardeklarationer.

I Danmark har man tydligen bestämt att de medel som nationellt finns tillgängliga för skördeskadeersättning, och de medel som EG släpper till härför ur den gemensamma jordbruksbudgeten, skall koncentreras till de sämst lottade lantbrukarna.

Nu är inte våra regler för skördeskadeskyddet upplagda på det sättet, och det kan också ifrågasättas om det är de lantbrukare som när det gäller skördeutfallet är berättigade till ersättning som skall tvingas avstå härifrån för att rädda nödlidande kolleger.

Jag tror att regeringen bör inställa sig på att ta medel för skuldtyngda lantbrukare ämnade för kommande år i anspråk för att rädda lantbrukare undan konkurs på grund av utfallet under 1992. Konkurser inom jordbruket slår socialt hårdare än konkurser inom andra verksamheter, eftersom de påverkar boendet för den utsatta familjen, som måste bryta upp och omplaceras i annan miljö. Och även om den ekonomiska situationen för alla nu är helt annorlunda än den var 1990, kan vi heller inte helt bortse från, att när staten efter nästan ett århundrade med jordbruksregleringar beslöt att under en femårsperiod ändra de spelregler som staten föreskrivit och lantbrukarna anpassat sig till, lovade vi fem riksdagspartier som stod bakom riksdagsbeslutet att omställningen skulle ske under socialt acceptabla former.

Fru talman! Carl G Nilsson kommer att ta upp och belysa förslagen om avveckling av regleringsavgifter på handelsgödsel, växtskyddsmedel och vissa proteinråvaror. Jag utgår från att han därmed kommer att bemöta de synpunkter som Åke Selberg framförde.

Jag vill avsluta med att kommentera Socialdemokraternas allmänna kritik av propositionen och deras förslag att ytterligare sänka direktstödet.

Ja, Åke Selberg, också jag hade gärna sett att jordbruksministern hade kunnat lämna ett heltäckande förslag i denna proposition och samtidigt redovisat fördelningen av direktstöden samt hur mycket han räknar med skall falla ut i skördeskadeersättning. Men jag anklagar inte jordbruksministern för bristande klarhet. Jag vet att han har kämpat hårt för att det över huvud taget skulle bli några medel till direktstöd, med hänsyn till landets finanser. Jag har full förståelse för att man på Finansdepartementet nu tvingas att ifrågasätta varenda statlig utbetalning. Som jag inledde med är det lågkonjunkturen i kombination med decenniers egna försyndelser som åstadkommer denna situation.

Sänkningen från 2,4 miljarder till 1,6 miljarder, som regeringen nu före-

slår, utgörs av medel som skall kompensera lantbrukarna för kostnadsfördyring. Att vi föregående år använde en stor del för att täcka exportkostnaderna för rekordskörden 1990 innebär inte någon förändring när det gäller kostnadsfördyringen för lantbrukarna. Därför innebär en sänkning med 800 miljoner kronor ett kraftigt steg.

När sedan Socialdemokraterna ville ytterligare reducera direktstöden med 300 miljoner kronor, skulle detta bara göra ont värre. Det är trots allt viktigt att så stort belopp som möjligt utgår under 1992 för att detta års resultat för de skuldsatta bönderna skall påverkas.

Vi vet inte hur mycket som kommer att betalas ut i skördeskadeersättning, men vi kan nog alla vara överens om att allt över 30 % av den faktiska skördeskadeersättningen blir en överraskning.

Åke Selberg undrade om omställningsbeslutet ligger fast. Ja, det gör det. Men vi måste nu naturligtvis anpassa oss till EG, som vi räknar med skall bli en realitet. Vårt beslut att förändra jordbruket gick bl.a. ut på att skapa balans mellan produktion och konsumtion i Sverige. Vi skall nu i stället inrikta oss på att se till att få en produktion som bättre stämmer överens med den stora EG-marknadens. Då är det troligt att vi kan öka vegetabilieproduktionen, samtidigt som vi får anledning att minska animalieproduktionen, där vi har sämre konkurrensförmåga. Det är en av huvudorsakerna till att vi nu bör inleda en anpassning till EG.

Anf. 16 ÅKE SELBERG (s) replik:

Herr talman! Det är helt klart att det är mycket i Bengt Roséns anförande som man kan instämma i. Men när vi nu diskuterar den här propositionen är det för det första anmärkningsvärt att jordbruksministern inte verkar ha något intresse av att vara här i kammaren. För det andra är det anmärkningsvärt att inte någon centerpartist deltar i debatten. Jag vet inte vad detta betyder, om det är en protest mot att det hela inte har gått vägen. Det får jag låta vara osagt.

Bengt Rosén sade att jordbruket nu skall gå från reglering till marknadsekonomi. Det är helt riktigt. Jag skulle vilja fråga: Vad anser Bengt Rosén om jordbruksministerns åsikter, som går ut på att vi tar ett steg tillbaka mot regleringar i jordbruket?

Det mesta skylls på EG och EG-anpassning. Men jag blir litet fundersam över regeringens stora intresse av att anpassa sig till EG. Skall vi stå med mössan i handen och rätta oss efter EG:s regler vid förhandlingarna? Vi Socialdemokrater har i alla fall en annan uppfattning.

Ulf Dinkelspiel sade att vi skall värna vårt jordbruk vid förhandlingarna. Vad är det vi skall värna, om vi redan nu lägger oss platt för EG:s regler på jordbruksområdet? Vad är det svenska jordbruket då värt? Här gäller det att vara väldigt försiktig och att vi står på oss så långt det över huvud taget är möjligt. Vi måste ge våra förhandlare möjligheter och också råg i ryggen för att värna det svenska jordbrukets intressen.

Vi har kommit långt på t.ex. miljöområdet. Bengt Rosén nämnde djurskyddet, där vi också är långt framme. Detta måste vi också värna om i förhandlingarna med EG. Jag vill ställa en fråga till Bengt Rosén: Blir det några

pengar till spannmålsodlarna enligt den här propositionen? Det har vi haft uppenbara svårigheter att klara ut.

Anf. 17 FÖRSTE VICE TALMANNEN:
Jag hemställer att talarna avger sina repliker från bänkarna.

Anf. 18 BENGT ROSÉN (fp) replik:
Herr talman! Jag skall gärna avge repliken från bänken, men det tar så liten tid för mig att gå upp i talarstolen.

Åke Selberg frågade hur jag uppfattade att jordbruksministern känner sig när han har fått byta åsikt. Jordbruksministern föreslår nu att vi skall gå ifrån marknadsanpassning mot EG:s mer reglerade jordbrukspolitik. Jag tror att jordbruksministern känner sig precis som jag känner mig, dvs. att det inte känns stimulerande. Men det är alldeles nödvändigt. Talet om att vi inte vet vad EG:s jordbrukspolitik kommer att innehålla den dag då vi blir medlemmar ser jag som mycket överdrivet. Man har i 20 år försökt att reformera jordbrukspolitiken inom EG. I våras lyckades man att ta några små steg i denna riktning. Den nya politiken skall utvärderas 1996. Vi har sett protesterna mot de här små stegen. Att då tro att EG lyckas att ytterligare reformera sin jordbrukspolitik till 1995-1996 när Sverige kan bli medlem är orealistiskt.

Att Sverige som enda land skulle tillåtas att bedriva sin egen jordbrukspolitik i förhållande till EG anser jag vara lika orealistiskt. Precis som alla andra länder måste vi anpassa oss till EG:s jordbrukspolitik, hur smärtsamt det än kan vara. Vi får ta till vara alla möjligheter som vi kan få i ett EG-sammanhang för att försöka reformera EG:s jordbrukspolitik. Jag tror att man kommer att lyssna till oss från Sverige, eftersom vi har visat vilken väg man kan gå för att komma ifrån regleringar mot ett mer marknadsanpassat jordbruk.

Åke Selberg frågade också om det blir några pengar från direktbidragen till vegetabilierna. Uppenbarligen blir det så, eftersom jordbruksministern har aviserat att han tänker överföra medel från direktbidragen till skördeskadeskydden. I det här sammanhanget kommer det alltså att tillföras medel.

Om det därutöver blir några direkta arealstöd, som vi haft tidigare, vet jag faktiskt inte. Vi har givit regeringen förtroendet att sköta fördelningen. Om vi är missnöjda med den får vi återkomma i efterskott och klandra regeringen.

Anf. 19 ÅKE SELBERG (s) replik:
Herr talman! Vi skall naturligtvis förhandla om jordbruket. Visst måste Sverige kunna spela en roll i de förhandlingarna. Jag måste fråga vad det är vi skall försöka behålla om vi inte kan det.

Vi vet att Danmark i helgen har gjort en hel del framsteg. Man har fått en del ganska långtgående löften i förhandlingarna. Bengt Rosén säger att det är orealistiskt att tro att vi i förhandlingarna skall kunna lägga fram våra förslag på ett sådant sätt att vi vinner gehör. Om det är orealistiskt är ju vår EG-

minister Dinkelspiel också orealistisk. Han har faktiskt uttalat att han tänker ställa krav och värna det svenska jordbruket i förhandlingarna.

Folkpartiet är ju miljöintresserat. Hur menar ni att mängden handelsgödsel och bekämpningsmedel skall minska när prisregleringsavgiften tas bort? Är inte det att ta ett steg tillbaka i miljöarbetet? Är det inte ett steg tillbaka, att ta bort något som vi sedan förmodligen skall införa igen? Alla sådana ryckigheter skadar jordbruket och näringen. Man blir osäker på hur man skall agera.

Anf. 20 BENGT ROSÉN (fp) replik:

Herr talman! Vi skall naturligtvis förhandla vid ett EG-inträde, Åke Selberg. Jag är övertygad om att dessa förhandlingar inte kommer att leda till att Sverige får en särställning när det gäller EG:s jordbrukspolitik. Vi får i allt väsentligt acceptera de grunddrag som EG:s jordbrukspolitik är uppbyggd på, men vi har naturligtvis rätt att förhandla om svenskt jordbruks speciella situation och ställning.

Vi skall naturligtvis förhandla om stöd till jordbruket i norr. Någon parallell finns ju inte i de länder som nu är medlemmar i EG. Vi har anledning att lyfta fram andra specifika drag i det svenska jordbruket, som vi vill slå vakt om. Andra länder har förhandlat när de har blivit medlemmar, och jag är övertygad om att vi kommer att vara framgångsrika också från svensk sida.

Carl G Nilsson kommer att å regeringens vägnar besvara frågan om sänkning av avgifterna på handelsgödsel och bekämpningsmedel. Åke Selberg ställde en fråga om detta till mig som folkpartist. Jag måste säga, att det i den situation som vi nu är i med kraftigt sänkta spannmålspriser inte är lika bekymmersamt att sänka regleringsavgiften och avskaffa den på handelsgödsel och växtskyddsmedel.

I och med att priserna på spannmål har sänkts med minst 40 % under de senaste tre åren har intresset av att producera spannmål på marginalen, med stora insatser av handelsgödsel och växtskyddsmedel, blivit mindre. Vi har fått en situation där vi genom sänkta spannmålspriser har fått mindre intresse av att med prisregleringsavgifter hålla priset uppe på handelsgödsel. Vi måste se till att våra producenter får producera på samma villkor som bönderna i EG, när vi nu ställer krav på att konsumenterna inom EG skall ha samma prisnivå. Gör vi inte det kommer vi inte att ha kvar något svenskt jordbruk.

Anf. 21 BJÖRN ERICSON (s):

Herr talman! Jag vill uppehålla mig vid den motion som jag står som första namn på, Jo9. I motionen tas upp frågan om de följdverkningar som uppstår i samband med avskaffandet av prisregleringsavgiften på handelsgödsel och bekämpningsmedel.

I propositionen anför jordbruksministern att han vill följa Omställningskommissionens förslag att reducera prisregleringsavgiften på handelsgödsel och bekämpningsmedel. Detta vill han dock göra tidigare än vad kommissionen föreslagit. Innan utskottet hade hunnit justera betänkandet hade regeringen beslutat om att sätta stoppdatum ännu tidigare, nämligen den 2 december i år.

Skälen till avskaffandet anges främst vara anpassningen till EG – något som kan vara mycket tveksamt att göra redan nu – och att årets till följd av torkan mycket lilla skörd innebär att exportkostnaderna för spannmålsöverskottet i det närmaste uteblir. Något finansieringsbehov anses därför inte längre finnas.

Man anför också som skäl det faktum att handeln med dessa produkter i stort sett upphört sedan det blev känt att avgifterna var tänkta att avskaffas den 1 januari 1993. Det är inte särskilt konstigt att så blir fallet, när regeringen sätter stoppdatum till en tidpunkt då den nya odlingssäsongen inte hunnit börja.

Vad jordbruksministern anfört som skäl för avskaffandet och vilka konsekvenserna av avskaffandet av dessa prisregleringsavgifter blir för de sektorer som ligger utanför själva jordbruket tycks utskottsmajoriteten inte bekymra sig om. Det är riktigt, vilket anförs i propositionen, att den helt övervägande delen av pengarna gått till att finansiera exporten av överskottet. Men det finns mer. För att upplysa utskottsmajoriteten om vad som i övrigt finansieras med dessa pengar vill jag nämna några exempel.

Av de avgifter som betalades in i systemet av trädgårdssektorn förra budgetåret kom drygt 11 miljoner kronor från yrkesmässig trädgårdsodling, nästan 10 miljoner kronor från hemträdgårdssektorn och drygt 9 miljoner kronor från grönytesektorn. Medlen har i stort sett gått tillbaka till dessa sektorer för att användas till rådgivnings- och utvecklingsarbete inom bl.a. hemträdgårdsodlingens område.

Jag måste därför fråga utskottsmajoritetens talesman om majoriteten anser att de nu nämnda sektorerna utanför jordbruket också i fortsättningen bör ha ett stöd. Riksdagen har nämligen tidigare uttalat att man bör överväga nya former för finansiering av sådana verksamheter som helt eller delvis finansieras av internavgifter.

Några sådana överväganden har inte redovisats i propositionen. Det är därför ganska anmärkningsvärt att regeringen nu vill tidigarelägga avskaffandet av prisregleringsavgiften utan att samtidigt redovisa hur finansieringen skall ske i fortsättningen.

Om nuvarande finansieringsform inte ersätts med en ny, måste huvudmännen för de berörda verksamheterna redan tidigt under 1993 förbereda kraftiga neddragningar. De som då blir berörda är bl.a. Hushållningssällskapet, Riksförbundet Svensk trädgård, Svenska koloniträdgårdsförbundet samt SLU:s verksamhet för trädgårdsodling i Balsgård och i Ultuna.

Jag vill ställa ytterligare en fråga till utskottsmajoritetens företrädare. Av betänkandet framgår att Jordbruksdepartementet inom kort tillsätter en arbetsgrupp för att lösa dessa frågor. Kan utskottsmajoriteten lova att man aktivt skall medverka till att arbetsgruppen blir tillsatt snabbt och att arbetet där kommer att intensifieras?

Herr talman! Tills klart besked har getts om alternativ finansiering i de av mig berörda sektorerna, ansluter jag mig till den socialdemokratiska reservationen.

Anf. 22 CARL G NILSSON (m):

Herr talman! Jag skall be att först få instämma i det som Bengt Rosén sade i sitt huvudanförande för en stund sedan. Han har där på ett utmärkt sätt

analyserat jordbrukarnas situation i allmänhet och våra nyetablerade lantbrukares ekonomiska problem i synnerhet. Den mest betydelsefulla orsaken till just deras situation är utan tvivel vårt lands höga kostnads- och ränteläge. Att driva jordbruk är mycket kapitalkrävande. Således är priset på pengar en viktig faktor. Det är just därför som åtgärder som syftar till att åstadkomma balans i Sveriges ekonomi, som i sin tur kan ge oss lägre räntor, är så oerhört viktiga också för vår modernäring. Här har vi som i dag är satta att fatta beslut om rikets affärer ett tungt arv när det gäller att reda ut resultatet av decenniers ekonomiska vanstyre.

Kostnader för lantbruk och jordbruk är emellertid inte bara räntor. Kostnader för produktionsmedel i form av växtnäring, energi, skadedjurs- och ogräsbekämpning, foder till djuren, transporter, byggnader – listan kan göras lång – är nödvändiga för produktionen. Även i detta sammanhang har de svenska bönderna högre kostnader är sina europeiska bröder.

Regeringen har nyligen vidtagit en del konkreta åtgärder och aviserat ytterligare. En del av skatten på handelsgödsel tas bort med omedelbar verkan. Det är bra. Det sänker produktionskostnaderna för t.ex. spannmål med 7–8 öre per kilo. Den s.k. proteinprisregleringen tas bort. Det är också bra, eftersom detta sänker kostnaden för animalieproduktionen i svenskt jordbruk. Men Karl Erik Olsson måste gå vidare. Vi har fortfarande en skatt på handelsgödsel. Den kallas ofta miljöavgift. Men det finns inte någon motsvarighet till denna i andra länder. Jag menar att även den måste tas bort.

En ekonomiskt optimal användning av konstgödsel och bekämpningsmedel utgör ingen miljöskada eller miljöfara. I de s.k. Mellbyförsöken i södra Halland bedrivs genom Hushållningssällskapet i Halland omfattande studier för att utröna urlakningen av näringsämnen vid olika gödselgivor, vid olika tidpunkter och vid skiftande förhållanden. Mycket kortfattat kan man om utredningen som har pågått under tre år – jordbruksutskottet har självt studerat den vid ett besök på platsen – säga att gödsling i rätt mängd och vid rätt tidpunkt inte medför urlakning genom dräneringsvattnet. Det är t.o.m. på det sättet att ingen gödsling alls med ty följande svag gröda, innebär en större urlakning ur jorden än vid en optimal gödsling och med en god gröda. Att då göra som Socialdemokraterna gör i sin reservation yrka på att hela gödselskatten skall behållas, har alltså inte något med miljöhänsyn att göra. Med det utgör ett allvarligt hot mot en redan dålig lönsamhet för jordbruket. I frågan om användning av konstgödsel, bekämpningsmedel och, vilket kanske bör tilläggas, vid användning och hantering av naturlig gödsel, är jag övertygad om att information och utbildning är den enda och rätta metoden för en god miljömedvetenhet.

Jag är också övertygad om, som Bengt Rosén vid flera tillfällen påpekade, att vi inte ytterligare får försämra produktionsmöjligheterna för svenskt lantbruk. Vi riskerar då att få en ökande utslagning av företag. I stället för effektivitetsvinster, kommer vi att få uppleva betydande omfördelningseffekter. Resurser kommer att omfördelas från landsbygd till stad, från svenska bönder till utländska bönder och från jordbruk till industri. Det blir rent av på det sättet, om Bengt Roséns scenario blir som allra sämst, att vi omfördelar från befintliga bönder till dem som efter konkurser köper gårdar till ett realisationspris. En sådan omfördelning hoppas jag att inte någon av oss vill se.

För att undvika denna utveckling är det avgörande att vi redan nu ger svenskt jordbruk samma produktionsmöjligheter som gäller för EG:s jordbrukare. Om vi inte gör det, riskerar vi att framöver få betala en stor räkning i form av arbetslöshetsstöd och i form av kreditförluster. Och detta brådskar, herr talman, eftersom läget är kritiskt.

Jag avslutar med att yrka bifall till hemställan i utskottets betänkande.

Anf. 23 ÅKE SELBERG (s) replik:

Herr talman! Carl G Nilsson var inne på det som man får höra i stort sett dagligen, nämligen vad som är grunden till vår dåliga ekonomi, och han hänvisade till 80-talet, osv.

Jag skall ställa en fråga: På vilka områden prutade oppositionen på 80-talet? Vi upplevde att det inte var någonstans, utan man krävde ständigt mer och mer resurser i förhållande till de propositioner som Socialdemokraterna lade fram. Det var dessutom Socialdemokraterna som tog initiativ till den strukturförändring, den strukturomvandling, som skedde. Jag är mycket glad över att den kunde leda till att vi fick en så stor enighet i kammaren. Den var i stort sett nödvändig för att jordbruket skulle få de bästa förutsättningarna i denna situation.

Det finns inga regleringsavgifter på handelsgödsel och bekämpningsmedel inom EG, sade Carl G Nilsson. Okej, det är i och för sig riktigt. Men skall vi resonera på samma sätt när vi skall förhandla om djurskyddslagen och när vi skall förhandla om övriga frågor där vi i Sverige redan är långt framme och där vi bör hävda vår syn på dessa frågor?

Jag vill också passa på att säga att det inte alls är säkert att vår reservation innebär mindre pengar. Vad som är osäkert är hur mycket pengar som går till skördeskadorna. Det vet vi inte. Vi har inte fått någon sådan uträkning. I övrigt andas propositionen mycket stor osäkerhet på olika områden. Det har varit ett bekymmer för oss. Därför ansåg vi att alla de pengar som vi har anvisat skall gå till djurbidragen.

Sedan några ord om handelsgödseln. Det fanns ju ett motiv till för att inte vidta den aktuella åtgärden. Man får förstå de bönder – det gäller här 30–40 % av volymen – som har köpt in handelsgödsel och fått erlägga avgift. Självklart har det också kommit kritik från branschen.

Socialdemokraterna har den allra största respekt för jordbruket och dess utövare. Jag är också medveten om att den svenske jordbrukaren är mycket skicklig och om att den omställningsprocess som vi nu befinner oss i innebär många svårigheter för näringens utövare. Därför är det mycket viktigt att vi i så stor utsträckning som möjligt håller fast vid de beslut som vi har fattat.

I samband med företagsamhet, det gäller kanske framför allt jordbruket, måste det ges så långsiktiga besked som möjligt. Det tycker jag att vi gav 1990. Låt oss hålla fast vid de beslut som då fattades.

När det sedan gäller regleringsavgifterna på handelsgödsel och bekämpningsmedel står det i betänkandet att dessa skall finnas med under övergångstiden.

Anf. 24 CARL G NILSSON (m) replik:

Herr talman! Jag har i och för sig inte pekat ut någon syndabock när det gäller de senaste decenniernas ekonomiska politik. Från olika håll har det

sagts att flera får ta sitt ansvar härvidlag. Men nog var det väl på det sättet, Åke Selberg, att vi i opposition ofta pekade på och varnade för den utveckling som var på gång. Vi prutade och prutade och hade alltid alternativa budgetar, vilka vi emellertid inte kunde få igenom. Det var väl t.o.m. på det sättet att de kraftigaste varningarna ibland kom från Åke Selbergs eget håll.

Beträffande djurskyddsfrågorna ligger vi i Sverige, som Bengt Rosén också påpekade, långt framme. Vi har ju långtgående krav och långtgående bestämmelser. Ibland är det kanske rent av litet för stor klåfingrighet härvidlag. Här tycker jag att vi skall förhandla med EG inför ett inträde. Vi skall påverka de länderna. Vidare är det ju bekant att det pågår en ganska kraftfull diskussion i EG-länderna till förmån för en skärpning av djurskyddsreglerna.

Så något om skördeskadeskyddet. Vi har inte sett hur mycket som skall tillkomma. Det beror väl helt enkelt på, vilket också redovisats inför utskottet, att vi i siffror ännu inte riktigt har klart för oss hur stora skadorna är och vilka områden i Sverige det är fråga om. Jag är övertygad om att det är jordbruksministerns avsikt att, så fort de frågorna ligger på bordet, lägga fram ett förslag om fördelningen.

Rättvisefrågorna tar också Åke Selberg upp. Det gäller gödselmedelsavgiftens avskaffande. Jo, det är klart att det väl alltid är svårt att komma ur ett regleringssystem – däremot är det lätt att komma in i ett sådant. När man är på väg ut ur ett regleringssamhälle, blir det alltid tröskeleffekter. Någon blir lidande, och någon tjänar på systemet. Just det är en av avigsidorna i ett regleringssamhälle.

Anf. 25 ÅKE SELBERG (s) replik:

Herr talman! Först och främst gäller det djurskyddet. Det som Carl G Nilsson säger är riktigt, dvs. att man inom EG rör sig i samma riktning som vi när det gäller djurskyddslagen. Beslut har fattats i anslutning till vår behandling av den senaste djurskyddspropositionen. Det är naturligtvis ett bevis på att man har sneglat på våra beslut. Självfallet finns funderingen om det är fråga om klåfingrighet när man i detaljer någon gång gått litet för långt.

Hur som helst har man i andra länder i Europa noga studerat vår djurskyddslag. Man har åstadkommit en opinion i de olika länderna för en bättre djurhållning och en bättre djurskyddslag. Det skall vi vara glada över. Jag är helt övertygad om att Sverige har påverkat i det avseendet.

När det sedan gäller propositionen och det som sägs om de olika områdena skulle jag hemskt gärna vilja höra något område nämnas där oppositionen velat pruta i fråga om Socialdemokraternas förslag på jordbrukets område under socialdemokratisk regeringstid.

Vidare tycker jag inte att jag har fått svar på frågan om det blir några pengar till spannmålsodlarna. Blir det alltså något arealstöd från de pengar som nu anvisats, eller uteblir de pengarna?

Anf. 26 CARL G NILSSON (m) replik:

Herr talman! Den prutning som Åke Selberg yrkar på skulle innebära att det definitivt inte blev några pengar vare sig till skördeskadeskydd eller till växtodling.

Ministern skriver i klartext i sin proposition att en del av pengarna skall gå till skördeskadeskyddet. Naturligtvis är två vägar tänkbara när det gäller kompensationen till växtodlingen: antingen genom ett generellt arealstöd eller via skördeskadeskyddet.

Jag har fullt förtroende för Jordbruksdepartementets förmåga att bedöma den saken när siffrorna beträffande årets skördeskador ligger på bordet.

Åke Selberg återkommer till djurskyddsfrågorna. Jag tycker faktiskt att det inte finns anledning att träta därom här i kammaren. Vi är ju ganska överens i de frågorna. Vi är t.o.m. överens om att vi i viss mån skall titta på de gällande reglerna och undersöka om de är skäliga eller inte. Nyligen har beslut fattats i utskottet och sedermera också här i kammaren om en utvärdering av frågan om det s.k. betestvånget för mjölkkor. Här tror jag således att full samsyn finns.

Anf. 27 DAN ERICSSON i Kolmården (kds):

Herr talman! Jordbruksministern utlovar i den proposition som ligger till grund för dagens betänkande från jordbruksutskottet en mer utförlig presentation av och riktlinjer för jordbrukspolitiken framöver. Det här skall presenteras i den kommande budgetpropositionen, dvs. om fyra veckor. I avvaktan därpå finns det egentligen inte så mycket mer att säga än vad jag anför i det särskilda yttrande som är fogat till betänkandet. Bengt Rosén har tidigare redovisat den svåra situation som många svenska lantbrukare befinner sig i.

Det är bara att beklaga att senfärdigheten när det gäller att justera 1990 års livsmedelspolitiska beslut kan komma att få ödesdigra konsekvenser för många enskilda och familjer inom jordbruksnäringen.

Det jag skriver i det särskilda yttrandet om att garantipriset för spannmål sänks till en sådan nivå att det blir svårt att producera utan förlust är verkligen ingen överdrift, tvärtom. Detta kommer att leda till ekonomiska problem för många lantbrukare. Därigenom kan stora kapitalvärden gå förlorade, samtidigt som arbetslösheten på landsbygden kan komma att öka högst påtagligt. För att undvika denna utveckling måste svenskt lantbruk ges med EG-länderna jämförliga konkurrensvillkor. Jag hoppas att budgetpropositionen innebär en ljusning på den fronten.

Herr talman! Jag hoppas också att den artikel av P G Gyllenhammar som var införd i Dagens Nyheter den 6 december innebär att jordbruksdebatten framöver kan få en ny inriktning. Rubriken på artikeln löd: Ett brott mot framtida generationer.

Jag skulle vilja citera något ur den här artikeln: "Jordbruket är föremål för omprövning överallt – det är sant. Mindre subsidier och öppnare konkurrens. EG har också börjat slå in på denna väg. Exportstöd och gödsling minskas. Men nyorienteringen måste ske varsamt och med känsla för kulturlandskapets alla värden. Eftersom Sverige vid en EG-anslutning måste följa EG:s jordbrukspolitik, finns det ingen anledning att nu rusa före och lägga ned åker i onödan."

Vidare står det i den här artikeln: "I dag driver vi Sveriges bönder från åkern med hjälp av stora engångsbelopp. I stället behöver vi uppmuntra dem

att ta ansvar för att bevara och utveckla det svenska landskapet. Vi kan eljest komma att ångra oss djupt."

Det här var alltså inga egna ord eller någon jordbruksorganisations ord. Det är Sveriges mest kände industriföreträdare som uttrycker detta. Uppenbarligen inser allt fler att det är en felaktig väg som svensk jordbrukspolitik nu slagit in på. Låt oss hoppas att vi har förmåga att styra den rätt igen.

Anf. 28 BJÖRN ERICSON (s) replik:

Herr talman! Det kanske är svårt att hålla reda på vem som är utskottsmajoritetens talesman i de frågor som jag berörde i mitt anförande. Men jag vill upprepa den fråga som jag menar borde få ett svar här i dag:

Kommer utskottsmajoriteten aktivt och med kraft att se till att den arbetsgrupp som man i betänkandet antyder skall tillsättas verkligen kommer till och att uppgifter om alternativa finansieringsformer också kommer fram?

Anf. 29 DAN ERICSSON i Kolmården (kds) replik:

Herr talman! I den mån vi har möjlighet att påverka detta skall vi givetvis vara pådrivande och föra detta till en lycklig lösning.

Anf. 30 CLAUS ZAAR (nyd):

Herr talman! Omställningen av det svenska jordbruket fortsätter som planerat. Det innebär att vi före den 1 januari 1995 skall genomföra anpassning och förändring så att vi kan gå in i EG med god konkurrenskraft. De svenska bönderna måste konkurrera på lika villkor i så stor omfattning som vårt klimat ger möjlighet till. Jag bedömer att vår export av traditionella bulkvaror, exempelvis spannmål, på sikt måste bytas ut mot handel med förädlade produkter med svensk kvalitetssäkring för konsumenten.

Vår höga ambitionsnivå på såväl miljö- som djurskydds- och djurhälsoområdet kommer att bli viktiga argument i marknadsföringen av svenska förädlade produkter. Vi kan jämföra med t.ex. Irland, som har börjat att marknadsföra kött i Frankrike med just god djurmiljö som ett säljargument. Förädlingsgraden måste alltså på sikt drivas på sådant sätt att vi exporterar en konsumentfärdig och kvalitetssäkrad produkt.

Våra konkurrenter i Europa pressar priserna. Det traditionella skyddet med prisregleringar och subventioner har medfört att prispressen inte fått genomslag i svenskt jordbruk och i svensk livsmedelsproduktion. Det är nu viktigt att avregleringen fortsätter och att vi får möta EG med en anpassad och konkurrenskraftig produktion.

Våra regleringar av produktionen har visat sig ge ineffektivitet i flera led inom produktions- och distributionskedjan. Påverkan från produktionen går alltså vidare genom handelsledet, som har arbetat med etableringsskydd och uppdelning av marknaden utan fri och stark konkurrens. Detta har varit ett men för våra konsumenter som har fått betala mer än vad de egentligen skulle.

I samband med avregleringen i handeln har konkurrens från fristående köpmän med lågprisbutiker visat vägen till lägre konsumentpriser. Dessa lågprisbutiker har inte stor marknadsandel ännu, men andelen ökar snabbt.

Där lågprisbutiker finns har vi också märkt att priserna sjunker kraftigt i närområdet. Vi kan nå långt genom förändringar.

I en SNS-studie, som granskat slaktsektorn, har löneläget för svenska slakterier jämförts med de tyska företagens. Det visar sig att vi i Sverige har ett löneläge som motsvarar 19 % medan de tyska företagens är 8,3 %. Här finns alltså utrymme för kraftiga förbättringar för att vi skall kunna komma i paritet med den europeiska marknaden.

I charkbranschen finns dock endast ett par procents skillnad. Där finns, som bekant, en tuff och för konsumenten positiv konkurrens. På mejerisidan behöver också effektiviteten höjas. Arla förädlar enligt samma studie 330 ton mjölk per anställd, medan våra konkurrentländer kommer upp i 450–552 ton.

Herr talman! Med konkurrens på lika villkor sätter vi såväl duktiga svenska bönder som konsumenter i centrum, för bättre och billigare mat i framtiden.

Anf. 31 HARRY STAAF (kds):

Herr talman! Jag har lagt fram en motion, Jo10, som behandlas i detta betänkande.

När jag tar del av betänkandet, med dess reservationer, yttranden och övriga behandlade motioner, påminner jag mig vad som hände på fastighetsmarknaden i slutet av 80-talet. Då tyckte en del svenska investerare att fastighetspriserna i en del länder var mycket låga. Man styrde sina investeringar dit. Verkligheten var något annorlunda. Det fanns skäl till att fastighetspriserna i de här länderna var lägre. Investeringarna blev därför i många fall misslyckade. Detta bidrog till en del finansbolags fall här hemma och en belastning på vår bytesbalans.

När det gäller vårt svenska jordbruk råder ungefär liknande förhållanden. Det påstås dels att vårt samlade stöd är större än EG:s, dels att det tycks stå klart i det här betänkandet att våra spannmålsodlare kommer att få de sämsta priserna för spannmål. Verkligheten tål naturligtvis inte en sådan prissättning. Skall vi kunna behålla vårt jordbruk får vi inte ha sämre inlösenpriser på spannmål än EG har.

Kristdemokraternas lantbrukspolitiska råd anger i ett uttalande att mängder av jordbruksföretag nu drabbas med full kraft av betalningsproblem. På två år, från 1990 när omställningsbeslutet fattades till 1992, har jordbrukets totala inkomster sjunkit från 31,9 miljarder kronor till 27,6. Kostnaderna beräknas för 1992 ligga på nära 26 miljarder kronor. Driftöverskottet har således minskat från 4,8 miljarder kronor till någonstans mellan 1,5 och 2 miljarder kronor.

Även utskottsmajoriteten är oroad. På s. 12 i betänkandet anges följande: "Även om siffrorna för år 1992 inte är definitiva finns det enligt utskottets mening anledning att hysa oro över jordbrukets ekonomiska situation. Det gäller i synnerhet relativt nyetablerade företag och företag med stor skuldbörda."

Herr talman! Enligt min mening är det mycket betänkligt att regeringen i propositionen föreslagit en neddragning av direktstödet i nuvarande läge. Ännu mer betänkligt är naturligtvis Socialdemokraternas förslag att ytterli-

gare minska direktstödet. De socialdemokratiska ledamöterna har också i ett särskilt yttrande kritiserat betänkandet för att det genomgående går ut på en anpassning till EG:s jordbrukspolitik redan nu.

Ibland får man en känsla av att inte alla förstår jordbruksnäringens behov av långsiktiga regler. Vi kan inte driva en kortsiktig jordbrukspolitik isolerad från omvärlden. Vi bör i stort ge våra lantbrukare samma villkor som de som råder i våra grannländer. Gör vi en jämförelse med EG:s snitt, bör vi komma ihåg att förhållandena inom EG också varierar. Med det läge som vi har bör vårt stöd till jordbruket ligga något högre än EG:s snitt.

I motion Jo10 har Ulf Björklund och jag föreslagit ett arealstöd. Arealersättningen bör utformas så, att den förutom den brukade åkern även omfattar ängsmark och betad hagmark.

Arealersättningen har vissa fördelar. Den bör vara enkel att administrera. Därigenom kan huvuddelen av stödet komma brukarna till godo. Kristdemokraterna har under lång tid förordat ett arealstöd. Så sent som i valrörelsen ifrågasatte många principen om arealstöd. Sedan dess tycks det ha skett en omfattande svängning bland näringens företrädare till förmån för arealstödet.

I motionen pekar vi också på att den relativt låga insats vi har av konstgödsel och bekämpningsmedel i Sverige bör vara en tillgång när det gäller att marknadsföra svenska livsmedel på Europamarknaden. Ur den synvinkeln borde en del av regleringsavgifterna på handelsgödsel och bekämpningsmedel omvandlas till miljöavgifter.

Carl G Nilsson uttryckte betänkligheter mot handelsgödselavgiften och miljöavgiften på handelsgödsel över huvud taget. Men i en marknadsekonomi är ekonomiska styrmedel den mest använda metoden för att nå en miljöanpassning.

Jag tror att det går att vinna förståelse för sådana miljöavgifter hos näringens företrädare under förutsättning att samtliga avgifter återförs till jordbruket. Opinionsmässigt skulle vi vinna mycket om de som nu får del av dessa medel finge sina anslag direkt från statskassan. Samtliga miljöavgifter bör alltså återgå till jordbruket i form av arealersättning enligt min mening.

Herr talman! Den proposition som behandlas i betänkandet är i flera frågor ofullständig. Jordbruksministern lovar på flera punkter att återkomma. Min förhoppning är att det då blir litet mer rejäla tag, så att lantbrukarna kan tro på en framtid för jordbruksnäringen i vårt land.

Anf.32 ÅKE SELBERG (s):

Herr talman! Eftersom Harry Staaf gav uttryck åt precis samma åsikter som vi socialdemokrater har när det gäller prisregleringsavgiften på handelsgödsel och bekämpningsmedel, är han välkommen att rösta på reservation 1.

Anf. 33 HARRY STAAF (kds):

Herr talman! Åke Selberg har kanske inte observerat skillnaden mellan förslaget i motionen och den socialdemokratiska reservationen. Vi talar om i motionen att en del av regleringsavgiften kunde omvandlas till en miljöavgift. Socialdemokraterna förordar i sin reservation att hela regleringsavgiften omvandlas till en miljöavgift.

Med tanke på de förhållanden som nu råder anser jag att det är att ta i litet för mycket. Men själva principen om att man skall använda den som ett styrmedel när det gäller miljö kanske vi är överens om.

Anf. 34 ÅKE SELBERG (s):

Herr talman! Det var synd att dessa åsikter inte framfördes vid utskottsbehandlingen, för det är mycket möjligt att vi hade kunnat enas om en mittenlinje i fråga om prisregleringsavgiften.

Anf. 35 HARRY STAAF (kds):

Herr talman! Jag förutsätter att min och Ulf Björklunds motion var med i utskottsbehandlingen. Där står vår synpunkt klart uttryckt, nämligen att miljöavgiften bör återgå som arealstöd i sin helhet till jordbruket. Hade socialdemokraterna anslutit sig till den, kanske vår talesman i jordbruksutskottet hade kunnat nå enighet med er.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 15 december.)

8 § Ny högskolelag m.m.

Föredrogs
utbildningsutskottets betänkande
1992/93:UbU3 Ny högskolelag m.m. (prop. 1992/93:1).

Anf. 36 BENGT SILFVERSTRAND (s):

Herr talman!

"Friheten, säger jag er,
är en vind som skärs av en annan vind.
Och denna andra vind är rättvisan.
Den som talar om frihet menar ständigt
sin frihet, men inte friheten.
Men en frihet på andras bekostnad
är orättvis och därför ingen sann frihet."

Ja, dessa Artur Lundkvists ord i "Kort föreläsning om friheten" från 1955 får en alldeles påtaglig återklang i dagens värdeladdade debatt om ökad frihet och mångfald i skol- och utbildningspolitiken.

Skola och utbildning erbjuder rika tillfällen till experimentlusta i frihetens namn. De flesta regeringsförslag på detta område har en gemensam nämnare. De är draperade i blå förpackning och erbjuder oöverträffad uppslagsrikedom vad gäller slagord innehållande ordet frihet. Det är VALFRIHET OCH FRISTÅENDE SKOLOR – FRIA UNIVERSITET – FRIHET FÖR KVALITET – FRIHETEN ÄR NORMEN m.m. Men de alldeles avgörande frågorna diskuteras aldrig. Vems frihet handlar det egentligen om? Är det

universitetens, professorernas eller studenternas frihet? Vem skall ha makten över kunskapens villkor?

Att ökad frihet för någon nästan alltid innebär att någon annans frihet beskärs låtsas det numera helt moderatstyrda utbildningsetablissemanget aldrig om. Här kan Artur Lundkvists dikt ge oss en viktig tankeställare. Friheten från – balanserad av friheten till!

Utgångspunkten för regeringens retorik på utbildningspolitikens område är att den svenska högskolan är undermålig i ett internationellt perspektiv. I själva verket hävdar sig den svenska högskolan mycket väl vid internationell jämförelse. Detta visar bl.a. den utvärdering av svensk utbildningspolitik som OECD genomfört i år.

Samtidigt ifrågasätter man avvecklingen av UHÄ, vars insatser vad gäller t.ex. forskning kring högre utbildning anses vara mera avancerade än i de flesta andra europeiska länder. Bakom denna avveckling ser OECD också en strävan från regeringens sida att centralisera vissa beslutsfunktioner till Utbildningsdepartementet.

De internationella utvärderarna efterlyser också en närmare analys av syften och konsekvenser bakom planerna att överföra vissa högskolor i stiftelseform.

Sammantaget ger rapporten ett mycket starkt stöd för den svenska utbildningspolitik som utvecklats under socialdemokratisk ledning, medan frågor reses om vissa inslag i den borgerliga regeringens omläggning av politiken.

I själva verket bygger den nu aktuella propositionen, Universitet och högskolor – Frihet för kvalitet, i allt väsentligt på den utredning om grundutbildningens villkor i högskolan – den s.k. Grundbulten – som tillsattes av den socialdemokratiska regeringen.

Det är också här som regeringen förmår vara konkret.

Så t.ex. expedierar Per Unckel nu den avveckling av linjesystemet som beställdes av den förra socialdemokratiska regeringen. Många av de förändringar vi nu får se förverkligas emanerar för övrigt från ett riksdagsbeslut i juni 1991. Det är alltså på socialdemokratiskt initiativ som avregleringen av den svenska högskolan inletts.

Låt oss en gång för alla slå fast att socialdemokratin bejakar en ökad frihet och mångfald i vårt högskolesystem. Avregleringen får emellertid för oss aldrig bli ett självändamål. Författningsmässig kvalitet måste upprätthållas för att rättssäkerheten skall kunna tillgodoses.

Det djupaste syftet med en reglering måste vara att stärka de enskilda studenternas, lärarnas och forskarnas situation, då de kan riskera att utsättas för godtycke från makthavare inom och utom högskolan. Vi socialdemokrater vill således stärka rättssäkerheten och de demokratiska arbetsformerna i högskolan.

För socialdemokratin är det av avgörande betydelse att den svenska högskolan framstår som en självständig, kunskapssökande och kunskapsförmedlande organisation, verksam i det demokratiska samhällets mitt. Därför måste bl.a. målen för högskoleutbildningen innefatta behovet att främja de studerandes personliga utveckling, något som regeringen inte finner vara värt att markera i högskolelagen.

Den sociala snedrekryteringen till högre utbildning, som nu blivit alltmer

påtaglig, måste angripas med kraft. Det måste nu bli en huvuduppgift för riksdag och regering att fastställa klara och operativa mål och vidta åtgärder för att minska det sociala ursprungets betydelse för individens yrkesval och de därmed förenade möjligheterna till ett rikare liv. På denna punkt tiger regeringen. Intressant i sammanhanget är att landets samtliga studentpräster nyligen tagit till orda i denna viktiga fråga. Man undrar bl.a. vart ord om solidaritet och personlig utveckling tagit vägen bland utbildningsmålen. Frågan skickar jag härmed vidare till Kristdemokratiska samhällspartiets företrädare i dagens debatt. Hade ni följt ert samvetes röster behövde vi socialdemokrater ju inte reservera oss till förmån för något som borde vara en självklarhet. Men ni är kanske beredda till en Canossavandring på den här punkten?

I fjolårets regeringsdeklaration togs ett generellt och storvulet grepp för att privatisera stora delar av det svenska universitets- och högskolesystemet. "Strävan skall vara att skapa mer autonoma universitet och högskolor. De principiella och praktiska frågorna vid en omvandling av universitet och högskolor till fristående stiftelser klarläggs snabbt."

Snabbt var ordet. Det var i början av oktober 1991. I juli 1992, vid tiden för frihetspropositionens nedkomst, hade stiftelseplanerna devalverats. Det talas nu om att "pröva de praktiska ocn principiella frågorna för att överföra vissa" – observera *vissa* – "universitet och högskolor till privaträttslig form".

I årets regeringsdeklaration finns inte en stavelse om stiftelsefrågan. Detta tar utskottsmajoriteten till intäkt för att göra en undanglidande manöver i stiftelsefrågan. Men i och med regeringens utspel i förra veckan om att erbjuda tre högskolor att bli privata stiftelser på skattebetalarnas bekostnad måste detta bli en huvudfråga i dagens debatt.

Jag vill därför ställa några frågor till utbildningsministern:

I Utbildningsdepartementets PM om stiftelsehögskolor, daterad den 8 december 1992, står det bl.a. "I och med att relationen mellan staten och stiftelsehögskolorna regleras genom avtal och inte genom ensidiga beslut av regering och riksdag, kommer självständigheten för högskolorna att öka väsentligt."

Fråga nr 1, herr utbildningsminister, är följande: Är inte denna kammare allsidigt sammansatt? Och på vilket sätt kommer självständigheten att öka? Är det inte så som bl.a. Göteborgs-Posten i en ledarkommentar till stiftelseutspelet konstaterar, nämligen att "det mesta av den ökade friheten är möjlig att uppnå redan idag. Politikerna kan bara bestämma sig för att avstå från att detaljreglera högskoleverksamheten." Det är precis vad vi är på väg att göra.

På ett annat ställe i promemorian erkänns att universiteten och högskolorna förvisso får en väsentligt ökad självständighet, men sedan skriver man: "De frihetsgrader som skapas kan naturligtvis helt eller delvis avskaffas genom framtida riksdagsbeslut." Hör och häpna! Frihetsgrader kan enligt Utbildningsdepartementet avskaffas av denna demokratiskt valda kammare! Min fråga nr 2 är: Innebär detta, Per Unckel, att systemet med insynsskyddade stiftelser, byggda på en ålderdomlig och otidsenlig lagstiftning, skall användas för att minimera förekomsten av demokratiska beslut?

Också fråga nr 3 utgår från ett citat från promemorian: "En ny organisa-

tion och en ökad självständighet förväntas också leda till att tillgängliga resurser används effektivare." Detta påstående är, liksom flera andra i denna PM, obevisat. Ironiskt nog är nämligen Jönköping en av de högskolor som på denna grund erbjudits att bli stiftelse. Men enligt UHÄ:s senaste verksamhetsberättelse är just Jönköping landets mest kostnadseffektiva högskola, med en mycket enkel och obyråkratisk organisation.

Varför börja, herr utbildningsminister, där det fungerar? Det hade åtminstone varit någon logik i att välja ut någonting som inte hade fungerat. Varför överföra väl fungerande allmänna högskolor till privaträttslig form med statliga medel? Och varför, om ni nu tror på privatiseringens inneboende egenkraft, skapa mångåriga garantier för deras fortlevnad på skattebetalarnas bekostnad? Har vi i dagens knappa budgetläge, där vi behöver resurser till de befintliga högskolorna för att stärka det system som vi har, råd att ge så långtgående ekonomiska garantier som i ett fall sex år och tolv år när det gäller lån?

Min fjärde fråga utgår från att förslaget också på en annan punkt är synnerligen motsägelsefullt. Enligt Utbildningsdepartementet skall fastigheterna vara en integrerad del av stiftelsekapitalet. Men enligt proposition 1992/93:37 om ny organisation för förvaltning av statens fastigheter skall staten äga fastigheterna, visserligen genom att bilda en särskild fastighetskoncern för högskolefastigheter men med en tydlig boskillnad mellan fastighetsförvaltning och brukande av lokaler och mark. Hur går detta ihop, herr utbildningsminister?

Enligt vår uppfattning har kopplingen till det omgivande samhället utgjort en garanti för högskolornas frihet och möjlighet att stå emot olika intressens vilja att påverka. Det är orimligt att överföra stora förmögenhetsmassor till privaträttslig drift. Lika orimligt är det att skattebetalarna skall svara för finansieringen av högskolor över vilka de saknar insyn och kontroll. Det borde räcka med att skattebetalarna på sådana villkor måste hålla bankerna under armarna.

Det är också, Per Unckel, synnerligen olyckligt att regeringen genom ett illa genomtänkt och politiskt dåligt förankrat förslag utsätter berörda högskolor för den onödiga oro och osäkerhet om de framtida förutsättningarna som måste bli följden av ovissheten om den eventuella reformens politiska överlevnad vid ändrade parlamentariska förhållanden.

Eftersom väl innebörden av regeringens strävan att högskolelag och förordning bara skall ange vad som anses absolut nödvändigt att centralt reglera, blir den logiska konsekvensen att universitet och högskolor i övrigt får råda över sig själva. Detta innebär bl.a. att man öppnar för möjligheten att införa terminsavgifter, något som ju också ligger i själva stiftelsetanken.

Eftersom regeringspartiernas företrädare fört en tvetalan på denna punkt, har vi socialdemokrater ansett det nödvändigt att reservera oss till förmån för ett ställningstagande, innebärande att inga högskolor skall få ta ut avgifter av de studerande som genomgår grundläggande högskoleutbildning eller forskarutbildning. Det är kanske bra om vi får klara besked på den här punkten från utskottets företrädare i dagens debatt.

I frågan om de mindre och medelstora högskolorna svävar regeringen också i denna proposition ordentligt på målet. Här har emellertid utskottet

under utskottsbehandlingens gång på en punkt kommit fram till en konstruktiv kompromisslösning.

Det gäller det angelägna behovet av utbyggnad av forskning och forskarutbildning vid de mindre och medelstora högskolorna. Att de borgerliga partierna inte är lika angelägna om dessa högskolors rätt att få utfärda magisterexamen måste mot denna bakgrund beklagas. Ytterligare en test på regeringspartiernas verkliga intresse för de mindre och medelstora högskolorna får vi när vi så småningom skall diskutera fördelning av nya högskoleplatser. De inledande piruetterna på detta område ger anledning till oro, eftersom mindre än 20 % av de första 4 000 platserna gick till de små och medelstora högskolorna. Och trots överenskommelsen i den s.k. krisuppgörelsen om fördelning av ytterligare 2 000 platser till de mindre och medelstora högskolorna frångår man också här överenskommelsen och ger universiteten ytterligare 300 platser. Också det vore kanske värt en kommentar.

I övrigt vill jag bara i korthet kommentera några ytterligare socialdemokratiska reservationer.

Vi anser att jämställdhet mellan kvinnor och män inom högskolan är så viktig att den inte bara skall iakttas, som utskottsmajoriteten uttalar, utan även främjas. Kanske kan vi här få ett ord på vägen av den borgerliga utbildningspolitikens jämställdhetsminister, Margitta Edgren, som aviserat sin medverkan i denna debatt.

Regeringen talar vitt och brett om att det är studenterna som står i centrum för reformeringen av högskolepolitiken. Men retoriken är även på denna punkt ganska innehållslös. Trots invändningar från många remissinstanser vill utskottsmajoriteten bifalla regeringens förslag om att återinföra en begränsning av studenternas rätt att genomgå prov. Denna typ av borgerlig förnyelse genom att återgå till det gamla tar vi socialdemokrater självfallet avstånd från.

Vi vill också genom klara skrivningar garantera studenternas rätt till inflytande på olika nivåer i högskolesystemet. Därför anser vi att studenterna skall garanteras rätt att utse två ledamöter i högskolestyrelsen. Vi föreslår vidare att studenterna skall ha rätt men inte skyldighet att utse minst en tredjedel av ledamöterna i fakultetsnämnder. Samma rättigheter bör tillkomma studenterna i de nyinrättade organen för grundutbildning. Samtidigt anser vi att institutionerna allt framgent skall ledas av en styrelse, om ej annat följer av föreskrifter som regeringen meddelar. Också i denna styrelse skall minst en tredjedel av ledamöterna företräda studenterna inom institutionen.

Låt mig slutligen beträffande vår reservation 21 bara i korthet säga att vi i likhet med ett stort antal remissinstanser tar avstånd från införandet av graderade betyg i forskarutbildningen. Detta ställningstagande bygger på beprövad erfarenhet. Sådana betyg leder nämligen ofelbart till en förlängd utbildningstid, något som står i klar motsägelse till regeringens uttalade strävan att öka genomströmningen i forskarutbildningen.

"Gränslös frihet är öken, intighet
och vänder sig strax i absolut tvång"

säger Artur Lundkvist vidare i den inledningsvis citerade dikten.

Så är det också i den nya utbildningspolitiken, där friheten inte tycks tillåta vare sig kyssar eller andra kärleksladdade ord i standardproven och där departementet vill styra mer, inte mindre, eller där skattepengar skall användas för att vidga någras frihet och minska andras, allt på skattebetalarnas bekostnad.

Herr talman! Jag yrkar bifall till de socialdemokratiska reservationerna 1, 4, 7 och 13.

Anf. 37 STEFAN KIHLBERG (nyd):

Herr talman! Den proposition om ny högskolelag som behandlas i det betänkande som vi nu debatterar har underrubriken Frihet för kvalitet. Dessa ord är som ljuv musik i mina öron – men den "musik" som strömmar ur såväl propositionen som betänkandet störs tyvärr av en del dissonanser och falska toner, för att inte säga spruckna klanglådor och obefintliga resonansbottnar.

Jag är fullständigt övertygad om att utbildningsministern Per Unckel skulle ha åstadkommit ett aktstycke av helt annan klass och harmoni, om han tillåtits spela ett solonummer – men nu har han ju dess värre ett antal andra medlemmar i regeringsorkestern som inte tillåter goda solistprestationer. – Allt på temat: hellre en dålig kompromiss, som egentligen ingen är nöjd med, än en lösning som är bra för våra universitet och högskolor. Jag tycker att utbildningsutskottets betänkande litet är ett svek mot Sveriges universitet och högskolor – åtminstone om parollen är frihet för kvalitet.

Javisst, det är mycket som blir bättre för våra universitet och högskolor i och med förslagen i propositionen och betänkandet, det erkänner jag gärna. Men det är bara ett steg i rätt riktning. Det är mycket mer som behöver göras för att återupprätta kvalitetsnivåerna vid våra universitet efter decenniers systematiska avintellektualisering och nivelleringstänkande i s-märkt regi.

Dock skall villigt tillstås att även framsynta socialdemokrater under senare år har upptäckt vad de har ställt till med. De påbörjade ett försiktigt projekt, som byggfolk nog skulle kalla ROT-projekt, där ROT står för: Rumphugget Och Tafatt.

Bakom både propositionen och betänkandet finns värderingar som speglar en djup misstro mot högskolesystemets egna möjligheter att ta ansvar för sin uppgift. Frihet är bra så länge politikerna har kontrollen. Men man varken vill eller vågar ge universiteten en frihet värd namnet.

Låt mig citera en viktig och avslöjande formulering i betänkandet, där man sin vana trogen avstyrker en av Ny demokratis yrkanden om en ny akademisk strategi: "Den innebär också att staten avhänder sig möjligheterna att styra utbildningsutbud och kompetensförsörjning i samhället på ett sätt som utskottet inte heller kan ställa sig bakom." Så talar en äkta planekonom och centralbyråkrat. Jag är övertygad om att även Marx och Lenin skulle ställa sig bakom utskottets formulering på just denna punkt.

För Ny demokrati är det precis tvärtom. Det finns minst två mycket starka skäl till att våra universitet och högskolor *inte* skall styras av staten. Det första är att forskning och utbildning – liksom de flesta andra saker i samhället – är svåra att centraldirigera. Om politiker skall fatta besluten om hur verksamheten skall utformas blir kvaliteten lidande.

Det andra och kanske ännu viktigare skälet är dock att forskningen och

den högre utbildningen skall utgöra en motpol till den politiska makten. De akademiska institutionerna skall vara fria att själva bestämma sin inriktning – utan att behöva känna sig beroende av politikers välvilja. För Ny demokrati är detta faktiskt ett av de grundläggande demokratiska fundamenten.

Ja, jag vet, inte minst från min civila erfarenhet av ledarskapsutveckling, att det är mycket svårt att dela med sig av sin frihet och makt att bestämma. Huvudorsaken till att chefer misslyckas med att delegera är oftast att de inte tilltror sina medarbetare möjligheter och kompetens att klara uppgiften.

Men det är alldeles uppenbart att många politiker har ännu svårare, för att inte säga en direkt ovilja inför, att ge våra universitet och högskolor en frihet värd namnet. Detta trots att dessa universitet och högskolor är proppfulla med medarbetare som rimligen besitter kunskaper och intellektuell kapacitet långt utöver vad vi kan ställa upp med i regeringskanslier, departement och riksdagshus.

Om det nu är så farligt att ge statliga universitet frihet, blir det desto angelägnare att raskt se till att det finns fria, av staten icke styrda, universitet som kan få konkurrera om studenter och lärare. Jag vågar tyvärr inte vara optimist om det utmärkta initiativet som offentliggjordes i förra veckan om stiftelsebildning av Chalmers tekniska högskola och KTH samt skapandet av Jönköpings internationella handelshögskola. Det har ju tyvärr upprepade gånger visat sig att regeringsorkestern har mer än en femtekolonnare i orkesterdiket. Men jag hoppas innerligt att detta kommer att bli verklighet – för Sveriges skull. Då kanske det blir vad man skulle kunna kalla för tryck i systemet.

Låt tanken flyga till Sveavägen och Handelshögskolan i Stockholm, som är Sveriges enda icke-statliga högskola. Där vågar man t.o.m. sticka ut huvudet och säga vad de flesta tycker, nämligen att det är Sveriges bästa och mest ansedda handelshögskola. Fy! – så får man inte säga. Alla är lika bra. Handelshögskolan i Göteborg är lika bra, eller åtminstone var den detta på Ulf af Trolles tid.

S.k. civilekonomer utexaminerade i Borås och Halmstad är också lika bra. Problemet är att avnämarna inte tycker det. Det är ett av de största bedrägerierna mot de ungdomar som man har lurat in på dessa utbildningar i tron att de är lika bra. Marknaden – avnämarna, företag och arbetsgivare – anser att det är kvalitetsskillnader. Då är det så, även om det inte går att bevisa strikt vetenskapligt.

Professor Gunnar Adler-Karlsson sade i ett parallellt sammanhang: Den enda faktor som har hög och otvetydig korrelation med framgång som chef i yrkeslivet är intelligens! Detta är värre än att svära i kyrkan. Professor Adler-Karlsson har fått mycket kritik för detta sitt uttalande, trots att han kan vetenskapligt bevisa att det är så. Egentligen är det väl bara Jantelags- och symmetriprofeterna som är förvånade. I deras värld förekommer inte ord som begåvning och intelligens, än mindre deras självklara samband med prestationer ovanför den s-märkta lagomnivån.

Låt mig i detta sammanhang, herr talman, läsa några citat från ett symposium häromåret på temat "Framtidens universitet – hur ska det utformas?"

Jag citerar: "Vidgningen av högskolebegreppet har obestridligen lett till

att högskoledebatten många gånger blivit förvirrande och realiter handlar om helt olika saker. Man rör sig med ojämförbara storheter, om man på en gång talar om de mest kvalificerade universitetsutbildningarna och om det som faktiskt är en yrkesutbildning på mycket lägre nivå. Följden kan bli, att högskoleverksamheten framstår som något slags försök att ändra verkligheten genom verbala tricks. Det är i så fall utomordentligt allvarligt, även om 'Högskolans förändringar som verbal reform' också kan locka till skratt."

Ett annat citat: "Vi har i dag ett universitetssystem där de som fattar beslut på olika nivåer i stor utsträckning är 'representanter' – för olika partier, organisationer och personalgrupper av olika slag. Man får sin post på grund av prinicipen representation i stället för kompetens. – – – Institutionsstyrelserna är därför totalt inkompetenta organ."

Nytt citat: "Det universitetsstyrelserna hävdar är ofta resultatet av partipolitiskt präglade kompromisser och kan knappast uppfattas som något autentiskt uttryck för forskar- och läraropinioner vid lärosätet."

Detta är ord och inga visor från universitetsrektorer och professorer som sitter mitt i verkligheten. Jag skall inte från denna talarstol avslöja vilka de är, eftersom de skulle kunna drabbas av den hemskaste av misstankar, nämligen att vara nydemokrater. Det skulle trassla till det för dem alldeles i onödan.

Herr talman! Det är som synes en helt annan grundsyn och tilltro till våra universitet och högskolor som ligger bakom Ny demokratis många reservationer till detta betänkande. Dock vill jag understryka att vi naturligtivs stöder propositionen som en grund för framtida överbyggnader. Propositionen innebär en avsevärd förbättring i förhållande till nuläget, och marschriktningen är rätt. Men tänk så mycket bättre den hade blivit om våra förslag beaktats!

Jag skall i denna debatt inte ta upp alla våra förslag, men jag vill nämna några av de viktigaste. Vi vill att universiteten själva skall utse majoriteten av styrelsens ledamöter. Det är enligt vår uppfattning inte regeringens uppgift. Lika självklart tycker vi att det är att styrelsen och inte regeringen utser rektor.

Vi vill också tidsbegränsa professorsförordnanden till i normalfallet tio år med en självklar möjlighet till förlängning så länge kraven uppfylls, och anställning av professorerna skall skötas av universiteten själva.

Problemen med undermåliga lärare och professorer törs inte regeringsorkestern ta tag i, och det är oroande. Alla med kännedom om den akademiska världen känner till problemen. Låt mig därför återge det svar jag fick på en fråga jag ställde för ungefär ett år sedan till ledningen till en av Sveriges mest ansedda högskolor. Frågan löd som följer, fritt ur minnet. Om ni får fria händer: Hur många miljoner behöver ni få av riksdagen för att bygga den högskola som är så bra som ni skulle vilja?

Det blev mycket tyst. Den frågan hade de aldrig fått tidigare. Man funderade över lunchen och kom tillbaka efteråt. En väsentlig del i det svar som sedan kom stod en av professorerna för. Han sade ungefär så här: Problemet är egentligen inte pengar. Finge jag fria händer skulle jag avskeda halva antalet professorer.

Jag tror inte jag behöver fullfölja tankegången. Så säger de som själva befinner sig mitt i denna verklighet.

Vi anser att rätten till bisysslor skall bestämmas av universiteten själva. Också det tycker vi är viktigt. Dagens system har på många ställen urartat. Många universitetslärare har egna konsultbolag där de bedriver en mängd verksamheter och tar in pengar. I och för sig kan detta vara försvarbart i dag. Det har räddat kvar kompetens som annars skulle ha försvunnit utomlands eller in i näringslivet, eftersom karriärstegen – för att citera Assar Lindbäck – ligger ner på marken, och bristen på incitament för duktiga lärare är påtaglig. Universiteten måste få fria händer att belöna sina framstående medarbetare.

Rätten att kommersiellt utnyttja uppnådda forskningsresultat skall tillhöra forskaren och universitetet gemensamt. Sverige intar en unik särställning i världen genom att anse att de tillhör forskaren ensam. Det är svårt att visa på några fördelar med detta. Ett symbiotiskt förhållande tjänar däremot bägge på. Det finns många belägg för detta utomlands. Det skulle stimulera universiteten att bry sig om sina forskare och forskningsresultat samt ge många möjligheter att dra in mycket pengar.

Vidare bör man låta universiteten själva bestämma om behörighetsvillkor, antagningsbestämmelser och urvalsprocedurer. Tänk, det kan ju bli olika!, hojtar symmetrifolket. Ja, tänk så kusligt!, alla ni som tycker att det vore bäst om det vore samma klimat i Lund och Luleå. Det kan vi nog tvinga SMHI att fixa till. Skall vi inte också ta fram det gamla goda förslaget om lagstadgad rätt till arbete, samma arbete för säkerhets skull? Då blir vi också av med arbetslösheten på köpet!

Vi menar också – och det är en viktig punkt – att man skall skilja på riktig akademisk utbildning, som vilar på vetenskaplig grund, och övrig kvalificerad postgymnasial utbildning. Jag har förstått att detta är dynamit i Jantelagskretsen, trots att det är en allmän uppfattning i den akademiska världen. Återigen utmärker sig Sverige som mästaren i att förändra och ljuga bort verkligheten genom verbala snömosresonemang. Städare blev för ett antal år sedan lokalvårdare eller miljökosmetologer – utom i Sveriges största städbolag, där man är yrkesstolt och försvarar sig mot ljug och strutsmentalitet.

Sverige har ju så många högskoleutbildade i yrkeslivet, säger stolta smärkta politiker och visar på OECD-statistik. Javisst, men tittar man närmare på siffrorna är det tvärtom. Sverige ligger närmast i botten, eftersom andra länder självfallet inte räknar dagisfröknar, slöjdlärare, syokonsulenter och sjuksköterskor som högskoleutbildade.

Jag vill understryka att detta inte är en nedvärdering av andra kvalificerade yrken. Jag har stor respekt för alla djupa yrkeskunskaper och dessa yrkesutövare. Men att kalla i stort sett all postgymnasial utbildning för högskoleutbildning i tron att det höjer statusen och utjämnar kompetensskillnader är hårresande och ovanligt dumt.

Men det finns en infallsvinkel även på detta i utbildningsutskottets betänkande. Jag läser ordagrant: Utskottet ser inte någon anledning att frångå den sedan lång tid gällande principen att all högskoleutbildning skall vila på vetenskaplig grund. När man då frågar: Gör den det?, får man nej till svar. Tala om dubbelmoral av akademisk klass! Eller är det kanske jag som inte har

förstått det kloka i att klassa *alla* utbildningar som högskoleutbildningar? Då får ju Sverige världens i särklass bästa statistik och kan återigen slå sig för bröstet, allt medan omvärlden hånflinar och ytterligare ökar sitt försprång!

Herr talman! Ny demokratis förslag och många reservationer i detta betänkande skall naturligtvis ses i ett helhetsperspektiv. Jag avser inte att störa kammarens arbetsro genom att yrka bifall till samtliga våra reservationer, även om de är väl värda detta. Jag nöjer mig därför med att yrka bifall till reservationerna nr 3 och nr 10.

Anf. 38 LARZ JOHANSSON (c):

Herr talman! Jag skall inledningsvis göra några kommentarer till utskottets betänkande. Här finns många bra förslag. Det finns frågor där utskottet har gjort förtydliganden och klarlägganden som kan vara väl värda att framhålla.

Man kan också konstatera att detta är en fortsättning på ett, sedan en ganska lång tid tillbaka, pågående reformarbete som bl.a. har tagit sig uttryck i det tidigare högskoleprojektet i Högskoleutredningen – Håkan Westlings utredning som så småningom kom att kallas för Grundbulten.

Det är en fullföljning av de tidigare tankegångarna om en uppluckring av linjesystemet. Det har vi alla varit tillskyndare till. Vi vill åstadkomma en avreglering också på högskoleområdet, precis som vi har gjort på skolområdet i övrigt. Vi vill också försöka skapa ett nytt och effektivare resursfördelningssystem för högskolan.

Jag tänkte uppehålla mig kring några av dessa frågor. Men inledningsvis tänkte jag göra Bengt Silfverstrand litet besviken, eftersom hans anförande riktade sig som ett frontalangrepp mot stiftelsehögskolor, och konstatera vad som står i utskottets betänkande. Det finns inte något förslag om detta. Utskottet har inte haft anledning att ta ställning till den frågan.

Sedan uppehöll sig Bengt Silfverstrand vid det s.k. erbjudandet att bilda sådana stiftelsehögskolor. Det får stå för utbildningsministerns egen räkning. Det erbjudandet är inte förankrat i regeringskretsen. Vi i utskottet har inte haft möjlighet att diskutera den frågan på det ingående sätt som skulle behövas. Efter att ha läst promemorian gör jag den bedömningen att det inte är ett realistiskt förslag. Det finns inte ekonomiska förutsättningar för det erbjudande som nu har gått ut. Men vi får säkert anledning att återkomma också till den frågan, Bengt Silfverstrand.

En av de saker som jag tänkte kommentera och som delvis har berörts är att utskottet klart säger ifrån att vi inte har några avgifter i högskolan. Inte ens i den stiftelsehögskola som vi har, nämligen Handelshögskolan, finns det avgifter. Det är inte möjligt att införa avgifter med mindre än att komma tillbaka och få ett riksdagsbeslut i den frågan. Det finns inte någon luddighet där, Bengt Silfverstrand.

Utskottet har ägnat ganska mycket tid och omsorg åt förhållandena när det gäller vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Vi har pekat på att dessa båda förutsätter varandra. Om vi skall ha en bra högskoleutbildning av hög kvalitet, handlar det alltså om dessa bägge förhållanden.

Vi har också haft anledning att diskutera ganska mycket om rätten att utfärda högskoleexamina. Vi konstaterar att det nu finns ett utvärderingsupp-

drag som i det närmaste är slutfört, när det gäller de fyra s.k. medelstora högskolorna. Utskottet förutsätter nu att regeringen i rask takt – jag betonar i rask takt – ser till att också övriga högskolor som har förutsättningar och önskemål får möjligheter att få dem prövade. Dessa högskolor ger de facto redan i dag utbildningar på den här nivån. Detta bör ske för att vi inte skall försämra konkurrensläget mellan de olika högskolorna.

Det förtjänar att återigen nämnas att den här propositionen och det här betänkandet handlar väldigt mycket om frihet, kvalitet och konkurrens. Jag förutsätter att det gäller konkurrens på lika villkor här, som på andra områden i samhällslivet.

Utskottet slår fast att vi behöver ha en utbildning för syofunktionärer i vårt skolväsende. Det har vi redan uttalat tidigare i samband med lärarutbildningspropositionen. Av den anledningen gör vi detta tillkännagivande om att det skall finnas en sådan yrkesexamen.

Vi gör också klarläggande när det gäller delar av intagningsreglerna till högskolan. Där säger vi att 25:4-regeln även gäller fortsättningsvis som behörighet. Detsamma gäller studieomdömen från folkhögskola. De skall jämställas med betyg.

Det finns ett långt avsnitt i betänkandet om jämställdhetsfrågorna. Det är väl motiverat. Jag skall bara kommentera en av punkterna. Vi konstaterar att det förhållandet att man kan få till stånd en ökad forskning inom sådana utbildningsområden som är klart kvinnodominerade, t.ex. inom utbildningsområdet och inom vård- och omsorgsområdet, också bidrar till en ökad jämställdhet när det gäller forskningen. Som det uttrycks i betänkandet, förväntar sig utskottet förslag i den riktningen i forskningspropositionen.

Högskolelärarnas pedagogiska kompetens har ofta varit föremål för diskussion. Det är viktigt att lärarna inte bara är vetenskapligt kompetenta, vilket är en självklarhet, utan också har en god pedagogisk förmåga. Utskottet slår fast att det skall framgå av den kommande förordningen att så skall vara fallet.

Det fanns en passus i betänkandet om tidsbegränsade förordnanden som har vållat förvirring ute i högskolevärlden. Därför är det viktigt att utskottet nu konstaterar att regeringen inte kommer att föreskriva något sådant. Det är viktigt att göra denna markering för att inte försvåra rekryteringen utifrån. Människor som finns ute i arbetslivet på annat sätt och som har kompetens, skall också kunna komma tillbaka in i högskoleväsendet den här vägen utan onödiga komplikationer.

Styrelserna och fakultetsnämnderna har kommenterats tidigare. Där slår utskottet fast att de självfallet också fortsättningvis skall kunna innehålla företrädare utifrån. Dessa kan tillföra högskoleväsendet annan kompetens än den som finns inom högskolan.

Utskottet föreslår också en ny paragraf i lagen om särskilda regler för Sveriges lantbruksuniversitet. Det är viktigt att ta till vara de speciella förutsättningar och fördelar som finns vid universitetet, när det gäller den här lagstiftningen.

Herr talman! Sedan kommer jag till det som egentligen är huvudfrågan i den här propositionen och i det betänkande som vi nu skall fatta beslut om.

Det är forskningen vid de mindre och medelstora högskolorna. Jag betraktar det som den alldeles avgörande frågan.

Då är det närmast litet patetiskt att först höra Bengt Silfverstrands frontalangrepp på framför allt den moderata utbildningspolitiken, och på Per Unckel i all synnerhet, och sedan konstatera att när vi nu kommer till skott och skall försöka fatta beslut i den här frågan finner just Moderaterna och Socialdemokraterna varandra. Den kompromiss som Bengt Silfverstrand berättade om, är skriven och författad på Utbildningsdepartementet. Då tycker jag kanske att en hel del av den upprördhet som Bengt Silfverstrand gav uttryck för känns litet påklistrad.

Genom den lag som vi nu fattar beslut om skapar vi i praktiken ett slags Moment 22 för de mindre högskolorna. Som lagen utformas säger den att det skall finnas fakultet och fakultetsnämnd för att man skall få ha forskning och forskarutbildning. Har man ingen fakultet, kan man inte få några pengar för forskningen. Har man inga pengar till forskning, kan man inte få någon fakultet osv. Det totala Moment 22 är därmed ett faktum.

Jag tror egentligen inte att jag, i den här församlingen, behöver uppehålla mig vid skälen för att man behöver bedriva forskning vid de mindre högskolorna. Vi är egentligen rörande överens om att vi menar allvar med att den högre utbildningen skall vila på vetenskaplig grund. Det är oerhört väsentligt med kopplingen mellan forskning och högre utbildning. Det är viktigt att studenterna vid de mindre högskolorna också upplever att deras undervisning sker i en forskningsmiljö, om vi skall ta till vara den oerhörda rekryteringsresurs som studenterna vid de mindre högskolorna innebär, när det gäller att rekrytera forskare framöver osv. Man kan stapla argumenten på varandra nästan hur länge som helst.

Då känns det på något sätt litet besvärande att konstatera att de som i sak delar den uppfattningen inte är beredda att ge de mindre högskolorna ansvaret för sina egna forskningsresurser.

Helt plötsligt inskränks friheten så till den milda grad att det är en fakultetsnämnd vid ett universitet eller en högskola med fasta forskningsresurser som skall fatta besluten även i det här fallet.

Vi hade gärna sett att utgångspunkten hade varit gemensamma anslag för forskning och grundutbildning. Den här frågan diskuterades för ett par år sedan i kammaren. Riksdagen tog i princip ställning för att skapa ett nytt system för resursfördelning. I det aktuella betänkandet fanns det en reservation från Moderaterna och Folkpartiet, där de förordade en gemensam resurs för forskning och grundutbildning.

Nu när vi har kommit till skott och Per Unckel har möjlighet att fullfölja den moderata tanken, skall det plötsligt vara skilda resurser. I varje fall brukar det heta att det är nödvändigt att ha det så om forskningen skall kunna styras. Återigen är det litet knepigt med de klingande frihetsbegreppen.

Vi i Centerpartiet har en reservation i denna fråga. Vi pekar på dessa möjligheter, och vi har ett förslag till förändring av lagtexten som skulle göra det möjligt att destinera forskningsresurserna direkt till de mindre högskolorna. Men utskottet hävdar att det finns tillgång till den rörliga resursen. Förra året hade de 16 högskolorna ca 10 miljoner kronor att dela på.

Vidare hävdar utskottet att forskningsstödjande åtgärder är viktiga, och

där sker en kraftig förstärkning. Förra året hade, återigen, 16 högskolor 44 miljoner kronor att dela på. Utskottet menar att den nyss nämnda kraftiga förstärkningen har inneburit ett förstärkt inflytande för högskolestyrelserna när det gäller forskning och forskarutbildning av lärarna. Detta anser utskottet är positivt.

Då borde det väl vara ännu mera positivt om högskolorna även fortsättningsvis får ansvar för sina egna forskningsresurser?

Jag skulle vilja ställa en rak fråga till Bengt Silfverstrand och Rune Rydén, som så småningom skall tala som företrädare för utskottet. Vad är det verkliga skälet till att ni inte är beredda att ge de 16 mindre och medelstora högskolorna ett eget och direkt ansvar för dessa forskningsresurser? Tror ni inte att de är kompetenta? I så fall skall ni säga det i klartext. Ni skall också säga i klartext om ni tror att det är absolut nödvändigt att styra forskningsinriktningen utifrån universitetens utgångspunkter. Men man kan inte samtidigt säga två saker, dvs. att det är viktigt för högskolorna att få resurser för forskning och forskarutbildning, inte minst utbildning av den egna personalen, och att utskottet betraktar det som positivt, för att i nästa ögonblick avvisa ett förslag där en konkret möjlighet redovisas – med hjälp av en ganska enkel förändring av högskolelagen – för att ge de små högskolorna denna förutsättning.

Men utskottet hävdar att högskolestyrelser inte är lämpliga att handha forskningsresurser. Det må väl så vara. Men vi i Centerpartiet hävdar att en högskolestyrelse kan utse ett organ som kan klara de frågorna. Det finns en alldeles tydlig parallell till det förfarandet i propositionen, som utskottet dessutom biträder. Utskottet säger där att särskilda organ för grundutbildning kan inrättas av högskolestyrelsen – och blir nödvändiga vid högskolor där det inte finns fakultetsnämnder.

Alltså: Mindre högskolor som inte har fakultetsnämnd kan, och det är nödvändigt, inrätta ett särskilt organ för grundutbildning. Då kvarstår min fråga: Varför är det inte lika nödvändigt och möjligt att de får inrätta ett organ för forskning och forskarutbildning vid sina resp. högskolor?

I och med detta motstånd mot att ge de mindre och medelstora högskolorna de forskningsresurser de behöver, försvårar ni därigenom också mycket lovvärda strävanden som finns på en lång rad ställen i landet för ett avancerat samarbete högskolorna emellan. Jag behöver bara nämna den diskussion som förs i Mittsverige mellan högskolorna i Sundsvall, Härnösand och Östersund. Jag behöver bara nämna begreppet Dalafakulteten och de högskolor som berörs där. Jag behöver bara nämna begreppet Sydostuniversitetet i sydöstra Sverige. Ni sätter på grund av detta agerande effektiva käppar i hjulet för alla dessa lovvärda strävanden.

Vi i Centerpartiet anser att de mindre och medelstora högskolorna spelar en nästan avgörande roll när det gäller den regionala utvecklingen i olika delar av landet och inte minst för sysselsättningen och den industriella utvecklingen. Då är ert ställningstagande än mer oförståeligt.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 34.

(Applåder)

Anf. 39 BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:

Herr talman! Nej, Larz Johansson, jag är inte alls besviken på anförandet. Tvärtom, jag är mycket glad. Det är klarspråk från början till slut, och det måste vi efterlysa i den här kammaren.

I själva verket har vi fått klara besked på ett par punkter. Först och främst har vi fått veta att de utspel Per Unckel gör i regeringens namn inte är förankrade bland de partier som utgör regeringsunderlaget. Det är en upplysning som är oerhört viktig. Jag konstaterar att stiftelsefrågan inte är förankrad i Centerpartiet. Alltså är det ett eget utspel, vilket förekommer ofta från olika departement, dvs. att statsrådens egna uppfattningar förs till torgs som hela regeringens och den parlamentariska regeringsmajoritetens uppfattning. Det är ganska fantastiskt.

Precis som vi har sagt är förslaget inte ekonomiskt realistiskt. Larz Johansson har anslutit sig till den uppfattningen. Det är naturligtvis oerhört bra att det kommer fram i kammaren, så att riktiga besked kan komma ut till de högskolor som har fått felaktiga signaler.

Jag kommer inte på något sätt, Larz Johansson, att dra mig undan debatten om de mindre och medelstora högskolorna. Det är också en mycket viktig fråga. Låt oss inte gradera vilken fråga som skall vara huvudfrågan, utan i stället säga att den också har stor betydelse.

Det finns tre saker som är betydelsefulla för de mindre och medelstora högskolorna. Dels gäller det naturligtvis forskningsanslagen, dels gäller det rätten att få utfärda magisterexamen, dels gäller det dimensioneringen av antalet platser. Larz Johansson har i princip bara talat om en enda punkt. Svaret på Larz Johanssons konkret ställda fråga återfinns i betänkandet. Just för den uppgiften finns det en väl beprövad, kvalificerad och kompetent institution i fakultetsnämnderna. Det innebär inte att högskolestyrelserna inte skulle ha den kompetensen. Men de kan självfallet inte odelat ägna sig åt den uppgiften.

Hur utskottsmajoriteten skriver sina förslag till kompromisser borde Larz Johansson känna till bättre än jag, eftersom han uppenbarligen, åtminstone tills vidare, ingår i regeringsunderlaget. På den punkten vet han bättre besked än vad jag vet.

Vi är alltså beredda att pröva möjligheten när det gäller de mindre och medelstora högskolorna. Nu är det fråga om resurser, Larz Johansson. Centern tillhör, såvitt jag förstår, fortfarande regeringen. Det är regeringen, dvs. Centerpartiet, kds, Moderaterna och Folkpartiet, inte Socialdemokraterna, som är skyldiga beskedet hur resurserna skall tas fram.

Anf. 40 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Jag konstater att Bengt Silfverstrand fortfarande vill uppehålla sig vid något som är en icke-fråga, dvs. stiftelsefrågan. Den tas inte upp i detta betänkande. Jag konstaterar att det inte finns något sådant förslag.

Som Bengt Silfverstrand säger är det viktigt att diskutera forskningen, examensrätten och dimensioneringen när det gäller de mindre och medelstora högskolorna. Det här betänkandet behandlar forskningen och examensrätten, och jag har kommenterat bägge. Jag har sagt att rätten att utfärda magisterexamina nu prövas när det gäller de fyra medelstora högskolorna. Ut-

skottet förutsätter nu att denna prövning sker i rask takt, så att inte konkurrensläget försämras för övriga högskolor som har förutsättningar för och önskemål om, och de facto ger, sådana utbildningar.

Forskningen har jag redan diskuterat.

Frågan om dimensioneringen är inte aktuell i detta betänkande. Den kommer att diskuteras i kammaren senare under veckan. Då får vi anledning att återkomma till den frågan, Bengt Silfverstrand.

Jag vill till sist återkomma till frontalangreppen, upprördheten och avståndstagandet. Oavsett vem som skriver texterna och var de skrivs, är det så att Bengt Silfverstrand och Socialdemokraterna på den avgörande punkten i detta betänkande är rörande överens med Moderata samlingspartiet.

Anf. 41 BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:

Herr talman! Larz Johansson säger att stiftelsefrågan inte behandlas i detta betänkande – ett alltför enkelt sätt att komma undan. Jag ber honom att läsa s. 24 i propositionen, där man principiellt från regeringspartiernas sida tar ställning för detta förslag. Den frågan är alltså viktig att diskutera. Jag vill än en gång säga att jag är tacksam för att Larz Johansson talar klarspråk och på denna punkt underkänner regeringens förslag. Det skall bli intressant att se fortsättningen i denna fråga.

När det gäller de mindre och medelstora högskolorna kan man inte ensidigt bryta ut en del av helheten. Det finns här tre delar. Det är möjligheten att bedriva kvalificerad forskning – för kvalificerad måste den vara –, rätten att utfärda magisterexamen och möjligheten att få del av de nya platser som nu ställs till förfogande. Dessa delar hör ihop med varandra. Man kan uttala sig principiellt om hur man tänker ställa sig till förslagen på dessa punkter. Vi vill ge fler platser till de mindre och medelstora högskolorna. Om Larz Johansson nu har så klart för sig var han står – det har han nästan alltid i utbildningspolitiska debatter – i stiftelsefrågan, är det väl inte så konstigt att jag begär ett principiellt besked också i dimensioneringsfrågan.

Vi har inte gått på någon moderat linje. Moderaterna, kds och Folkpartiet har tänkt avstyrka centerpartistiska och socialdemokratiska motioner om ökade resurser till de mindre och medelstora högskolorna. Vi har fått gehör för vår motion på ett par väsentliga punkter. Bl.a. öronmärks nu pengar för forskningsändamål. Resurserna för forskningsstödjande åtgärder utökas också. Dessutom står i utskottsbetänkandet, vilket är mycket betydelsefullt i detta sammanhang, att "styrelsen för den högskola till vilken fakulteten är knuten skall däremot inte – så som hittills varit fallet med den rörliga resursen – ha något ansvar för dessa medel". Detta går väl ändå åt rätt håll, Larz Johansson.

Vi har inte bestämt hur vi skall ställa oss till ett eventuellt framtida särskilt organ som skall klara dessa frågor. Låt oss nu pröva denna möjlighet och inte stänga några dörrar för en fortsatt utveckling. Det är väl ändå viktigt, Larz Johansson, att man noterar de framsteg vi med gemensamma krafter har lyckats uppnå på detta område, även om vi har olika uppfattningar om exakt hur långt vi kan gå denna gång. Låt oss återkomma till den andra frågan när vi har utvärderat hur detta kommer att slå. Jag tycker att Larz Johansson skall kämpa för resurserna, så länge han tillhör regeringsunderlaget.

Anf. 42 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Bengt Silfverstrand lät sig undslippa ett litet uttryck som han kanske inte riktigt tänkte på vad det betydde, när han kommenterade forskningen vid de mindre högskolorna. Han sade att det måste vara kvalificerad forskning, och han betonade det återigen. Underförstått innebär det att Bengt Silfverstrand anser att de mindre och medelstora högskolorna i dag inte har förutsättning att bedriva kvalificerad forskning och att det egentligen är svaret på en av de många frågor jag har ställt.

Bengt Silfverstrand säger att det som nu har blivit kompromissen är resultatet av Socialdemokraternas förslag om utökade resurser för forskning. Men ni hade inte något sådant förslag. Ni begärde att regeringen skulle återkomma i forskningspropositionen. I detta sammanhang hade ni inget förslag. Det är ganska naturligt, för vi skall inte besluta om några resurser i dag. Vi skall besluta om en högskolelag. Den högskolelagen ger inte, såsom den nu är utformad, den öppningen. Det är den som stänger dörrarna. Med den högskolelagen har inte de mindre högskolorna möjlighet att få forskningsresurser. Det krävs i så fall en lagändring. Det är Bengt Silfverstrand som tillsammans med Moderaterna har varit med och stängt dörrarna. Bengt Silfverstrand har inte haft något förslag om utökade resurser. Hade det funnits ett sådant förslag, hade det inte kunnat behandlas i detta betänkande, för det rör någonting helt annat.

Förste vice talmannen anmälde att Bengt Silfverstrand anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 43 THOMMY OHLSSON (v):

Herr talman! Regeringen pekar ut tre metoder i propositionen "Frihet för kvalitet" när det gäller att förändra högskolan.

För det första säger man sig vilja öka friheten och skapa incitament för utveckling och kvalitet inom statliga universitet och högskolor. Metoderna för detta är många. Det innebär ett ökat konkurrenstänkande, minskat fackligt inflytande, försvagad studeranderepresentation, resurspåverkande utvärderingar, stor frihet för den enskilda högskolans styrelse att fatta beslut om utbildningsprofil, antagningsvillkor m.m.

För det andra vill man införa fasta och entydiga regler för relationen mellan staten och högskolorna. Detta innebär i klartext att man minimerar antalet bindande lagföreskrifter från statsmakternas sida och deklarerar att allt som inte uttryckligen regleras är tillåtet. Det kan t.ex. innebära att det blir fritt fram för terminsavgifter.

För det tredje förbereder man för enskilda högskolor att övergå till ett privat s.k. icke statligt huvudmannaskap. Dessa framtida högskolor avses inte vara underställda högskolelagen och medföljande förordningar.

I propositionen anger regeringen ett flertal vägledande principer för styrningen av högskolan. Det är framför allt konkurrensmekanismer som anges som medel för att uppnå en förbättrad kvalitet. Något fördjupat resonemang eller någon definition av vad denna konkurrens konkret innebär anges inte. Om anledningen till detta är att läsaren förutsätts vara bekant med ett marknadsliberalt språkbruk eller att man vill undvika besvärliga definitionsfrågor,

kan jag inte bedöma. Att ett förslag till ny högskolelag rör sig med svepande och flummiga formuleringar av typen "friheten som norm", "konkurrens för kvalitet" etc., utan att närmare definiera vad man avser, är allvarligt. Dessa formuleringar är tänkta att fungera som en bärande vägledning i de enskilda högskolornas arbete. Som det nu ser ut öppnar språkbruket i propositionen för en oroväckande godtycklighet.

"Friheten som norm" slår regeringen fast i propositionens inledning. Trots detta saknas en diskussion om vad denna frihet egentligen innebär och vad den får för konsekvenser. Vi vet av tidigare erfarenheter att det lätt uppstår en intressekonflikt mellan valfrihet för den enskilde studenten och valfrihet för högskolan. I propositionen har regeringen klart uttalat valt att prioritera friheten för högskolan, på bekostnad av den enskilde studenten, genom att uttryckligen markera att allt som inte högskolemyndigheten förbjudit är tillåtet.

Studenternas frihet inskränker sig i stort sett till att kunna styra med fötterna. Det förutsätter i sin tur en helt fri rörlighet geografiskt utan hänsyn till sociala band, svårigheter att få bostad m.m. Bortsett från dessa praktiska trivialiteter krävs det också stora satsningar på information.

I dag är det mycket svårt att byta högskola under studietiden. Det är paradoxalt nog enklare att tillgodoräkna sig studier från utlandet än studier vid en annan högskola inom Sverige. Dessutom finns det all anledning att ifrågasätta det rimliga i att studenternas största möjlighet att påverka sin egen utbildning skall vara att flytta genom Sverige.

Det finns två motstridiga krav i propositionen vad gäller den ökade rörligheten för studenter. Dels skall man kunna byta studieort lätt, dels skall högskolorna i högre grad profilera sig mot varandra, vilket i praktiken kommer att göra det svårare att byta högskola. Starka skäl talar för en starkare skrivning i lagen för de studerandes rätt att tillgodoräkna sig kunskaper från andra universitet och högskolor. Ett krav på rätt att tillgodoräkna sig tidigare meriter från andra högskolor är ett måste och bör därför stå inskrivet i lagen.

Herr talman! Den s.k. frihetsnormen öppnar också möjligheter för högskolorna att ta ut avgifter av studenterna för undervisningen. Vi vet att det i dag fortfarande finns en social snedrekrytering till högskolestudier. För att inte ytterligare försämra den sociala rekryteringen är det viktigt att den högre utbildningen är avgiftsfri. Detta gör att Vänsterpartiet anser det nödvändigt att skriva in rätten till avgiftsfri undervisning i högeskolelagen.

För Vänsterpartiet är utbildnings- och högskolepolitiken ett väsentligt instrument i vidareutvecklingen av samhället, inte minst ur demokratisk synvinkel. Det finns tre demokratiska grundperspektiv att slå vakt om och att vidareutveckla.

"Brukarperspektivet" på högskolan måste utvecklas så att de studerande verkligen kan påverka sin utbildning, ekonomi, arbetsmiljö etc. Det är också viktigt att studenterna får möjlighet att utveckla ett kritiskt perspektiv i sin utbildning och fungera som kritiska samtalspartner till lärare och kolleger.

Ett nationellt statligt inflytande på den högre utbildningen är nödvändigt för att även vi andra som finansierar verksamheten skall kunna vara med och påverka. Fungerar inte det demokratiska inflytandet marginaliseras högskolan, och den ikläder sig en självpåtagen makt över övriga medborgare. Att

detta inflytande bör ske i en lyhörd dialog med universiteten är en självklarhet.

Vänsterpartiets högskolepolitik innefattar också ett medborgarperspektiv på den högre utbildningen. För att nå en hög utbildningskvalitet är det viktigt att ge individer med olika social och geografisk bakgrund och erfarenhet samma förutsättningar till tillträde och att främja en jämn könsfördelning, inte bara på högskolan totalt, utan också mellan olika utbildningar. Vi måste aktivt motverka den tilltagande sociala snedrekryteringen och "elitiseringen" av studenter och universitet.

Det är inte bara ideologiska motiv som ligger bakom Vänsterpartiets krav på en breddad högskola. Även ekonomiska och infrastrukturella hänsyn, samt internationella jämförelser, talar för en ökad och breddad rekrytering. I länder som USA och England har man drivit en mer segregerad utbildningspolitik, och där finner man högskolor med en helt undermålig kvalitet jämsides med de finaste elituniversitet. Priset för att odla fram ett Harvard eller ett Yale får betalas av studenter med sämre förutsättningar.

Vi tror inte att ett ökat konkurrenstänkande och ett minskat inflytande för arbetstagare och studenter leder till högre utbildningskvalitet.

Att minimera antalet bindande lagföreskrifter från statsmakternas sida och att deklarera att allt som inte uttryckligen regleras är tillåtet leder bara till godtycke och ger utrymme för lokalt maktmissbruk.

Utifrån Vänsterpartiets synvinkel framstår det dessutom som synnerligen inkonsekvent att tvinga på högskolorna marknadsliberala utopier om konkurrensens välsignelser i en högskolelag och samtidigt hävda vikten av högskolans självständighet. Vi borde ha lärt oss av 60- och 70-talens centraliserade högskolepolitik att högskolan är heterogen och mångskiftande, och därför svårligen låter sig styras med ovanifrån pålagda ideologiska ledstjärnor. Det är tydliga och klara regler som behövs.

Nackdelen med en långt gången decentralisering av beslutsprocesserna i högskolan är att förutsättningarna blir helt olika för studerande vid olika högskolor. Vänsterpartiet är därför kritiskt till att regeringen gett det demokratiska perspektivet en så underordnad roll i högskolelagen. Vi kan inte annat än tolka detta som ett ointresse för de grundläggande rättvisefrågor som länge stått som fundament i den svenska högskolepolitiska debatten.

Herr talman! Det är bra att mål om jämställdhet och internationell förståelse finns med i regeringsförslaget. Det hade dock varit önskvärt om det i propositionen hade betonats att förståelsen för internationella förhållanden inte stannar vid Västeuropa och EG. Det kan synas banalt med ett sådant påpekande. Dagens Europacentrerade debatt gör det tyvärr nödvändigt. Internationaliseringens syfte är att bidra till en ökad solidaritet och förståelse för andra länders villkor, för att därmed undvika provinsialism.

Att bortse från riskerna med en Europacentrering av internationaliseringen, samtidigt som miljonerna pumpas ut i olika europeiska utbildningsprogram, är att blunda för verkligheten. Det råder inget tvivel om att Västeuropas studenter och forskare gynnas kraftigt på bekostnad av studenter i andra länder, som behöver internationella kontakter minst lika väl, om inte bättre.

Det finns mycket som talar för att vi kommer att få en högskola utan kår-

obligatorium och med en betydligt lösare demokratisk organisation av studenterna framöver. Att i ett sådant perspektiv genom högskolelagen öppna vägen för en betydligt försvagad studeranderepresentation, eller ingen alls, är inte bara odemokratiskt utan oklokt.

Vänsterpartiet anser därför att det klart bör uttryckas i högskolelagen att studerande skall vara representerade i samtliga de beslutande organ som behandlar utbildningsfrågor.

Kraven på demokratisk förankring, studerandeinflytande, avgiftsfri undervisning etc. måste givetvis gälla för alla universitet. Vi finner det upprörande att högskolelagen skall innefatta bara det allra nödvändigaste, vilket å andra sidan inte skall gälla för stiftelseorganiserade unviersitet och högskolor.

Om vi jämför med privatiseringen på grundskolans område, finner vi att man där inte har gått så långt som att hävda att läroplaner etc. inte skall gälla för dessa skolor. Vad högskolan anbelangar öppnar man för avgiftsfinansiering, strypt studeranderepresentation, m.m., genom att helt släppa på de generella kraven i högskolelag och förordning. Vänsterpartiet ställer sig också mycket kritiskt till resonemanget om vikten av en kritisk motkraft i form av privata unversitet. Vi tror helt enkelt inte att någon kreativ konkurrens någonsin kan spira ur ett högskolesystem som borgar för segregering, elitism och ojämlikhet.

Herr talman! Ett system där högskolorna får betalt för det antal poäng som produceras kan leda till en överdriven resultatfixering. Högskolorna har kostnader för alla studenter som går en utbildning, men de kommer att, om förslaget till ny högskolelag går igenom, endast att få betalt för det antal poäng som produceras.

Högskoleutredningen Grundbulten har i sitt huvudbetänkande visat att en önskan om att höja genomströmningen ofta går på tvärs mot ambitionen att höja kvaliteten. Det har också visat sig att den avgörande effekten när den genomreglerade högskolan infördes, förutom en ökad snuttifiering och fragmentisering av kunskapsstoffet, var en högre genomströmning.

Högskolorna kommer att pressas till att driva upp poängproduktionen med alla till buds stående medel. Det som visat sig mest effektivt för att nå en hög poängproduktion är en högskola med starkt bundna studiegångar, i hårt reglerade linjer och med en låg grad av vetenskaplighet.

Det finns därför en mycket stor risk för att resultatet av det föreslagna styrsystemet blir – om än lokal – en ännu hårdare reglering av högskolorna. Starkt bundna studiegångar och hårt reglerade linjestrukturer är av ondo, oavsett om det är staten som direkt står för regleringen, eller om den är en effekt av de styrinstrument som staten lägger på högskolorna.

Herr talman! Med detta vill jag säga att Vänsterpartiet står bakom hela sin meningsyttring, men jag yrkar bifall endast till mom. 8 och 24.

Anf. 44 RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! Bengt Silfverstrand inledde med att citera Artur Lundkvists ord om frihet. Det är bara synd att Bengt Silfverstrand, som ibland visat sig vara en litterär skald, inte närmare hade analyserat Artur Lundkvists ord. Orden är nämligen yttrade i ett alldeles speciellt sammanhang, och jag tror

inte att man kan dra de slutsatser som Bengt Silfverstrand har dragit här i debatten. Det finns nämligen en djupare analys bakom den här dikten.

Bengt Silfverstrand säger dessutom, vilket i sammanhanget är intressant, att han bejakar den ökade frihet och mångfald i högskolan som propositionen förespråkar. Det är bra. Det tycker jag att Bengt Silfverstrand skulle ha gjort också i övrigt under debatten.

Därefter gick Bengt Silfverstrand över till att debattera de olika aspekterna av propositionen och vände sig direkt till utbildningsministern. Därför lämnar jag dessa avsnitt åt sidan, för att låta utbildningsminister Per Unckel svara Bengt Silfverstrand direkt.

Låt mig bara säga att den här propositionen innebär slutet på ett långt lidande, som vi haft under de senaste 15 åren i universitet och högskolor. Den 1 juli 1977 reformerades den dåtida högskoleutbildningen, och vi fick ett nytt huvudmannaskap som omfattade hela den nya högskolan. Man hade då fört samman såväl de statliga och kommunala som landstingskommunala utbildningarna under en hatt.

Under de år som gått sedan dess har det här systemet utsatts för stark, ibland utomordentligt stark, kritik, och successivt har man ändrat systemet. I dag står vi alltså vid dess slutsteg.

Jag tycker att det är utomordentligt skönt. Jag var nämligen en av dem som var med i debatten redan 1977 och såg vad som komma skulle. Dagens förslag är därför utomordentligt efterlängtat i högskolevärlden. Vi som var med 1977 tycker egentligen bara en enda sak, nämligen att det har dröjt alltför länge innan den här förändringen har kommit.

Regeringen, som har lagt fram propositionen, föreslår, som Vänsterpartiets representant sade, tre generella metoder för att förändra universiteten och högskolesystemet. För det första önskar man en ökad frihet för och ett skapande av incitament för utveckling inom de statliga universiteten och högskolorna, för det andra införande av fasta och entydiga regler för relationerna mellan staten och de fristående universiteten och högskolorna och för det tredje ett förändrat, icke statligt huvudmannaskap för vissa universitet och högskolor.

Det som vi debatterar i dag rör sig i allt väsentligt om den första punkten. Vad gäller de övriga punkterna, framför allt den andra, kommer staten att sluta civilrättsliga avtal, som reglerar både de villkor och de skyldigheter som bör finnas för de högskolorna och universiteten. I fråga om den tredje punkten har regeringen helt nyligen presenterat ett förslag, och eftersom utbildningsministern finns här i kammaren, antar jag att han kommer att diskutera det förslaget närmare.

Jag kommer i stället att i allt väsentligt ägna mig åt att diskutera de reservationer som Socialdemokraterna har fogat till betänkandet.

Låt mig börja med den första reservationen, som – märkligt nog – berör de två senaste punkterna i propositionen, som jag alldeles nyss nämnde. Reservationen visar på en negativ inställning till den förändring av högskolesystemet som nu föreslås.

Socialdemokraterna har enligt min uppfattning utomordentligt svårt att acceptera det nya språkbruket och den nya friheten som högskolorna och universiteten kommer att få. Vi som har arbetat inom systemet tycker att det

är en korrekt beskrivning från Socialdemokraternas sida, eftersom de hela tiden har varit för det här rigida systemet och nu säkert har mycket svårt att se det försvinna. Man kan fråga sig om inte Jan Ling, rektor för Göteborgs universitet, har rätt när han tror att Socialdemokraterna så länge de har en möjlighet kommer att fortsätta kämpa för det gamla system som funnits, med en totalreglerad högskola. Allt kan ju inte, från socialdemokratisk synpunkt, vara fel i det som Bengt Silfverstrand har sagt.

Det är synd att Socialdemokraterna är så hårt låsta vid det gamla systemet och att de har så svårt att se fördelarna med det nya förslaget. Det är trots allt en förändring i tidens tecken. Kanske är det så att Socialdemokraterna känner sig bundna av ett system, som dock lades fram av en folkpartistisk utbildningsminister 1977. Detta går också igen i reservationerna.

När man läser reservationerna närmare ser man att det finns små skillnader i sak, även om det är stora skillnader i språkbruket. Man kan som exempel ta frågan om avgifter, som Larz Johansson tidigare har berört. Utskottsmajoriteten har i betänkandetexten slagit fast att det inte skall tas ut avgifter, och Socialdemokraterna säger i sin reservation ungefär samma sak. Den enda skillnaden är att Socialdemokraterna slår fast att inga högskolor *skall* få ta ut avgifter. Skillnaden gentemot majoritetstexten är så hårfin att de flesta nog inte kan upptäcka den.

Vi vet alla att frågan om avgifter är ett problem ute på högskolor och universitet. Det finns nämligen verksamhet där man måste låta studenterna betala en del av kostnaden själva. Det gäller alltifrån datorer till exkursionsavgifter. Det måste man acceptera. Någonstans får man lov att dra gränsen.

Vad gäller jämställdhetsforskning och förståelse för de internationella förhållandena har utskottsmajoriteten i betänkandetexten klart angivit vad vi tycker. Skillnaden i förhållande till reservationen är så liten att den knappast märks.

Margitta Edgren kommer senare att utveckla jämställdhetsaspekterna närmare. Det finns två stora avsnitt i utskottsmajoritetens text som berör de frågorna, och jag tycker att de är utomordentligt viktiga. De visar på behovet av en ökad tillströmning av kvinnor till högre utbildning och forskning, kanske framför allt teknisk utbildning och forskarutbildning.

I den reservation som rör social snedrekrytering tar Socialdemokraterna upp behovet av att minska den. Då kan man verkligen fråga sig: Varför har Socialdemokraterna under sin tid vid makten, när högskolan var totalreglerad, så kapitalt misslyckats på det här området? Undersökningar visar att det snarare är den motsatta effekten som har uppstått. Vi skall självfallet alla försöka minska den sociala snedrekryteringen, men det är inte särskilt lätt – det måste vi inse.

De grundläggande demokratiska värderingarna är självklarheter som inte behöver skrivas in i en högskolelag. Det är företeelser som skall finnas överallt i samhället, även i högskolan.

Vad gäller de långsiktiga målen för högskoleutbildningen visar reservationen dock på en klar skiljelinje mellan majoriteten och Socialdemokraterna. Det gäller de s.k. målparagraferna. Den stora skillnaden är att Socialdemokraterna vill se på högskolan som en i allt väsentligt yrkesutbildande skola. De glömmer bort "lära för livet", forskning och utveckling, som för dem

tycks spela en mindre roll. Det visar på en snävhet i tänkandet, som är litet oroväckande. Jag skulle vilja ge ett exempel i sammanhanget.

Jag hade en kamrat som var utomordentligt begåvad och som läste in latin och grekiska på två år. Han fick en trea – som det hette på den tiden – i båda ämnena. Det var en utomordentlig prestation – det vet alla som var med då. Han anställdes av ett amerikanskt reklamföretag, och man frågade amerikanerna: Varför anställer ni en person som har läst latin och grekiska? Han är ju totalt värdelös för att sysselsättas på den amerikanska marknaden med reklam! Nej, sade de. Han har visat att han har stor kapacitet att ta till sig ny materia, och han kommer att klara sitt arbete alldeles utmärkt! Det har han gjort. Han är numera chef för en av USA:s största reklambyråer och har gjort en strålande karriär i USA.

Jag tycker att vi skulle önska litet mera av den här vidsynen även inom svensk industri och svensk företagsamhet när det gäller att se till utbildningen.

Vi får inte glömma att de studerande också utvecklas under studierna. Det är en helt naturlig process som pågår och som leder till att de får ett självständigt och ett kritiskt tänkande. Ett aktivt och kritiskt förhållningssätt till kunskap är enligt min uppfattning den bästa förberedelsen för yrkesverksamhet av olika slag. Det är alltså svaret på Socialdemokraternas reservation.

Vad gäller de andra reservationerna skall jag försöka hålla mig mycket kort. En kollega till mig har i pläderingen för en reservation i allt väsentligt talat om vad majoriteten tycker om reservationerna. Möjligen skulle man kunna säga, att om han hade använt den argumenteringen för att litet mera försöka sätta sig in i vad majoriteten har sagt, tyckt och tänker om forskningen vid de mindre och medelstora högskolorna, hade reservationen inte varit nödvändig. Det innebär en utomordentlig förstärkning av forskningsresurserna vid de mindre och medelstora högskolorna.

Vad gäller översynen av samtliga medellånga vårdutbildningar, kommer Margitta Edgren att närmare beröra den frågan. Detsamma gäller en del yrkesexamina. Låt mig bara nämna en sak till, och det gäller de graderade betygen i forskarutbildningen. Där vill vi från majoritetens sida inte motsätta oss möjligheten att så småningom, om det är lämpligt och riktigt, införa graderade betyg. Socialdemokraterna har avstyrkt förslaget utan att att vilja pröva det. Vi tycker att detta är synd, och det är fel.

När det gäller högskolestyrelsernas sammansättning återgår Socialdemokraterna till sitt gamla korporativa tänkande, när de vill garantera att både företrädarna för studenter och verksamhetsföreträdarna skall ingå i styrelsen. Vi anser från majoritetens sida att det skall vara ett frivilligt åtagande. Vi har samma syn också när det gäller institutionsstyrelserna och tycker att den frihet som nu har åstadkommits i förslaget i propositionen är av utomordentligt stort värde för högskolorna och universiteten för att de på ett flexibelt sätt skall kunna anpassa sig till den nya verkligheten.

Låt mig till slut, herr talman, bara säga några ord till Stefan Kihlberg. Hans anförande präglades av den erfarenhet som han har från näringslivet. Men universitet och högskolor är myndigheter, som har en helt annan tradition och erfarenhet samt en arbetsmarknad som är reglerad på ett annat sätt än i näringslivet. Det är viktigt att komma ihåg det. Det tar lång tid att bygga

upp forskning, att erhålla den kritiska massa som behövs för att man skall kunna nå fram till forskningsfronten, och det kräver en helt annan uppbyggnad än man kan ha inom näringslivet. Först om man arbetar på det sättet kan man garantera en fullständig kompetens och en utbildning som håller kvaliteten uppe i alla avseenden.

Dessutom har Nydemokraternas förslag en något pikant detalj, och det är en rejäl utgiftshöjning. Detta framgår av reservation 36. Om man då betänker att Nydemokraterna har varit förespråkare för avsevärda nedskärningar i statsbudgeten finner jag det ganska svårt att få det att gå ihop.

Anf. 45 BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:

Herr talman! Först skall jag be att få komplettera mitt tidigare inlägg med att yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen nr 9.

Sedan vänder jag mig till Rune Rydén. Språkbruket är viktigt. Om man excellerar i ordet frihet på så många ställen och i så olika sammanhang som den borgerliga majoriteten gör, är man skyldig att sätta litet kött på benen och tala om vad man menar. Där är Artur Lundkvists ord oerhört intressanta: Friheten från, balanserad av friheten till. Försök inte springa ifrån det!

Jag skall ta ytterligare ett konkret exempel, och det är Forskningsrådsnämndens remissyttrande över de utredningar som ligger till grund för förslaget. Forskningsrådsnämnden skriver:

De grundläggande frågorna frihet från vad, för vem och till vad diskuteras inte. Motsättningar finns mellan den kritiska debattens frihet och konkurrensens och effektivitetens. Den demokratiska staten kan också utgöra skydd och garanti för en livaktig, kritisk och fri forskning.

Vad är det för fel på ett parlament med den allsidighet som finns i detta för att lägga upp målen? Vi har aldrig sagt att vi genom politiska beslut skall styra verksamheten. Vi skall fastställa mål samt skapa garantier för en likvärdig utbildning och för rättssäkerhet. Detta är vad vi har sagt.

Trots att Rune Rydén sade att han inte skulle diskutera stiftelsefrågor – det skall utbildningsministern tydligen göra – använder han dem som exempel. Jag kan inte undgå att notera att en representant för de fyra regeringspartierna har tagit avstånd från det förslag som nu är framlagt av utbildningsministern och som har anknytning i den proposition som vi nu diskuterar. Det är utomordentligt intressant. Jag börjar undra vilka som egentligen utgör riksdagsmajoriteten i dagens läge, eftersom man har så olika uppfattningar, tydligen också när det gäller de mindre och medelstora högskolorna.

Jag skall nämna ett par saker i de reservationer som Rune Rydén tog upp. När det gäller målen är det så att vi har en mer nyanserad syn. Vi har vidgat de mål som regeringspartierna vill göra snävare. Vi tycker att det är viktigt att yrkeserfarenheten har betydelse. Vi tycker att studenternas personliga utveckling är viktig, liksom de demokratiska målen, osv. Det är ingen bagatell, när man vet att regeringen i andra sammanhang är så mån om att framhålla att man bara skall reglera ett minimum, och sedan får vi göra vad vi vill.

Rune Rydén är också ute på gator och torg och pratar väl om studenterna och att de skall ha inflytande, men sedan går han emot på punkt efter punkt.

Det har inte undgått Rune Rydén att studenterna har avvikande meningar på väsentliga punkter. Det gäller stiftelser och just studentinflytandet i olika institutioner. Jag måste då uppfatta regeringens förslag på det sättet: frihet för rektor att slippa föreslå studenter, och frihet för regeringen att inte utse några studenter.

Anf. 46 RUNE RYDÉN (m) replik:

Herr talman! Bengt Silfverstrand talade om att Socialdemokraterna vill styra verksamheten och ta ansvar för den, men samtidigt sade han att vi inte skall styra verksamheten. Jag skulle vilja be honom att precisera sig på den här punkten: Vilken av de två satserna är det som gäller? Vill han styra universiteten och högskolorna, eller vill han inte göra det? Om han väljer den senare vägen, dvs. vill gå frihetens väg, som majoriteten har föreslagit och som är företrädd i propositionen, är det välkommet och trevligt. Men det hade varit trevligare om han hade uttalat sig för den ståndpunkten tidigare, exempelvis i utskottet.

Vad sedan gäller målen är det riktigt att både yrkeserfarenheten och de demokratiska målen är viktiga värderingar. Men därmed inte sagt att de automatiskt behöver skrivas in i målformuleringarna i högskolelagen. Det är självklara värderingar som finns i samhället i övrigt – varför skall man skriva dem på näsan i alla olika sammanhang? Det vill man tydligen på socialdemokratiskt håll.

Anf. 47 BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:

Herr talman! Svaret på Rune Rydéns fråga är att vi står bakom den första och konkreta punkten i propositionen, nämligen den som i allt väsentligt bygger på Högskoleutredningens förslag. Det finns klart uttalat när det gäller examensordning, antagningsregler, osv. Vi har visserligen några reservationer, men huvudtankarna står vi bakom – det är det som är det intressanta. Men sedan lägger man till två punkter, som man talar vitt och brett om, utan att komma med några konkreta förslag.

Rune Rydén försöker göra det enkelt för sig, att skapa en motsättning, dvs. att det är de borgerliga som står för förnyelse. Det är återigen intressant att notera att man tydligen inte är överens om det inom de fyra partier som tills vidare utgör regeringsunderlaget.

Larz Johansson sade något mycket betydelsefullt i sitt anförande: Fortsättning av pågående reformarbete. Det är precis vad det handlar om! Grunden lades bl.a. i förslaget om slopandet av linjesystemet, som drogs upp av en socialdemokratisk regering, och de beslut som togs i juni 1991. Så arbetar man vidare på dem. Det är precis vad vi vill.

Avregleringen är bra, men när man avreglerar måste man också ha klart för sig konsekvenserna. När man i det här fallet öppnar för möjligheten att inte garantera studenterna ett visst inflytande i högskolestyrelser och på andra nivåer, öppnar det möjligheter för andra, i det här fallet på den lokala nivån, att inte utse dem som man till äventyrs inte vill ha. Där har vi en hållbar linje, när vi säger att man skall skapa vissa garantier för att det inte blir något godtycke på de här punkterna, för att få det demokratiska Högskolesverige som vi tycker att det borde finnas en bred politisk förankring bakom.

Anf. 48 RUNE RYDÉN (m) replik:

Herr talman! Det här visar enligt min uppfattning att språkbruket är viktigt. Nu säger Bengt Silfverstrand – och det är vällovligt – att han står bakom huvudtankarna i propositionen. Det noterar vi. Han står också bakom förnyelsen. Det är viktigt i sammanhanget. Han tycker dessutom att avreglering är bra. Det är alldeles utmärkt.

Hade det då inte varit rimligare att plocka bort en lång rad av reservationerna till betänkandet, som då hade blivit enhälligt på de här punkterna? Det hade stärkt universiteten och högskolorna i deras verksamhet.

Sedan säger han att avregleringen inte är bra för en del individer. Den socialdemokratiska attityden, att man inte tror på individen och individens frihet, kommer tydligt fram. Man vill omedelbart börja reglera.

Anf. 49 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Jag antar att Rune Rydén glömde att svara på den fråga som jag ställde om högskolelagen och forskningen. Han var så försiktig att han inte ens nämnde mig vid namn, utan han talade bara om en kollega till honom. Jag förmodar, herr talman, att jag har replikrätt, eftersom jag antar att Rune Rydén avsåg mig.

Jag skall erkänna att det har varit vissa svårigheter att sätta sig in i hur majoritetstexten egentligen skulle lyda och vad som skulle bli majoritetens motiv för att avstyrka förändringen i högskolelagen. Under en lång tid, med upprepade bordläggningar i utskottet, ända fram till dagen för justeringstillfället var det oerhört osäkert hur motiven skulle formuleras. Det må väl då vara förlåtet att erkänna att det har varit litet svårt. Därför kvarstår min fråga, Rune Rydén: Vilka är de faktiska och verkliga motiven, utifrån Rune Rydéns utgångspunkter, till att inte vilja biträda detta förslag om en ändring i högskolelagen, som skulle ge de mindre och medelstora högskolorna en möjlighet att själva disponera över en forskningsresurs?

Anf. 50 RUNE RYDÉN (m) replik:

Herr talman! Jag vill bara till min värderade kollega Larz Johansson säga att om han hade studerat vårt förslag litet närmare hade han insett att hans eget förslag – att högskolestyrelserna själva skulle få ta hand om forskningspengarna och fördela anslagen – skulle innebära en drastisk förändring av det nuvarande högskolesystemet och anslagssystemet.

För det första finns det inte i flera av dessa högskolestyrelser den kompetens som behövs för att klara av att fördela forskningsanslagen på ett rimligt sätt.

För det andra, om man skulle tänka sig att delegera ansvaret till något annat organ, som Larz Johansson visar på i sin reservation, finns det enligt min uppfattning bara ett enda organ att delegera till, nämligen fakulteterna. Varför inte låta anslagen gå den vägen? Där finns både den forskningskompetens och den överblick över forskningen i hela landet för varje specifikt område, som behövs för att kunna fördela pengarna på ett riktigt sätt. Den naturliga anknytningen mellan fakulteten och högskolan finns också.

För det tredje finns det på de allra minsta högskolorna inte alltid tillräckligt många kompetenta forskare för att inrätta det som Larz Johansson efter-

lyser, nämligen ett slags fakultetsnämnd, som vid sidan av högskolestyrelserna skulle kunna ta hand om forskningen.

Detta leder till att den enklaste och mest riktiga vägen är att anknyta till ett forskningssystem som finns i dag, och att låta pengarna gå via fakulteterna till de mindre och medelstora högskolorna. Pengarna är öronmärkta. Det är alltså ingen skillnad när det gäller anslagens ram. Därför förstår jag inte att Larz Johansson inte kunde acceptera det förslag som stöddes av en överväldigande majoritet – av samtliga partier utom Larz Johanssons – i utskottet.

Anf. 51 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Nu fick jag några motiv. Rune Rydén säger att detta skulle innebära drastiska förändringar. Jo, jag tackar jag. Innebär inte resten av de förslag som vi diskuterar i dag drastiska förändringar? Är det inte det som är syftet, att åstadkomma drastiska och ganska radikala förändringar av högskolesystemet? Men på den här punkten skall det konserveras in i minsta detalj.

Rune Rydén säger att forskarna inte är kompetenta. Ute i högskolevärlden kommer man naturligtvis att läsa, om inte med tillfredsställelse så med en viss förvåning, att Rune Rydén anser att en ganska stor del av det svenska högskoleväsendet består av ej kompetenta, och att det organ som ansvaret skall delegeras till är fakulteterna. Snälla Rune Rydén! De finns vid en annan högskola, ett annat universitet. De finns inte vid den berörda högskolan.

Rune Rydén säger sedan att det inte finns tillräckligt många forskare. Dels kan de bli flera om de får resurser, dels försöker man möta denna brist med en rad konstruktiva åtgärder, som jag tidigare redovisade i mitt inlägg. Olika former av nätverkskonstruktioner skulle göra att de blir tillräckligt många, kompetenta och slagkraftiga för att kunna konkurrera med det övriga högskole- och universitetsväsendet.

Är det möjligen det som oroar Rune Rydén, att konkurrensen skulle bli för stark?

Anf. 52 RUNE RYDÉN (m) replik:

Herr talman! Det är ingalunda den möjligheten som oroar mig. Jag anser att det vore välkommet om de mindre och medelstora högskolorna kunde bygga upp sin kompetens i snabbare takt än för närvarande.

Jag tror att vi i Sverige har valt en felaktig väg för att bygga ut högskoleväsendet. Det hade varit riktigare att gå via filialerna, låta dem bygga ut fakulteter och därefter gå vidare, i stället för att i stort sett ha en högskola i varje län, som vi har i dagsläget.

När jag uttalade mig om att kompetensen inte fanns vid dessa högskolor menade jag, och jag sade också, att det bara gällde själva högskolestyrelsen. Larz Johansson kan likaväl som någon annan här i kammaren omvittna att högskolestyrelsen är sammansatt på ett alldeles speciellt sätt, som gör att den vetenskapliga kompetensen inte finns företrädd hos alla representanter i högskolestyrelsen. Det hade varit önskvärt, men vi har valt en annan konstruktion. Detta är ett väsentligt skäl för att inte skicka pengarna direkt till högskolestyrelsen.

Anf. 53 STEFAN KIHLBERG (nyd) replik:

Herr talman! Rune Rydén konstaterar litet vänligt överseende att grundorsaken till att vi i Ny demokrati har vår uppfattning är att jag skulle ha fått mina erfarenheter huvudsakligen i näringslivet, i yrkeslivet.

Det är i sak riktigt att jag har fått de flesta av mina erfarenheter i näringslivet, men det är inte detsamma som att det är det som har styrt vårt förslag. Tvärtom är det så att jag när jag studerade vid Stockholms universitet, så småningom vid Socialhögskolan i Stockholm, och ännu senare vid Linköpings universitet, lärde känna den dåvarande akademiska världen på grundutbildningsnivå ganska väl.

Sedan jag kom in i denna vördade kammare har jag lyssnat och lyssnat. Jag har läst och pratat med ett ändlöst antal människor, rektorer och professorer, som i dag arbetar i den här världen. Jag har kikat på paralleller och erfarenheter utomlands, och jag kan konstatera att det finns många i skolvärlden som håller med Ny demokrati. Det är deras uppfattningar som vi tycker är så viktiga att torgföra. Vårt förslag har byggts upp av erfarenheter hos dem som verkligen jobbar med de här frågorna.

Rune Rydén vet att det finns många som håller med oss. Egentligen tror jag att Rune Rydén gör det också. Jag har förståelse för att det är svårt att få regeringsorkestern att spela samma stycke.

Rune Rydén tycker att det finns en litet pikant del i vårt förslag, en utgiftshöjning. Men det är ingen utgiftshöjning i traditionell mening. Det är en av de viktigaste investeringar som vi tror att Sverige kan göra i framtiden, nämligen att investera i de människor som vill studera, som har ambitionen och kapaciteten. Vi vill att de skall komma in och inte stängas ute. Därför måste vi betala de kostnaderna – på samma sätt som sjukförsäkringen. Vi kommer att få igen pengarna sjufalt, för att inte säga tiofalt, i framtiden. Om det kan kallas pikant är vi pikanta med stolthet.

Anf. 54 RUNE RYDÉN (m) replik:

Herr talman! Jag skall ge Stefan Kihlberg rätt på en punkt och säga att utbildning naturligtvis är en investering, men däremot är det helt klart att det system som Ny demokrati förespråkar – som innebär en stor avreglering och som är parallellt med hur det fungerar inom näringslivet – kommer att innebära att kostnaderna för högskolan och forskningen kommer att öka, om man inte sätter några som helst kostnadsbegränsningar. Det görs inte i Ny demokratis reservation. Om Stefan Kihlberg hävdar motsatsen talar han mot bättre vetande.

Anf. 55 STEFAN KIHLBERG (nyd) replik:

Herr talman! Jo, Rune Rydén, det finns en mycket effektiv kostnadsbegränsningsspärr. Det står också i motionen. Kvaliteten får icke i något sammanhang eftersättas. Det är en mycket effektiv spärr mot att det skulle bli något slags lavinartat missbruk.

Anf. 56 RUNE RYDÉN (m) replik:

Herr talman! Precis som kvalitet inte får kosta – och skall kosta.

Anf. 57 Utbildningsminister PER UNCKEL (m):

Herr talman! Det är ett stort beslut som riksdagen om en stund skall fatta. Det är stort därför att det berör många och på ett genomgripande sätt. Men det är också stort därför att det har sådan betydelse för vårt lands framtid både som kultur- och som industrination.

Villkoren för den högre utbildningen och forskningen avgör som få andra ting förutsättningarna för framåtskridandet. Den högre utbildningens vitalitet avgör vårt lands långsiktiga utvecklingsförmåga.

Herr talman! Så är det naturligtvis i grunden för alla länder. Likväl är det särskilt sant för oss som är mindre. Vi har inte så många andra sätt att konkurrera på. Det blir så i ökande grad. Kvalitetskraven skärps. Det är bakgrunden till de förändringar kammaren i dag diskuterar.

Europas universitetshistoria går från begränsning till vidsyn. Medeltidens europeiska universitet hade yrkesträning som sin huvuduppgift. De skulle därutöver tjäna Gud och konungen.

Grundandet av Berlinuniversitetet år 1810 blev ett betydelsefullt steg i vidgandet av universitetens uppgifter. Här formulerar Wilhelm von Humboldt de idéer om det fria universitetet som alltsedan dess varit huvudfåran i västvärlden. Han sade att universitetet skulle vara fritt från kyrka och stat för att i stället organiseras kring den egna forskningen och undervisningen. Universitetet skulle vara vad han kallade en republik i staten, med en egen senat och med egna medborgare. Med von Humboldts ord skulle universitetet ha sin egen ordningsvakt.

Det Humboldtska idealet följdes 1988 upp när de europeiska universiteten formulerade sitt eget Magna Carta. Man slog då fast att: "--- för att tillgodose omvärldens behov måste universitetens forskning och undervisning vara moraliskt och intellektuellt oberoende av alla politiska och ideologiska maktgrupperingar. Friheten i forskning och utbildning är universitetens grundläggande princip."

Här i Sverige hade för övrigt 150 år efter von Humboldt och före det att universitetens Magna Carta formulerades europeiskt en viktig uttolkare av von Humboldt uppstått i Gunnar Myrdals person. Han skrev: "Forskningen och den högre undervisningen är den nationella kulturens källflöden. Det nyvaknade intresset på alla håll för praktisk vetenskap får inte skymma undan att denna själv liksom hela vår kultur i övrigt bygger på att vid våra högskolor bedrives en fri forskning för ett sanningens utletande som inte styrs av omedelbara nyttointressen."

Jag beklagar, Bengt Silfverstrand, att jag mot denna historiska bakgrund använder ordet "fri", så som universitetets idé ser ut. Den är i grunden humanistisk – eller om man så vill – kulturell. Den handlar om hela samhällets öppenhet, om behovet av kritik och motkritik, om själva nerven i varje samhälle som vill kalla sig fritt. Universiteten utgör med Myrdals ord de källflöden ur vilka det öppna, offentliga samtalet hämtar sin inspiration.

Herr talman! Lika viktigt som universitetens och högskolornas oberoende är för kulturens och humanismens mångfald är det för vårt lands ekonomiska

och industriella utveckling. De senaste årens utveckling på den internationella scenen, men också här i vårt eget land, har tydliggjort hur illa centraliserade statssystem och ekonomier förmår leva upp till den nya tidens krav. Vetenskap kan, lika litet som den enskildes utveckling av sin egen förmåga, planeras fram. Där man har försökt har man misslyckats.

Herr talman! Jag har velat inleda med detta något bredare perspektiv på den högre utbildningens och forskningens historiska och samhälleliga roll. Kravet på frihet och oberoende för vetenskap och utbildning är emellertid – och det är viktigt att understryka – inte detsamma som att staten saknar en roll på detta område. Däremot säger det oss något om hur rollen skall spelas.

I praktiskt taget alla länder tar staten ett betydande ansvar för den högre utbildningen. Forskningen uppbär oftast offentligt stöd. I få länder tas emellertid detta ansvar genom att staten i enskildheter avgör hur t.ex. utbildningen skall genomföras, och nästan ingenstans är staten ensam om att bära ansvaret.

De internationella iakttagelserna lär oss att den svenska staten även i framtiden har viktiga uppgifter inom högre utbildning och forskning. Det gäller inte minst i fråga om den ekonomiska säkerheten. Men de internationella erfarenheterna, tillsammans med våra egna erfarenheter sedan 70-talets mitt, lär oss också att uppgiften ser ut på ett annat sätt än vad man föreställde sig då t.ex. 1975 års högskolebeslut fattades.

Att förändra villkoren för de statliga universiteten och högskolorna är den första av de ambitioner som präglar regeringens förslag i propositionen Frihet för kvalitet.

Herr talman! Jag är glad över att riksdagens utbildningsutskott med sådan kraft slutit upp bakom regeringsförslaget. Riksdagens beslut med anledning av utbildningsutskottets betänkande kommer att utgöra en stabil bas för den vitalisering av den högre utbildningen och den förstärkning av studenternas ställning som vi nu inleder.

Det senare är en särskilt viktig del av den frigörelse av universiteten och högskolorna som vi satt oss före att genomföra. Det uppnås genom att det centrala linjesystemet avvecklas, men också genom att varje universitet och högskola ges incitament att gå varje students intressen till mötes.

Inte minst betydelsefull är den profilering som varje universitet och högskola i framtiden kan genomföra. Det innebär en större slagkraft, inte minst i det nödvändiga internationella samarbetet. Men det innebär också att studenterna får en tydligare bild av vart man bör söka sig för att få den utbildning man önskar med högsta kvalitet. En utveckling i denna riktning ger alla högskolor och universitet nya chanser.

Jag är själv övertygad om att det innebär att såväl små högskolor som stora universitet hittar sin resp. särprägel. Jag tror också att det i denna process inte minst kommer att visa sig att många mindre högskolor, tydligare än i dag, kommer att komma till sin rätt. Kvaliteten kommer att främjas i det nya universitets- och högskolesystem som vi nu diskuterar. Det sker genom att studenterna får större möjligheter att ställa krav och genom det särskilda utvärderingssekretariat som inför studenter och andra har att garantera examenskvaliteten.

Herr talman! I det senaste halvårets debatt om studerandeinflytande har

jag förvånat mig över att så få företrädare för oppositionen har förmått medge att det förhåller sig på det här sättet. Dessutom förefaller man att bortse ifrån att det viktigaste av allt är att vi bokstavligen förmår erbjuda varje student en utbildning i världsklass.

Som har framgått av debatten så här långt tvangs Socialdemokraterna redan före regeringsskiftet att av en obändig verklighet medge att det gamla universitets- och högskolesystemet inte höll. Det var välkommet att denna insikt infann sig.

Ändå fattas det någonting i övertygelsen. De socialdemokratiska reservationerna till utbildningsutskottets betänkande bär vittnesbörd om ett parti som förefaller sakna inre kompass i högskolepolitiken: avreglering – men ändå inte, och framför allt inte så mycket och inte så fort.

Jag kan naturligtvis förstå att det kan finnas skäl till ambivalensen. En tidigare omhuldad föreställning om hur den högre utbildningen borde organiseras gick i bitar på 15 år. Ändå: skulle tvehågsenhet få styra den så viktiga förnyelsen av den högre utbildningen, är risken stor att förnyelsen kommer att misslyckas. Universitet och högskolor, studenter och lärare måste tilltros förmågan att sörja för att utbildningen blir av yppersta klass. Då måste riksdagen förmå att hålla sina egna ambitioner och intressen kontrollerade för att ge utrymme för andra att utveckla sina.

Socialdemokraterna går, herr talman, i sin tvehågsenhet gentemot frigörelsen enligt min mening över den gräns där nödvändiga hänsyn till studenternas rättssäkerhet och hela landets intressen riskerar att bli till blott och bart en variant av det gamla U 68, som vi nu lägger till handlingarna. En sådan politik saknar helt enkelt möjlighet att fungera.

Herr talman! Jag redovisade nyss att de internationella erfarenheterna undantagslöst pekar mot att staten inte är eller bör vara ensam om att ta ansvar för att hög utbildning av god kvalitet erbjuds våra unga. Det är denna iakttagelse som gjort det angeläget att inte begränsa dagens analys och förslag till enbart de statliga universitetens och högskolornas arbete. I Frihet för kvalitet anges därför två ytterligare ambitioner som delar av regeringens strategi för att förstärka den högre utbildningen: Helt fria högskolor skall, efter kvalitetsprövning, kunna tilldelas rätt att examinera studenter. Förutsättningarna prövas dessutom för en överföring av några i dag statliga högskolor till stiftelseform.

I det senare hänseendet har ett underlag för fortsatta diskussioner i dagarna överlämnats till Tekniska högskolan i Stockholm, till Chalmers i Göteborg och till Högskolan i Jönköping. Låt mig emellertid, herr talman, innan jag kommenterar stiftelsefrågan, något ytterligare utveckla motiven för högskolor med annan huvudman än staten själv.

Det beslut riksdagen i dag uppenbarligen avser att fatta når långt i fråga om frigörelse av de enskilda lärosätena. Likväl är det ofrånkomligen så att statliga högskolor står i en myndighetsrelation till regering och riksdag. Det innebär en begränsning i möjligheterna att pröva nytt och att tillmötesgå krav t.ex. från studenter och det omgivande samhället. Det är min övertygelse att hela universitets- och högskoleväsendet skulle vinna på om det i kretsen av högskolor också fanns de som arbetade under andra villkor än statens. Det är denna övertygelse som avspeglas i regeringens tredelade re-

formstrategi. Fler högskolor än statens egna blir därmed till en integrerad del av den förnyelseprocess som nu inleds.

En rad utbildningsinstitutioner har det senaste halvåret sökt kontakt med regeringen för att få sina möjligheter att erhålla examinationsrätt prövade. Universitetskanslerns utvärderingssekretariat kommer att spela en avgörande roll i den kvalitetsgranskning som föregår tillståndsbeslut.

Den entusiasm som möjligheten att bli accepterad som högskola med examensrätt väckt är mycket stimulerande. Den vittnar om den nya kapacitet som den högre utbildningen nu kan få tillgång till.

Dessa nya institutioner för högre utbildning är det ena sättet varigenom universitets- och högskolesystemet kan ges en mera varierad utformning. Möjlighet för intresserade högskolor att ombildas till stiftelser är det andra.

Efter ett år av diskussioner har tre högskolor sagt sig vara engagerade i tanken på att pröva nya arbetsvillkor. Med dessa – och jag ber Bengt Silfverstrand noga observera orden – går vi nu in i slutgiltiga diskussioner för att se om det finns en bas mellan regering och resp. högskola för ett gemensamt förslag till riksdagen under våren.

Efter att jag tagit del av några av de inledande kommentarerna till det underlag som lämnats till de tre aktuella högskolorna finner jag skäl att påpeka ett par ting.

Det första är att staten i det nu offentliggjorda materialet utfäster sig att även i framtiden stå för finansieringen, om än i andra former än i dag.

Det andra är att de närmare relationerna mellan staten och de aktuella högskolorna inte är opåverkbara. I en stiftelseurkund och i avtal kan staten lägga fast de villkor som man anser skall gälla för stiftelsehögskolornas framtid.

Låt mig också, herr talman, snabbt och i detta sammanhang besvara de frågor Bengt Silfverstrand i anslutning till detta har ställt till mig.

Den första är frågan om inte denna kammare är så allsidigt sammansatt att den borde kunna ta ansvar för alla högskolor. Jag tror, herr talman, att Bengt Silfverstrand med sin fråga har missat själva den principiella poängen i det vi nu resonerar kring. Det är bra för vitaliteten och för öppenheten i vårt samhälle om vissa högskolor har en annan hemmahamn än en aldrig så allsidigt sammansatt riksdag. Enligt min mening är det t.o.m. nödvändigt för att vi skall veta att kritiska och oberoende krafter alltid kommer att finnas.

Bengt Silfverstrands andra fråga gäller påpekandet i propositionen om att riksdagen alltid kan inskränka friheten för de statliga högskolorna. Det förundrar mig att Bengt Silfverstrand undrar över ett sådant påpekande. Har han redan glömt 1975 års högskolebeslut?

I den tredje frågan säger sig Bengt Silfverstrand inte förstå propositionens påpekande om att högskolor med andra huvudmän än staten kan bidra till en effektivare resursanvändning. Min motfråga är: Varför skulle det som är sant på alla andra områden inte vara sant i fråga om den högre utbildningen?

Den fjärde frågan handlade om byggnadsfrågorna, där Bengt Silfverstrand emellertid blandar ihop olika ting i samma fråga. Han kommenterar byggnadsfrågor för eventuella stiftelsehögskolor, som om det gällde statliga högskolor. Då blir det naturligtvis alldeles felaktigt, både i slutsats och i analys.

Den femte frågan handlar om terminsavgifterna, där Bengt Silfverstrand hävdar att terminsavgifter ligger i själva stiftelsetanken. Det gör de inte alls!

Låt mig härtill, herr talman, bara notera att jag delar de ambitioner utskottet gett uttryck för i akt och mening att främja jämställdheten inom den högre utbildningen. Jag avser att återkomma till dessa viktiga frågor i de propositioner om högre utbildning och forskning som presenteras för riksdagen i februari.

Bengt Silfverstrands påpekande om den sociala snedrekryteringens problem finns det också anledning att allvarligt notera. Klädsamt hade det emellertid varit om Bengt Silfverstrand samtidigt velat medge att en positiv trend i fråga om den sociala fördelningen inom den högre utbildningen bröts när totalregleringen infördes. Det stämmer i vart fall mig till viss eftertanke om vilka metoder det är som är mest gagneliga för att tillse att alla typer av ungdomar får möjlighet att genomgå högre utbildning.

Själv tror jag att bättre lön för studiemödan är den viktigaste enskilda åtgärden för att engagera fler studenter från mindre studiemotiverade hem. Är man inte självklart och naturligt motiverad för långa studier, blir det naturligtvis etter värre om man inte får någon lön för studiemödan.

Herr talman! Jag är övertygad om att den svenska högre utbildningen kommer att vinna ordentligt på den förnyelse som nu är i vardande. Jag bestyrktes i detta av de erfarenheter som jag drog av den slutgiltiga utfrågning som OECD:s utvärderare bestod Utbildningsdepartementets ledning med i Paris för ett par månader sedan, en utfrågning som Bengt Silfverstrand – av hans anförande här i dag att döma – inte till fullo tagit del av.

Efter sju timmars diskussion talades det inte längre om det som varit, utan om den nya svenska modellen i vardande. Det är min förhoppning att också de partier och andra i Sverige, som alltjämt – likt OECD i början – känner sig litet ovana, till sist skall följa med på vägen.
(Applåder)

Anf. 58 BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:

Herr talman! Jag noterar att Per Unckel tydligen är opåverkad av vad som tidigare har sagts här i kammaren. En eminent företrädare för de borgerliga, dvs. Per Unckels eget regeringsunderlag, talade om den nya svenska modellen och satte socialdemokratin i motsats till denna nya modell, som ett slags bromsklossar. Men verkligheten och sanningen är precis den som Larz Johansson tidigare påpekade, nämligen att detta rör sig om en fortsättning av ett pågående reformarbete. När vi socialdemokrater i regeringsställning uppfattade de ständigt nya signalerna och förändringarna i samhället var det alldeles självklart för oss att vi efter en vital debatt – vilket vi också har i dag – tog konsekvenserna och tog vissa initiativ till förändringar.

Det är enbart på den första punkten – av tre punkter –, som handlar om förändringar av den grundläggande utbildningen, som det finns några avvikelser. Man kan också tala om en förnyelse. På de andra punkterna är det fråga om retorik.

Nu var det något mer lågmält än i pressmeddelandet, men när Per Unckel talar om att man skall pröva dessa möjligheter är det ett utspel från regeringens sida, som Centerpartiet uppenbarligen inte står bakom – jag uppfattar

Larz Johansson som en auktoritativ företrädare för det partiet. Detta är utomordentligt anmärkningsvärt.

Kritiken gäller polemiken i pressmeddelandet, där man nedvärderar de parlamentariska instansernas betydelse för högskolepolitiken.

Per Unckel svarade inte på frågan om fastigheternas roll i sammanhanget. Vi skall i morgon ta ställning till ett förslag som innebär att det i botten skall vara ett statligt ägande av högskolefastigheter. Som Per Unckel själv påpekade finns det ju ännu inte något konkret förslag om stiftelse. Då är frågan fortfarande berättigad: Vad är det som gäller? Är det Finansdepartementets linje som går ut på att det skall vara ett statligt ägande som gäller? Eller är det Utbildningsdepartementets eller är det Moderata samlingspartiets i regeringen uppfattning om hur stiftelsen skall se ut som gäller? Det saknar faktiskt inte betydelse.

Jag vill återkomma till studenterna. Sveriges förenade studentkårer har kraftfullt reagerat mot stiftelsepropåerna. Det har varit en mycket negativ reaktion.

Anf. 59 Utbildningsminister PER UNCKEL (m):

Herr talman! Som svar på Bengt Silfverstrands frågor vill jag säga följande. Observera att det inte var jag som talade om den nya svenska modellen, utan det var OECD som gjorde det. Jag hänvisade till OECD:s uttryck, om det må vara mig tillåtet att göra så.

Beträffande den andra frågan om det s.k. utspelet om stiftelsehögskolor, vet jag inte hur Bengt Silfverstrand har bibringats uppfattningen om utspel. Som jag tidigare under året flera gånger har redovisat i denna klammare har vi fört en kontinuerlig diskussion med de högskolor som har varit intresserade av sådana diskussioner, dvs. högskolor som har tagit initiativ gentemot oss för att få prövat om det fanns nya verksamhetsformer som kunde vara öppna för dem.

Vi har nu kommit till en punkt då det finns anledning att föra dessa diskussioner i något mera konkreta termer för att dessa högskolor skall kunna göra sig en föreställning om hur verkligheten kan komma att gestalta sig. Men, som jag tidigare sade, detta är en pågående diskussion som skall utgöra bas för ett gemensamt ställningstagande av högskolor och regering senare under våren, eller rättare sagt: pågående diskussioner för att klargöra om det finns en bas för en gemensam ståndpunkt.

Jag har med viss tydlighet redan tidigare framhållit att jag tror att det vore vitalserande för hela högskolesystemet om vi gick den internationella vägen och tillät också andra att ge sitt bidrag till den högre utbildningen.

Den tredje frågan torde ha sin utgångspunkt i vad Bengt Silfverstrand upplever som min nedvärdering av de parlamentariska instanserna. Som förutvarande ledamot av denna kammare vore ingenting mig mera främmande än att säga att riksdagen saknar betydelse. Däremot säger jag att det är min övertygelse att vårt samhälle och universitetsväsende blir bättre om allting inte är liktydigt med politik. Det är bra om det finns sektorer i vårt samhälle som står fria från den politiska makten och dennas från tid till annan skiftande inställningar. Universiteten och högskolorna tillhör genom den moderna europeiska traditionen den kategori av institutioner som mår väl av

att ha delar av sig stående helt fria från den offentliga makten. Det är det som några av oss talar om i termer av krafter och motkrafter, alltså att inte ens en aldrig så demokratisk statsmakt skall kunna kontrollera hela universitetsväsendet, om den skulle komma på den idéen. Jag tycker att det vore till fördel om Sverige i detta hänseende blev mer europeiskt.

Den fjärde frågan handlade om högskolans fastigheter inför riksdagens beslut i morgon. Intill dess att ett förslag finns om ett överförande av någon eller några högskolor i stiftelseform med dettas eventuella konsekvenser för fastighetsfrågorna gäller naturligtvis det förslag som regeringen via Finansdepartementet har presenterat.

Till sist: Visst, Bengt Silfverstrand, skall vi lyssna på studenterna. Det är i själva verket studenternas intressen som står i centrum för hela den högskolereform som regeringen nu har presenterat. Men begå inte misstaget att förväxla varje students intressen med vad SFS säger i Bengt Silfverstrands öra vid det tillfälle då Bengt Silfverstrand vill lyssna!

Anf. 60 BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:

Herr talman! Det är ganska fantastiskt att höra dessa väl valda ord om studenterna. Men vad har de satt för spår i den här propositionen? Utbildningsbevakning och lokalt engagemang i utbildningens uppläggning är det viktigaste inflytandet för Sveriges studenter, oavsett på vilket universitet eller vilken högskola de går. Det är mot denna bakgrund som vi är så angelägna att studenterna skall få rätt och möjlighet att verka i olika styrorgan inom högskolan. Att studenter stöder varandra är viktigt både för de enskilda studenterna och för studenterna som grupp. Det är väl ändå inte ointressant, Per Unckel, att SFS tar ett så kraftfullt avstånd från planerna på stiftelseuniversitet. Har regeringen för vana att göra sådana här utspel i olika frågor för att testa bärkraften i regeringssamarbetet? Är det inte kollektiva beslut som fattas inom regeringen, också när man gör utspel av den här typen? Detta är ju rätt så fantastiskt.

Sedan tycker jag att det var något nedlåtande mot SFS att åtminstone antyda att SFS inte är riktigt representativa. Jag underar vem som är representativ för regeringen i den här debatten, t.ex. när det gäller stiftelsefrågan. Är det Per Unckel eller Larz Johansson?

Anf. 61 Utbildningsminister PER UNCKEL (m):

Herr talman! Om man ser till det studentintresse som jag sätter främst, så är det varje enskild students möjligheter att få den bästa utbildning som vi kan erbjuda och honom eller henne. I synnerhet det faktum att en student skuldsätter sig med uppemot ett par hundratusen för en vanlig akademisk utbildning gör att det är av grundläggande betydelse att studenten vet att han eller hon får precis den utbildning han eller hon efterfrågar. Detta är utgångspunkten.

Med det system som vi nu skall genomföra – åtminstone i denna del delvis tillsammans med Socialdemokraterna – förstärks varje enskild students möjligheter att direkt och personligen kunna påverka utbildningens uppläggning. Det, Bengt Silfverstrand, är riktig frihet.

Det kompletteras med en rätt för studenternas organisationer att vara re-

presenterade i universitetens organ. Regeringen har i detta hänseende stannat vid att ange att studenter skall vara representerade. Men på grund av att vi inte i detalj anger hur många ledamöter som skall sitta i varje organ, fann vi det orimligt att centralt reglera antalet studenter som skulle sitta i organen. Vi har i detta hänseende ett betydande förtroende för att lokala universitetsledningar tillsammans med studenterna finner former för att tillgodose studenternas intressen. Jag har i varje fall inte sedan propositionen presenterades hört en enda högskola som inte skulle visa sig förmå svara upp mot dessa krav och detta ansvar.

I frågeställningen om representativitet, säger jag inte att jag inte lyssnar på Sveriges Förenade studentkårer, men jag lyssnar även på andra. Jag lyssnar också på de kårer som av olika skäl har valt att stå utanför Sveriges Förenade studentkårer, vilket vid det här laget råkar vara en hel del. På basis av det som vi får höra – inte på basis av vad de säger att de representerar – fattar regeringen sina beslut och förelägger riksdagen dessa. Svårare är det inte, Bengt Silfverstrand, när man vill finna en rimlig avvägning mellan de olika intressen som gör sig hörda i en debatt som denna.

Anf. 62 MARGITTA EDGREN (fp):

Herr talman! Låt mig först få inleda med att säga några ord om reservation 11, som gäller de medellånga vårdutbildningarna och yrkesexamina för dem. Jag är faktiskt mycket ledsen över denna reservation. Hösten 1990 var vi i utskottet nämligen helt överens om att vi skulle gå till den dåvarande regeringen och begära en totalöversyn av de medellånga vårdutbildningarna. Sedan fick vi en ny regering sent hösten 1991.

I reservationen anges att denna utredning skall genomföras ytterligt snabbt. Det som skiljer reservationen från utskottsmajoritetens förslag är endast tidpunkten. Reservanterna vill under denna vår ha besked om hur det blir. Det är väldigt märkligt, tycker jag, eftersom vi i detta sammanhang har varit helt överens. Vi har gång på gång tagit upp och efterlyst denna utredning. Att Socialdemokraterna nu reserverar sig, tycker jag är litet klåfingrigt. Dessutom lägger ju vi i utskottsmajoriteten till ett par uppgifter i fråga om denna översyn. Dels skall man i samband med att linjerna avskaffas se över yrkesexamina, t.ex. för laboratorieassistenter, arbetsterapeuter och optiker, dels skall man se över ansvarsfördelningen mellan Socialstyrelsen och högskolans tillsynsorgan när det gäller de utbildningar som leder till legitimitet. Jag yrkar givetvis bifall till utskottets hemställan i betänkandet i denna del.

Sedan skulle jag vilja säga några ord om jämställdheten inom den svenska högskolan, som har gått en kräftgång. Det visar den rapport av Egon Hemlin som presenterades tidigt i våras. Man kan dra en slutsats av hans rapport när det gäller vad det beror på att jämställdhetsarbetet, dvs. att åstadkomma balans mellan män och kvinnor på alla nivåer inom högskolan, inte tas riktigt på allvar av de skilda planerings- och beslutsorgan som finns inom högskolan. Entusiaster som gör ett gott arbete finns förvisso. Men de har i regel tvingats att jobba i motvind eller, i bästa fall, i likgiltig stiltje. Mera sällan har deras arbete lyfts fram som goda exempel på att jämställdheten i högskolan också är en kvalitetsfråga.

Bl.a. med anledning av denna rapport tillsatte regeringen en arbetsgrupp under min ledning, som nu har överlämnat konkreta förslag och fört fram idéer om hur detta arbete skall påskyndas, så att de mål som riksdagen satte upp, senast 1987, i alla fall skall kunna uppnås under 90-talet.

Då, Bengt Silfverstrand, kan vi återkomma till diskussionen om att politiker i handling skall visa vad de menar och sätta vilja och kraft bakom orden. Då gäller det inte att leka med orden om man skall iaktta eller främja, eller om man bör eller skall. Vi har lekt med ord, som för den enskilda högskolan inte har haft den minsta betydelse. Vi i denna kammare har trott att vi har främjat och iakttagit jämställdhetsarbetet, men vi har i praktisk handling inte visat att det faktiskt finns både vilja och kraft bakom våra ord.

Därför är jag mycket nöjd med att utskottet, med anledning av folkpartisten Christer Eirefelts motion, nu förtydligar att man när det gäller urvalsgrunder och särskilda skäl som urvalsgrund, också skall inrymma tillämpning av jämställdhetsaspekten och att denna urvalsgrund skall ses som ett verktyg för att vi skall nå målen om balans mellan män och kvinnor inom både grundutbildning och forskning.

Principen är inte ny. Allt sedan 1978 har regeringarna varit ense om att jämställdhetsaspekten utgör saklig grund enligt regeringsformen vid tillsättning av tjänster på det statliga området. Vad vi menar är att denna princip som urvalsgrund bör tillämpas inte bara för dem som söker tjänster utan också för dem som söker kurser, program och utbildningar till och inom högskolan. När högskolan nu skall ta ansvar för sin egen antagning av studerande, bör man således som en urvalsgrund tillämpa jämställdhetsaspekten och därmed kunna ge förtur till sökande av underrepresenterat kön när meriterna, dvs. kunskaperna, erfarenheterna och den särskilda fallenheten för den sökta utbildningen, är i stort sett lika om än inte identiskt lika.

Jag förmodar att alla här är medvetna om att jämställdhet i högskolan inte kan pratas fram. I så fall hade vi haft den. Ansvaret ligger på högskolorna själva att använda de resurser som står till buds, använda sin fantasi och sitt sinne för "fair play". Men med lagar och förordningar understöder vi i handling en tydlig vilja till rättvisa. Rättvisa är ju för all del i dag inte en tydligt kontroversiell fråga i samband med jämställdhet i högskolan. Såvitt jag har förstått finns det ingen som vill ställa sig upp och säga att det är rättvist att 5 % av professorerna är kvinnor. Alla inser nog att det inte till 95 % till mäns fördel skiljer i begåvning, utbildning och kreativitet. Men vad få är riktigt medvetna om är att jämställdhet också är en kvalitetsfråga.

Den som först, såvitt jag vet, talade om detta var Peter Scott, som gjorde en utredning till den av oss alla så högt rosade Grundbulten i High Education in Sweden, A look from the outside. Där förvånades han över att jämställdheten i högskolan här i Sverige sågs som en politiskt extern fråga och inte i första hand som en intern akademisk angelägenhet, vilket är vitalt för kvaliteten i den akademiska verksamheten. Lika förvånad var han över bristen på medvetenhet om jämställdhetens betydelse för utbildningens och forskningens kvalitet.

På detta tema, utbildningens och forskningens kvalitet, är det viktigt att vi nu framöver tar till vara de förslag som denna arbetsgrupp har utarbetat och att vi också på sikt följer upp, mäter och utvärderar jämställdhet som

kvalitet, precis på samma sätt som när det gäller andra kvalitetsindikatorer som skall utvärderas.

Anf. 63 BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:

Herr talman! Jag vill mycket kortfattat säga något om examina på vårdutbildningarna. Det är mycket rimligt att riksdagen just i detta ögonblick, när vi skall fatta beslut om att avveckla utbildningslinjerna och när vi vet att yrkesutbildning och program måste vara distinkta för vissa typer av utbildningar, ger en mycket tydlig signal till regeringen att något nu måste ske och att den måste ta tag i detta.

Det är ju kopplat till beslutet om en avveckling av utbildningslinjerna som detta ställningstagande skall ses.

Margitta Edgren har på ett föredömligt sätt engagerat sig i jämställdhetsfrågorna. Hon har försökt, det är jag övertygad om, att göra något mera av dessa. Men jag tycker att Margitta Edgren inte skall göra det så lätt för sig och bara säga att det är fråga om en lek med ord. Jag tror att alla i denna kammare – definitivt de som sitter med i utbildningsutskottet – förstår skillnaden mellan "iaktta" och "främja". Det är faktiskt inte fråga om någon lek med ord. Att iaktta betyder att man har ögonen på vissa saker. Men ingenting sägs om ambitionerna eller om viljan, dvs. om vad man konkret vill göra.

Om man däremot lägger till ordet främja, betyder det för mig – förhoppningsvis också för Margitta Edgren – en aktiv medverkan till, dvs. att man offensivt verkar för, en förbättrad jämställdhet på det här området. Därför tycker jag, Margitta Edgren, att det inte är för mycket begärt att ni ställer er bakom detta, som ni betraktar som en självklarhet. Om det är en självklarhet, bifall då framlagda förslag. Det borde inte tära alltför mycket på prestigen att göra det.

Anf. 64 MARGITTA EDGREN (fp) replik:

Herr talman! Det gäller översynen av de medellånga vårdutbildningarna, som vi beslutade om 1990. Den tidigare regeringen hade ett och ett halvt år på sig att se över utbildningarnas längd, vidareutbildningen och den internationella relevansen. Nu, efter regeringsbytet, lägger vi till två stora, tunga uppgifter när det gäller den här översynen. Dels gäller det yrkesexamina, dels gäller det ansvarsfördelningen visavi Socialstyrelsen. Fortfarande tror man alltså att detta skulle kunna presenteras tidigare. Men förut har man ju inte haft sådan brådska. Det är det som jag är ledsen över. Ord och handling stämmer inte överens. Vi är ju överens om att det är fråga om en viktig översyn. Spela då inte bort den tyngd som just den här samsynen innebär genom att ha med en reservation om en sådan – ursäkta mig – bagatell.

När det sedan gäller detta med en lek med ord är det på det sättet att vad som göras skall i lagar och förordningar i stort sett redan är gjort på jämställdhetens område. Då har det kvittat om vi använt "bör", "skall", "främja" eller "iaktta". Det har inte blivit mer av jämställdhet för det. Det viktiga nu är ju att vi kan få den akademiska världen med oss, eftersom det är den som måste förändra innehållet i utbildningarnas strukturer och for-

mer. Det som är viktigt är alltså att den akademiska världen ser jämställdheten som en kvalitetsfråga – då blir det jämställdhet.

Det blir inte jämställdhet i och med att vi i debatter här i kammaren eller i lagtext skiljer mellan "främja" och "iaktta".

Anf. 65 BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:

Herr talman! Det är faktiskt inte betydelselöst att ytterligare ett år har gått efter nämnda period om ett och ett halvt år när det gäller den här översynen. Som Margitta Edgren erinrar sig, var vi i den socialdemokratiska gruppen i utbildningsutskottet inte passiva.

Vid ett par tillfällen gick vi in, i gott samförstånd, och påverkade och ändrade förslag. Då fanns det en enighet. Förutom en enighet – i och för sig har väl en sådan skymtat någon gång på sistone – efterlyser vi konstruktiva samtal. Kompromisser efterlyser vi också från den nuvarande utskottsmajoritetens sida.

Jag pratade inte om "bör" och "skall", Margitta Edgren. Vi är helt överens om att det är fråga om en lek med ord i det avseendet. Däremot konstaterar jag att det finns en klar artskillnad mellan "främja" och "iaktta". Därför är det inte för mycket begärt att, med tanke på Margitta Edgrens engagemang i jämställdhetsfrågor, hon också är beredd att sätta kraft bakom orden och välja det som innebär en betydligt större förpliktelse för regeringen att följa det som sägs. Det handlar alltså om skillnaden mellan att främja och att bara passivt iaktta.

Anf. 66 MARGITTA EDGREN (fp) replik:

Herr talman! Jag är varm anhängare av politiska samtal och vill gärna att sådana samtal förs. Jag tycker också att vi i utskottet mer och mer under det här året har haft både vilja och möjligheter att föra sådana samtal.

När det gäller detta med "främja" och "iaktta" har jag i Svenska akademiens ordlista, som jag faktiskt gick och hämtade, funnit att "främja" betyder hjälpa fram, understödja och att "iaktta" betyder ta tillfället i akt, begagna tillfället. Det finns alltså en viss nyansskillnad här. Men jag kan inte inse att skillnaden är så stor att den förtjänar en reservation när det gäller detta betänkande om högskolelagen.

Det gäller trots allt att få högskolans ansvariga att inse att det formella regelverket inte automatiskt fylls med ord. Det gäller att inse att den traditionella uppdelningen av arbetsuppgifter och ämnesval mellan män och kvinnor har en historisk-strukturell bakgrund. Det är den historisk-strukturella bakgrunden som vi nu måste förändra. Det gör man bara om insikten finns att det är kvalitet som på lång sikt främjar verksamheten.

Anf. 67 TUVE SKÅNBERG (kds):

Herr talman! Regeringens proposition 1992/93:1 om universitet och högskolor bär namnet Frihet för kvalitet. Både *frihet* och *kvalitet* är honnörsord för Kristdemokraterna. Och helt säkert finns det ett betydande utrymme inom universitet och högskolor för att öka både kvaliteten och friheten. Jag vill senare återkomma till och säga något om dessa begrepp.

Jag vill dock inleda med att berätta om en för mig mycket minnesvärd ef-

termiddag för snart 20 år sedan hemma hos min klassföreståndare. Det var alldeles i slutet av sista terminen på den treåriga naturvetenskapliga linjen. Jag och mina klasskamrater var hembjudna till klassföreståndaren för en stunds trivsam samvaro.

Vi samtalade om vad vi skulle göra till hösten. Nästan alla skulle läsa vidare – för pojkarna gällde det efter ett års militärtjänst. Där fanns blivande läkarstuderande, jurister, lärare, biologer och teknologer – för att nämna några exempel. Livet lekte, och vi tyckte att vinden fyllde våra segel. Vår lärare, som förresten var lärare i fysik, tog del av våra ambitioner och höll sedan ett tal som jag fortfarande vägleds av.

Han påminde oss om att vi hade fått del av den bästa utbildning som stod till buds och sade att den universitetsutbildning som vi stod i begrepp att påbörja skulle föra många av oss fram till beslutande positioner i samhället, till vad som människor skulle komma att räkna som högt uppsatta poster. Inför detta ville han att vi skulle tänka på att vi hade ett ansvar för den begåvning och den skolning som vi hade fått och skulle få. Han talade om vikten av att använda sina resurser för andras bästa, inte bara för sitt eget bästa, och av att tjäna andra med sin utbildning. Vi skulle tänka på att vi var priviligierade jämfört med så många andra.

Min klassföreståndares tal för 20 år sedan om ödmjukhet, ansvar och detta med att tjäna sin nästa med sin begåvning och utbildning skulle jag i dag med vårt språkbruk vilja kalla för en enkel, etisk vägledning beträffande utbildning i allmänhet och högskolestudier i synnerhet.

Genom att med högskolestudier och forskning öka insikt, kunskap och fallenhet ökas både den enskildes och landets kompetens och konkurrensförmåga. Det är som, för att använda en liknelse, att hänga en starkare motor, en motor med större effekt, på en båt. Man förmår mera, kommer längre och kommer snabbare fram. Men att man kommer fram snabbare och mera kraftfullt innebär inte automatiskt att man kommer fram mera rätt. Hög intelligens och samhällets högsta utbildningar utgör ingen garanti för att det jag *förmår* göra också är det som är *etiskt rätt* att göra. Jag behöver bara nämna domare, jurister och läkare i Nazityskland eller psykiatriker i det gamla Sovjet.

Över hälften av världens forskare, mänsklighetens skarpaste hjärnor, sysslar i dag med att ta fram och vidareutveckla nya vapensystem. Den svältande mänskligheten ropar inte efter mer sofistikerade vapen utan efter rent vatten, bröd och en grundläggande hälsovård.

Jag liknade satsningarna på högskolestudier vid att en starkare motor hängs på en båt. Men som förebild för själva båten vill jag inte ha en racerbåt, som trimmar motorn för självändamålet att vinna över andra. Jag vill tänka på Kustbevakningens sjöräddningsbåt hemma i hamnen i Simrishamn, vars starka motor hålls i trim för att människors liv skall kunna räddas.

När det gäller högskolefrågor vill alltså kds bl.a. verka för att högskolan fostrar studenterna till ett etiskt tänkande och handlande och ger dem insikten att med ökad förmåga följer ökat ansvar.

"Frihet för kvalitet" heter alltså regeringens proposition. Helt säkert behöver vi öka både högskolans kvantitet och högskolans kvalitet. På s. 27 i Finansdepartements rapport 1992:83, "Hur bra är vi? Den svenska arbets-

kraftens kompetens i internationell belysning", står det att läsa: "Sex länder har mer högskoleutbildning än Sverige – Belgien, Japan, Canada, Schweiz, Storbritannien och USA – och fem länder har mer utbildning på mellannivån – Japan, Canada, Schweiz, Västtyskland och USA. Jämfört med de mer avancerade länderna fattas således utbildning både på mellan- och högskolenivån i Sverige. Sveriges fördelning innebär en jämntjock bas och en smal topp. Det kan sägas vara typiskt för ett land som kommit 'halvvägs' i sin utbildningsexpansion."

Det är därför ur kds synvinkel glädjande att regeringen nu så ambitiöst har velat satsa på den högre utbildningen, vilken – såvitt vi förstår – varit eftersatt av den tidigare regeringen. Utbildningsministern har uttalat målsättningen att det skall vara dubbelt så många disputerade före sekelskiftet. Enligt regeringens förslag skall i högskolelagen införas en helt ny bestämmelse, 1 kap. 4 §, om att verksamheten skall anpassas så, att hög kvalitet nås. I andra stycket i samma paragraf sägs det att det är en gemensam angelägenhet för högskolornas personal och studenter att de tillgängliga resurserna utnyttjas effektivt. Kvalitetskravet ökas också genom att högskolan nu får ett alltmer utökat självbestämmande på det lokala planet och också ges större möjligheter till profilering, vilket i sig är positivt.

Som kristdemokrat gläds jag också över den internationalisering som regeringens lagförslag andas. I 1 kap. 5 § i regeringens lagförslag sägs det ju att högskolorna i sin verksamhet bör främja förståelsen för andra länder och för internationella förhållanden. Det är alldeles nödvändigt att främja internationella kontakter, i all synnerhet med Europa. Låt oss inte glömma att vi har Europa att tacka för vår bildningstradition. Medan vi ännu högg runor i sten grundlades Sorbonneuniversitetet i Paris. Lika gammalt, dvs. från 1100-talet, är t.ex. Oxforduniversitetet. Cambridgeuniversitetet kom till på 1200-talet.

Till dessa och till de andra stora universiteten i Europa vandrade de få nordbor som fick en högre utbildning under medeltiden. Våra egna universitets historia är jämförelsevis kort. Uppsala var först, år 1477. Köpenhamn kom 1478. Lund dröjde ända till 1668. Då hade Sorbonne redan under ett halvt årtusende utbildat våra akademiker – i den mån vi hade några. Vi kan för övrigt också notera att hela vår universitetstradition kommer från, startats av och drivits av den kristna kyrkan. Kristendomens betydelse för den högre utbildningen får inte underskattas. Den har varit historiens nav. Tänk bara på vad detta innebar för Nordens teologistuderande, som vandrade till universitetet i Wittenberg, där Martin Luther blev professor 1513. Olaus Petri studerade där 1516–1518 t.ex. Världshistorien ser annorlunda ut på grund av dessa internationella kontakter och impulser.

Det är inte annorlunda i dag. Våra studenter behöver möta Europas kunskaper, men också Europas värderingar, som vi trodde att vi gjorde oss av med 1968.

Regeringens proposition och utbildningsutskottets betänkande är alltför omfattande för att kommenteras i sin helhet. Tiden lider, och jag är siste talare i denna debatt. Jag vill dock göra några nedslag för att markera vad som särskilt sammanfaller med kristdemokratisk högskolepolitik.

Förutom vad jag redan nämnt – den etiska dimensionen, kontakten med

Europas bildningstradition och den ökade kvaliteten och kvantiteten beträffande högskoleutbildningen – vill jag också uppmärksamma något av det som är särskilt gynnsamt ur *studentens* synvinkel.

Ibland erinras det skämtsamt att "sjukhusen är till för patienterna, inte patienterna för sjukhusen". Verksamheten med sina experter och resurser är alltså till för sin egen skull. Det är naturligtvis likadant med högskolan. Det är studenten som satsar sin tid, sin ekonomi genom kännbara lån – utbildningsministern talade om studielån på ett par hundra tusen kronor – och sitt arbete. Man kunde ju ägna tiden åt något som lönade sig bättre. Det är studenten som är högskolans kund, eller egentliga uppdragsgivare.

Som politiker har vi inte bara att se till högskolepersonalens arbetsförhållanden och karriärmöjligheter, ägande och underhåll av fastigheter för deras egen skull. Vi har att se på högskolan ur ett helhetsperspektiv. Då skall vi särskilt se på vad som gynnar studenterna, så att deras studier blir framgångsrika. De markeringar jag nämner är just något av det som gynnar studenten och därmed, tror jag, hela vårt samhälle.

Vi kristdemokrater tror att det är positivt att ha en examinationsstege med mindre och fler steg än den nuvarande och att magisterexamen och högskoleexamen är bra tillskott till den stegen.

Det är en balansgång att bedriva forskarstudier på mindre och medelstora högskolor resp. på universitet med fasta forskningsresurser. Å ena sidan behövs det en viss minsta "kritisk massa", en forskarmiljö med flera studerande och med disputerade lärare för kvalitetens skull. Å andra sidan ligger de små och medelstora högskolorna närmare studenternas hemort och gör den högre utbildningen och forskningen mer tillgänglig. Vi har tagit del av rapporter som säger att de små och mindre högskolorna ofta klarar av kvaliteten väl så bra.

Under denna balansgång mellan kvalitet och tillgänglighet vill kristdemokraterna succesivt öka de små och medelstora högskolornas möjligheter att ge magisterexamen, för att de till slut skall kunna kvalificera sig för fasta forskningsresurser. Vi noterar därför med tillfredsställelse formuleringen "Utskottet förutsätter att prövningsarbetet, såvitt gäller de högskolor som önskar ge magisterexamen, bedrivs i rask takt så att de mindre och medelstora högskolornas konkurrensläge gentemot universiteten inte försämras."

Vi säger också i betänkandet: "Enligt utskottets mening bör resurserna för forskningsstödjande åtgärder – resurser som de mindre och medelstora högskolorna själva ansvarar för – förstärkas. Utskottet har inhämtat att beredningen inom regeringskansliet av nästa års forskningsproposition är inriktad på bl.a. detta."

Vidare har utbildningsministern på s. 69 i propositionen uttalat sin avsikt att återkomma till hur forskningen vid de mindre och medelstora högskolorna skall främjas.

Låt mig dock få säga att den satsning som regeringen har gjort på små och medelstora högskolor hittills inte alls har varit obetydlig. När det gäller mitt eget hemlän kunde Utbildningsdepartementet i dag uppge att antalet årsstudieplatser vid högskolan i Kristianstad – sådana som är beslutade i riksdagen, inkl. de platser som förväntas tillkomma genom beslutet i slutet av veckan – från budgetåret 1990/91 till budgetåret 1994/95 har ökat från 725

till 1 251. Det innebär att ökningen för Kristianstads del, från valet 1991 till beslutet före jul, är 72 %.

Som positivt ur studentens synvinkel ser kds vidare att utskottet förutsätter att graderade studieomdömen från folkhögskola liksom hittills kommer att jämställas med betyg och kunna läggas till grund för urval till högskoleutbildning.

Högskolelärarnas pedagogiska färdigheter är en annan viktig faktor för studenten. Jag vill peka på utbildningsministerns ord på s. 58 i propositionen som glädjande: "Självfallet måste förmågan att förmedla kunskap vara en avgörande egenskap hos alla lärare. En markering är den vikt som pedagogiska meriter tillmäts vid tillsättning av tjänster inom högskolesystemet. Detta bör tydligt framgå genom preciseringar i den nya förordningen."

Det är också viktigt för studenten att i görligaste mån kunna tillgodoräkna sig sin utbildning vid en högskola vid flyttning till en annan. Här uttalar utskottet följande: "Bestämmelsen om tillgodoräknande måste alltså av högskolorna tillämpas generöst. Det är därför angeläget att denna fråga – så som sägs i propositionen – ägnas särskild uppmärksamhet i den fortsatta uppföljningen."

I fråga om den sociala snedrekryteringen till högskoleutbildningen har ett av målen för högskolepolitiken sedan länge varit att vidga den sociala rekryteringen. Socialdemokraterna, med Bengt Silfverstrand, betonar att det hittills har rått enighet i riksdagen om detta mål. Jag kan försäkra att den enigheten inte sprängs utan stärks genom Kristdemokraternas inträde i riksdagen. Men det oomtvistade behöver inte upprepas, och viktigare än att utbildningsutskottet på nytt yttrar sig för vidgad social rekrytering är det stöd och den uppmuntran t.ex. gymnasieläraren kan ge eller det föräldrastöd eleven kan få, oavsett familjens sociala grupptillhörighet. Enligt kds gränsar denna fråga snarare till familjepolitiken, där det handlar om att stärka familjen och det stöd den kan ge.

När det gäller högskolornas institutionella organisation är det glädjande med den samsyn som råder om att studenter bör ingå i alla beslutsorgan som behandlar utbildningsfrågor.

Annat som en kristdemokrat gläds åt är utskottets positiva attityd till att underlätta för funktionshindrade studenter, vars behov utskottet ger regering och myndigheter uppmaningen att uppmärksamma. Glädjande är också att det är och förblir en självklarhet att avgifter inte tas ut för högskoleundervisning. Den frågan har inte ens berörts i propositionen.

Avslutningsvis vill jag med tillfredsställelse notera att det är regeringens avsikt att studenternas val skall påverka högskolornas resurstilldelning genom att en "studentpeng", en rörlig resurs, skall följa studentens val. Denna rörliga resurs avses utgöra en mindre del av den totala resurstilldelningen. Vi tror att en sådan studentpeng kan innebära en sporre för högskolorna att öka kvaliteten och öka högskolans vilja att vara studievänlig. Vi tror också att "studentpengen" kan innebära att professorerna på sikt gör sig mer tillgängliga för studenter. Det vore att öka studievänligheten ännu mer om Sverige följde USA:s exempel med "den öppna dörrens politik", alltså dörren som alltid står öppen in till professorn. Det kan vara en viktig påminnelse att högskolan är till för studenten och inte studenten för högskolan.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utbildningsutskottets hemställan i betänkande UbU3.

Anf. 68 STEFAN KIHLBERG (nyd):

Herr talman! Jag skall inte inleda någon polemik med Tuve Skånberg. Jag vill bara göra ett litet stillsamt påpekande apropå hans bild, att det är som att hänga på en starkare motor på båten.

Jag skulle vilja avråda Tuve Skånberg från att göra på det sättet. Motor och båtskrov hänger intimt samman. De måste leva i harmoni med varandra. De hydrodynamiska effekterna är förödande. Om Tuve Skånberg fördubblar motoreffekten på sin livräddningskryssare i Simrishamn kommer den inte att öka farten mer än ytterligt marginellt. Däremot kommer den att sätta sig på "häcken" och åstadkomma ett våldsamt svall. Det tror jag inte är önskvärt.

Man kan dra parallellen med effekten av högskolepropositionen, men jag tror inte att det var det som Tuve Skånberg avsåg.

Anf. 69 BENGT SILFVERSTRAND (s):

Herr talman! Jag ställde en mycket rak fråga till Tuve Skånberg i inledningen, nämligen: Hur kan det komma sig att ett parti vars företrädare ute på fältet engagerar sig starkt i solidaritetsfrågor och som just har påtalat de vidgade sociala klyftorna när det gäller rekryteringen till högskolan inte kan ställa upp med klara markeringar i ett utskottsbetänkande? Nu är situationen så allvarlig att vi måste ta itu med den.

Jag bara noterar att vi än en gång har fått uppleva avgrundsdjupet mellan Kristdemokratiska samhällspartiets förkunnelse ute på fältet och deras handlingar här i Sveriges riksdag.

Det har varit en mycket intressant debatt. Frihet och kvalitet är honnörsord, sade kds representant. Vi fortsätter ett reformarbete som redan har påbörjats, sade Centerns representant. Förslaget om privatisering av högskolor genom stiftelser är inte förankrat i regeringskretsen. Det är också en mycket intressant upplysning i dagens debatt. Folkpartiets representant vill återinföra det politiska samtalet. Det var bland det mest konstruktiva jag har hört och uppmärksammat i den här debatten.

Må vi nu bara hoppas att dessa förnyelsens vindar, som har präglat delar av debatten, förmår blåsa ända fram till Utbildningsdepartementets lokaler på Mynttorget.

Anf. 70 TUVE SKÅNBERG (kds):

Herr talman! Vi låter Stefan Kihlberg ha första ordet här men däremot inte det sista.

Det beror naturligtvis på vilket utgångsläge som båten i liknelsen hade. I det här fallet handlar det om att 10 % av den svenska populationen har högskoleutbildning. Jag skulle kunna säga att det innebär att det är en mycket liten utombordsmotor som har hängt på båten i utgångsläge. Den har alltså inte sin fulla kapacitet än – detta med tanke på den vänliga påminnelsen.

Till Bengt Silfverstrand vill jag säga när det gäller markeringen om jäm-

ställdhet att jag tycker att jag talade i klara verba om att det inte finns behov av ytterligare kraftiga markeringar. Ingen åsiktsskillnad föreligger, alltså behöver vi inte gå ut och vifta med flaggan – av vilken färg den nu kan vara – utan kan se framtiden an med gott mod.

Om det däremot skulle komma propåer om att ändra inriktning kan Bengt Silfverstrand räkna med att vi inte är tysta.

Anf. 71 BENGT SILFVERSTRAND (s):

Herr talman! Tala inte i det här sammanhanget om jämställdhet! Där har vi fått synpunkter från en annan företrädare för fyrklövern.

Jag talade om den sociala snedrekryteringen. Det är vad min fråga gällde. Kan Tuve Skånberg hitta ett enda ord från utskottsmajoriteten eller i propositionen om den sociala snedrekryteringen, skall jag gärna ta tillbaka mitt påstående om kds villrådighet i denna fråga.

Anf. 72 TUVE SKÅNBERG (kds):

Herr talman! Det står inte ett enda ord i propositionen om att vi inte skall diskriminera de färgade eller diskriminera på grund av klasstillhörighet eller någonting annat, för det är självklart. Det står t.o.m. mindre än ett enda ord. Det som är självklart behöver inte nämnas.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 15 december.)

9 § Ändring i rättshjälpslagen m.m.

Föredrogs
justitieutskottets betänkande
1992/93:JuU12 Ändring i rättshjälpslagen m.m. (prop. 1992/93:109).

Anf. 73 SIGRID BOLKÉUS (s):

Herr talman! I 1992 års budgetproposition föreslog regeringen en besparing på 40 miljoner på rättshjälpsanslaget – ett förslag som även vi socialdemokrater sade ja till. I våras kom regeringens proposition om sänkta inkomstgränser, från sju basbelopp till fyra basbelopp. Den metoden för besparing kunde Socialdemokraterna inte acceptera och yrkade avslag, och det blev också riksdagens beslut. Ärendet återremitterades till regeringen för att man skulle redovisa andra sparförslag. Redan i debatten den 1 juni lämnade jag förslag till besparingar, bl.a. höjda rättshjälpsavgifter.

Kostnadsökningen inom rättshjälpen var redan under den socialdemokratiska regeringen ett problem, och vi beställde en granskning av rättshjälpens effektivitet, analys av kostnadsutvecklingen och förslag om hur kostnaderna för rättshjälp skulle kunna minska. I uppdraget ingick också att se hur reformen 1988 har uppfyllts när det gäller den enskildes möjligheter att få tillgång till juridisk hjälp. Uppdraget gick till Riksrevisionsverket, som redovisade sin översyn i februari 1992. Där finns inget svar på ifall rättshjälpen i bodelningsärenden efter den 1 juli 1988 blivit för restriktiv och ifall kvinnan gör

rättsförluster av ekonomiska skäl. Det har vi uttalat farhågor för i denna kammare vid flera tillfällen.

I betänkandet om sänkt inkomstgräns för allmän rättshjälp skrev utskottet att det bör ske en samlad översyn av rättshjälpen. Rättshjälpslagen har ändrats många gånger, och det har inneburit att det är svårt att få en helhetsbild; de som skall tillämpa rättshjälpslagen ute på fältet har haft svårt att hålla sig à jour med vad som gäller. Vi förstår dock att regeringen återkommer med ett besparingsförslag som skall träda i kraft redan den 1 mars 1993. Att höja rättshjälpsavgiften är lätt att genomföra och ger snabba resultat. De olika förslag som justitieministern berör i propositionen utmynnar i huvudsak inte i några förslag denna gång. Vi anser fortfarande att kommande förslag i görligaste mån samlas i en enda proposition i stället för flera små propositioner, som resulterar i ändringar av rättshjälpslagen vid olika tidpunkter.

Herr talman! Vi socialdemokrater godtar huvuddelen av de förslag som läggs fram i detta betänkande, även om det inte känns bra att försämra i en social skyddslagsstiftning. Besparingarna görs så, att rättshjälpssökande i de lägsta inkomstgränserna endast får mindre kostnadsökningar. Målen för rättshjälpen är att ingen av ekonomiska skäl skall vara förhindrad att tillvarata sin rätt, och den rättsökande skall efter förmåga bidra till kostnaderna. Vi socialdemokrater värnar om det målet.

I reservation 2 tar vi upp den föreslagna jämkningsregeln i 14 b §. I dag kan en rättssökande som uppenbart saknar möjlighet att betala grundavgift eller tilläggsavgift helt eller delvis befrias från avgift. Propositionens förslag innebär att alla skall betala grundavgift. Undantag kan göras t.ex. för ett barn som saknar inkomst eller förmögenhet. Redan i propositionen konstateras att denna restriktivitet kommer att leda till att kommunerna får bära en del av rättshjälpskostnaderna via socialbidragen.

Vi anser att det är helt felaktigt att vältra över kostnaderna på kommunerna. Det handlar om skattepengar när det gäller både rättshjälp och socialbidrag. Jämkningsregeln bör tillämpas så, att de som saknar eller har mycket låga inkomster får nedsättning av rättshjälpsavgiften. Jag tror inte att dessa ändringar i rättshjälpen innebär en besparing på 6 miljoner kronor. Är ni i utskottsmajorieten medvetna om att de pengar socialkontoret betalar ut till rättshjälp kan ätas upp av advokatkostnader? Tro inte att socialsekreterare rutinmässigt betalar ut. De kan behöva ringa upp advokaten för att t.ex. få klargjort vad den rättsliga angelägenheten gäller. Advokaten kan behöva stöta på socialkontoret om pengarna dröjer, eftersom han eller hon inte kan påbörja ärendet förrän pengarna är i hamn. Dessutom kan det bli samtal från klienten, som oroligt undrar varför det dröjer. 30 minuters telefonsamtal på en advokaträkning kostar 445 kronor, och grundavgiften för dem som saknar betalningsförmåga blir 440 kronor.

Har utskottsmajoriteten tänkt på att det inte bara handlar om en övervältring av kostnaderna på kommunerna utan också merarbete för redan pressade socialsekreterare? Tid är också pengar!

I förra debatten sade justitieutskottets ordförande Britta Bjelle att om man höjer självrisken för samtliga individer som ansöker om rättshjälp, drabbar detta de sämst ställda först. Hur kan ni, Christel Anderberg, gå med på att en individ som inte har någon betalningsförmåga skall tvingas t.ex.

låna till grundavgiften eller be om socialbidrag till sin del av rättshjälpskostnaderna? Räcker det inte att man har råkat in i en rättstvist?

I reservation 1 anser vi att det behövs noggranna överväganden innan det kan bli aktuellt med ytterligare förändringar när det gäller den allmänna rättshjälpens förhållande till olika former av rättsskydd i försäkringar. Rättshjälpssystemet måste garantera rättvisa mellan dem som har och dem som inte har rättsskydd och mellan olika slag av rättsskydd. Vid överläggningen i Justitiedepartementet den 7 september 1992, där olika myndigheter och organisationer var företrädda, framfördes kritik mot att det saknades analyser om närmare konsekvenser av förslaget. Vi delar den kritiken.

Dessa frågor måste utredas ytterligare innan förslag läggs fram till riksdagen. Alla skall oavsett förekommande rättsskydd ha samma möjlighet att ta till vara sin rätt, och den aspekten skall genomsyra det fortsatta utredningsarbetet. Vi anser att detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

I reservation 7 tar vi upp frågan om biträdesersättningarna inom rättshjälpssystemet, och visst finns det pengar att spara där. I propositionen redogörs för ett antal tänkbara åtgärder för att få till stånd besparingar på området. Vi vill ge regeringen till känna att snarast presentera sina överväganden och de konkreta åtgärder man avser att vidta. Redan i budgetpropositionen i januari 1992 skrev justitieministern på s. 133 i bilaga 3: "Jag avser att efter årsskiftet ta initiativ till överläggningar med Sveriges Advokatsamfund i denna fråga."

Det har snart gått ett år, och vi anser att riksdagen har rätt att kräva en redovisning av vad dessa överläggningar lett fram till. Det finns massor av obesvarade frågor. Är det t.ex. rimligt att timkostnadsnormen ligger på 890 kronor både för arbete och för tidsspillan och att advokatarvodet fördubblats sedan mitten av 1980-talet? Har de som anser att advokaterna har för hög timpenning tänkt på att det inte är endast arbete som ingår utan också omkostnader och inte minst 25 % moms? Momsen tillkom den 1 januari 1991. Har advokater inom rättshjälpsområdet haft oskäligt hög löneökning jämfört med andra yrkesgrupper sedan mitten av 80-talet?

Vi skall vara medvetna om att en privat advokat kan erhålla 1 500 kronor/-timme och att färre jurister vill t.ex. ägna sig åt den viktiga familjerätten. Ersättning till biträden får inte vara så låg att vi får ett advokaternas B-lag på rättshjälpsområdet. Man ser redan i dag hur arbetslösa yngre jurister erbjuder klienter tjänster utförda mot arvode understigande timtaxan. Det är inte alla gånger klienterna får sin sak behandlad på bästa sätt i de fallen.

En annan viktig fråga vi vill ha svar på är om det är klokt att införa ett nytt betalningssystem eller en särskild timtaxa i utlänningsärenden. Här ligger de stora summorna i slutsummeringen.

Fuskar advokaterna med sina kostnadsräkningar? är ytterligare en angelägen fråga. Riksrevisionsverket antyder tämligen öppet att det förhåller sig så. Dag Sparr vid RRV säger i en artikel i Dagens Nyheter den 27 februari 1992 att tidsåtgången under åren 1986 – 1988 per mål vid allmänna rättshjälpen ökat 1 timme utan synbar förklaring. Lars Bentelius vid Sveriges advokatsamfund säger i samma artikel att Riksrevisionsverket inte inser att ärendena blivit mer komplicerade. Ja, är det så, att den rättsliga angelägenheten blivit mer komplicerad eller går mer tid åt till att vara jourhavande medmän-

niska – något som egentligen skall skötas av andra och som advokaterna inte får betalt för? Det är kanske en blandning av båda som orsakat denna timglidning. Kom det fram vid överläggningarna med Advokatsamfundet hur problemet med kostnadsräkningar med undermåligt beslutsunderlag skall lösas eller hur informationen till advokaterna ute på fältet kan bli bättre?

Vi kan inte förstå hur utskottsmajoriteten kan nöja sig med att inget sägs i propositionen om den utlovade överläggningen med Sveriges advokatsamfund. Däremot skymtade en del åsikter fram från Advokatsamfundet vid den hearing som jag tidigare nämnt, men de var ofullständiga, spridda skurar. Kan Christel Anderberg ge besked om justitieministern haft överläggningar med Advokatsamfundet? Det kan ju tänkas att ni redan fått den information vi socialdemokrater efterlyser, eftersom ni är nöjda.

I reservation 8 tar vi upp rättshjälpens framtida organisation. Varför redan nu ändra i rättshjälpslagen och i sju paragrafer byta ut Domstolsverket mot "den myndighet som regeringen bestämmer"? Vi socialdemokrater tar inte ställning till om det är vettigt att samma myndighet som skall besluta om den löpande verksamheten även skall ha det övergripande ansvaret. Frågan om Domstolverkets uppgifter på rättshjälpsområdet bereds fortfarande och kommer inte upp i 1993 års budgetproposition, som justitieministern aviserat. Riksdagen bör ta ställning till regeringens förslag i ett sammanhang. Varför denna brådska, Christel Anderberg?

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 1, 2, 7 och 8.

Anf. 74 KARL GUSTAF SJÖDIN (nyd):

Herr talman! Sedan rättshjälpslagens tillkomst och ikraftträdande den 1 juli 1973 har reformen utvidgats för att i möjligaste mån ge varje individ möjlighet att i princip få sin rättsliga sak prövad. Denna princip är viktig för en rättsstat.

Emellertid har samhällets kostnader för rättshjälpen sedan dess blivit allt högre. Under senare år har kostnadsökningen varit särskilt stor. Som mest har kostnaden för rättshjälp genom offentligt biträde ökat. Under åren 1986–1990 har det skett en fördubbling av denna kostnad, närmare bestämt en ökning med 98 %. Bland utskottets ordinarie ledamöter är man överens om att kostnaderna måste minska och bifaller därmed regeringens proposition till största delen. Däremot råder det litet oenighet om var och hur dessa besparingar skall ske.

Ny demokrati vill förutom de förslag som anges i propositionen särskilt fästa uppmärksamheten på att vi i dag har många asylsökande i flyktingslussar och förläggningar som uppenbarligen inte kommer att få stanna kvar här i landet sedan deras skäl prövats i utlänningsnämnden i vederbörlig ordning.

Enligt Ny demokratis mening är det inte rimligt att bevilja dessa allmän rättshjälp och därigenom belasta rättshjälpen med de höga kostnader som offentligt biträde kostar av allmänna medel. Detta är misshushållning med skattebetalarnas pengar.

Bestämmelserna i rättshjälpslagen bör därför ändras i kostnadsbesparande syfte, så att det framgår att allmän rättshjälp och offentligt biträde endast får beviljas om det föreligger synnerliga skäl. Därmed skulle en annan praxis kunna tillämpas än den nuvarande. I nuvarande skrivning i rätts-

hjälpslagen talas det om att allmän rättshjälp ej beviljas utlänningar som varken är eller tidigare har varit bosatta här, om det inte råder särskilda skäl för rättshjälp.

Beträffande återbetalningsskyldighet i brottmål vill Ny demokrati gå längre i ansträngningarna i att hålla ned kostnaderna än vad regeringen har föreslagit. Därför har vi föreslagit att 31 kap. 1 § rättegångsbalken ändras så, att det framgår att rättshjälpskostnader får jämkas eller efterges endast om det är uppenbart att den tilltalade saknar betalningsförmåga.

Herr talman! Slutligen vill jag säga att kostnaden för offentligt biträde måste nedbringas. Ny demokrati anser att man borde överväga olika kvalitativa moment. Exempelvis kunde timkostnadsnormen för biträdande jurist vara lägre än för en advokat. Mot bakgrund av att just kostnaden för offentligt biträde ökat så kraftigt kan Ny demokrati tänka sig att rösta med Socialdemokraterna i denna fråga, eftersom dessa har reserverat sig och har uppfattningen att det är angeläget med ytterligare besparingar inom biträdesersättningarna i rättshjälpssystemet.

Jag stödjer det som Sigrid Bolkéus sade i sitt anförande angående biträdesersättningarna. Ny demokratis förhoppning är att önskvärda förändringar kan företas utan ytterligare riksdagsbeslut och att regeringen i stället redovisar sina överväganden för riksdagen, förutsatt att riksdagsmajoriteten vid omröstningen beslutar att konkreta förslag skall presenteras av regeringen, vilka syftar till ytterligare besparingar i fråga om biträdesersättningen.

Herr talman! Vi i Ny demokrati yrkar bifall till reservationerna 3, 4, 5 och 6 samt överväger att stödja Socialdemokraternas reservation nr 7 vid justitieutskottets betänkande nr 12.

Anf. 75 CHRISTEL ANDERBERG (m):

Herr talman! Statens bidrag till enskilda för kostnader för rättshjälp är en viktig del av det svenska välfärdssystemet. Grundtanken bakom denna reglering är att ingen av ekonomiska skäl skall behöva avstå från att tillvarata sina rättsliga intressen.

Som alla andra välfärdssystem har rättshjälpen emellertid sedan sin tillkomst år 1973 genomgått en kostnadsexplosion. De senaste åren har kostnadsökningen varit särskilt markant. Riksrevisionsverket har räknat fram att de totala rättshjälpskostnaderna under perioden 1986–1990 ökade med inte mindre än 63 %. För budgetåret 1992/93 anvisade riksdagen ett förslagsanslag till rättshjälpen på ca 650 miljoner kronor. Som framgår av propositionen beräknas enligt Domstolsverkets anslagsframställning för budgetåret 1993/94 belastningen på rättshjälpsanslaget för innevarande budgetår i själva verket bli över 800 miljoner.

Som Sigrid Bolkéus nämnde insåg t.o.m. den socialdemokratiska regeringen att denna utveckling måste brytas. Den gav därför, som Sigrid Bolkéus också sade, i maj 1991 i uppdrag åt Riksrevisionsverket att utvärdera rättshjälpens effektivitet. Vi har också hört att Riksrevisionsverket redovisade detta uppdrag den 1 februari 1992. Därvid gjorde Riksrevionsverket en uppskattning av besparingseffekterna av olika tänkbara åtgärder. Dessutom framhöll RRV att systemets konstruktion medför bristande kostnadsmedve-

tande och att billigare lösningar inte uppmuntras. Brister i uppföljningen och kostnadskontrollen påtalades.

Den proposition som vi nu avhandlar, 1992/93:109 om ändring i rättshjälpslagen m.m., innefattar dels ett ställningstagande till Riksrevisionsverkets rapport och de synpunkter som framförts under remissbehandlingen av den, dels ett acccepterande av riksdagens ställningstagande i denna fråga när den senast behandlades i våras. Riksdagen beslutade då i enlighet med utskottets majoritet, bestående av Socialdemokraterna och Ny demokrati, som avstyrkte förslaget att sänka den övre inkomstgränsen för rätt till allmän rättshjälp från sju till fyra basbelopp.

Utskottet har nu ställt sig bakom den föreliggande propositionen och anser de föreslagna förändringarna väl avvägda. Förslagen bör kunna medföra besparingar när det gäller rättshjälpen och de är ägnade att öka kostnadsmedvetandet hos såväl den rättssökande som hans biträde. De leder till att de resurser som i dagens samhällsekonomiska läge står till buds kommer att sättas in på de områden där de bäst behövs och komma de människor till del som bäst behöver rättsligt bistånd.

Sigrid Bolkéus nämnde också att Socialdemokraterna i stora delar är överens med utskottets borgerliga ledamöter. Förslagen innebär nämligen att de kostnadsfördyringar som uppstår endast i mindre del kommer att drabba de sämst ställda.

Vad avser den allmänna rättshjälpens förhållande till försäkringar, som tas upp i en socialdemokratisk reservation, är ju förhållandet det att inga förändringar därvidlag föreslås nu. Av propositionen framgår att vissa, delvis mycket komplicerade, frågor kräver ytterligare överväganden och att fortsatt beredningsarbete pågår i departementet. Det framgår också att en av grundtankarna därvidlag är just den som Sigrid Bolkéus efterlyser, nämligen att rättshjälpssystemet måste utformas så att det garanterar rättvisa mellan dem som har och dem som inte har rättsskydd. Även om rättshjälpen görs subsidiär i förhållande till rättsskyddsförsäkringar kommer ju, enligt propositionen, rättshjälpens karaktär av social skyddslagstiftning att bibehållas. Ett tillkännagivande av något som regeringen redan överväger kan rimligen inte fylla någon funktion.

Jag tycker faktiskt att även reservation 2 innebär något av en strid om påvens skägg. Enligt den föreslagna 14 b § skall man ju, om än restriktivt, helt eller delvis kunna efterge såväl grundavgift som tilläggsavgift, om det är uppenbart att den rättssökande saknar möjlighet att betala avgifterna. Skillnaden är ju bara att man frångår nuvarande regler med generell eftergift i vissa inkomstlägen och i stället inför en prövning i det enskilda fallet.

Det är ett belopp om 440 kr som vi diskuterar, Sigrid Bolkéus. Jag tror att Sigrid Bolkéus väsentligt överdrev det här problemets vidd. Som sägs i propositionen är det inte troligt att det kommer att bli fråga om någon större övervältring av rättshjälpskostnader på kommunerna i form av socialbidrag.

Till betänkandet har vidare fogats några reservationer från Ny demokrati som avser rättshjälp åt utlänningar samt den s.k. timkostnadsnormen. Även i reservation 7 från Socialdemokraterna tas timkostnadsnormen upp.

Regeringen har den 5 november i år i ett regeringsbeslut fastställt timkostnadsnormen avseende rättshjälpstaxorna för år 1993. Det innebär i korthet

att för äktenskapsskillnadstaxan timkostnadsnormen har frysts till nu gällande nivå, 712 kr exkl. moms. I brottmål har en sänkning av normen skett till 680 kr exkl. moms. Av propositionen framgår att förslag till ytterligare besparingsåtgärder på detta område utreds vidare. De förslag som dessa överväganden kan leda fram till kräver emellertid inga lagändringar.

Nej, tyvärr, Sigrid Bolkéus, har jag inget svar på vad justitieministerns överläggningar med Advokatsamfundet har utmynnat i. Men eftersom utredning fortfarande pågår, utgår jag från att också förhandlingarna med Advokatsamfundet pågår och inte har slutförts. Det är ju här, som Sigrid Bolkéus säger, en svår balansgång. Vi kan inte från riksdagens sida bidra till att timkostnadsnormen sätts så lågt att vi riskerar att få ett A- och ett B-lag på det här området. Det är ju redan nu så att skickliga och mycket anlitade advokater över huvud taget inte åtar sig äktenskapsskillnadsärenden eller brottmål, eftersom de inte anser sig ha råd med det.

I den mån timkostnadsglidningen skulle vara ett tecken på att det förekommer fusk på området är jag övertygad om att en ytterligare sänkning eller försämring av timkostnadsnormen i så fall inte skulle vara ägnad att komma till rätta med sådant fusk, snarare tvärtom.

Utredning pågår, och riksdagen saknar helt och hållet underlag för att fatta något beslut i frågan i dag. Därför måste vi i avvaktan på denna fortsatta utredning nöja oss med de justeringar av timkostnadsnormen som redan skett för 1993.

Vad beträffar rättshjälp till utlänningar har justitieministern tillkallat en särskild utredare för att göra en översyn av vissa delar av utlänningslagstiftningen, varvid även frågan om rättshjälpslagstiftningen kommer att aktualiseras. Detta uppdrag skall redovisas redan vid årsskiftet. Utskottet anser naturligtvis att pågående utredningsarbete bör avvaktas, så att vi får tillräckligt underlag för ett ställningstagande i denna fråga.

Slutligen har Sigrid Bolkéus berört frågan om rättshjälpens framtida organisation. I propositionen föreslås en ändring som gör det möjligt för regeringen att låta Rättshjälpsmyndigheten ta över Domstolsverkets uppgifter på detta område. Denna fråga synes vara i huvudsak av administrativ art, och utskottet kan inte se att den är av sådan dignitet att den fordrar särskilt riksdagsbeslut framöver. Jag anser att vi med förtroende kan överlåta åt regeringen att bestämma vilken ordning som kan vara den lämpligaste.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 76 SIGRID BOLKÉUS (s) replik

Herr talman! Jag har fått ett påpekande om att man inte brukar yrka bifall till alla sina reservationer. Jag yrkar därför bifall till reservationerna 7 och 2, vilka är de viktigaste. Men vi står naturligtvis bakom de andra reservationerna.

Jag har nu fått besked om att Christel Anderberg inte kan tala om ifall det har skett några överläggningar med Advokatsamfundet, men hon förutsätter att så är fallet. Vi tycker att det borde ha nämnts någonting i propositionen om detta. Det är faktiskt ett år sedan justitieministern gav löftet. Det är synnerligen angeläget att förslagen läggs på bordet. Det har vi rätt att begära.

Så till frågan om jämkningsregeln. Christel Anderberg och utskottet tycker att detta förslag är väl avvägt och att det är alldeles riktigt att också de som lever på socialbidrag skall bidra, t.ex. genom att låna osv. Man säger t.o.m. i betänkandet att förslaget har ett pedagogiskt värde. Vad är det för pedagogiskt värde, när det redan i propositionen sägs att man kommer att övervältra kostnaden på kommunerna? Vad är det för pedagogiskt värde i att många avstår från att söka socialbidrag och därmed inte kan tillvarata sin rätt?

Jag tycker att detta är ett praktexempel på s.k. rundgång med skattepengar. Det leder till krångel, ökad administration och till att advokathjälp till rättssökande försenas. Det kan också hända att advokaterna tycker att det blir så byråkratiskt att det blir ändå svårare att få duktiga advokater att arbeta inom rättshjälpsområdet. Jag tror inte att dessa besparingar blir verklighet. De kommer helt eller delvis att ätas upp.

Christel Anderberg sade att det inte behövs ett riksdagsbeslut angående framtidens organisation. När man byter ut Domstolsverket med den myndighet som regeringen så beslutar, har man tänkt sig att göra detta utan inblandning från riksdagen. Vi anser att detta i allra högsta grad är en riksdagsfråga.

Sedan tog också Christel Anderberg upp frågan om rättshjälpens förhållande till olika former av försäkringar. Det står i betänkandet på s. 7 att det skall ske ytterligare överväganden innan man kommer med förslag. Vi tycker att uttrycket "ytterligare överväganden" är för tunt. Det behövs en noggrann analys.

Anf. 77 CHRISTEL ANDERBERG (m) replik:

Herr talman! Jag sade inte, Sigrid Bolkéus, att jag inte kunde svara på *om* det hade pågått överläggningar med Advokatsamfundet. Det framgår av propositionen att så har skett. Vad jag sade var att jag inte i dagens läge kan lämna något besked om *hur* dessa förhandlingar har avlöpt. Jag tror heller inte att de är slutförda, eftersom utredningen fortfarande pågår.

Vad gäller jämkningsregeln och det pedagogiska värdet, Sigrid Bolkéus, finns inte några "fria" rättigheter. Vad som står i propositionen är att det av pedagogiska skäl är värdefullt eller nödvändigt att den enskilde själv får stå för en viss del av kostnaderna. Nuvarande system uppmuntrar inte, vilket Riksrevisionsverket påpekar i sin rapport, till något som helst kostnadsmedvetande.

Justitieministern gör på något ställe i propositionen en jämförelse med läkar- och tandläkarbesök. Även den som för sitt uppehåll är beroende av socialbidrag får själv erlägga en viss avgift varje gång som han går till sin doktor. Det finns högkostnadsskydd och sådant, och det har man byggt in även i det föreslagna systemet för rättshjälp.

Jag anser fortfarande att detta tal om att kostnader övervältras på kommunerna är betydligt överdrivet.

Anf. 78 SIGRID BOLKÉUS (s) replik:

Herr talman! Christel Anderberg säger att det framgår av propositionen att justitieministern har haft förhandlingar med Sveriges advokatsamfund. Jag kan inte finna en redovisning av vad som har framkommit vid de för-

handlingarna. I propositionen talas om att man har haft överläggningar, och det var en mängd organisationer och myndigheter närvarande.

Så till frågan om jämkningsregeln och pedagogiska skäl. Jag vill påminna Christel Anderberg om att den bärande tanken med rättshjälpsavgiften är att varje rättsökande utifrån sin individuella förmåga skall bidra till kostnaderna för rättshjälpen. Redan när förslaget läggs fram är man medveten om att förslaget strider mot dessa målsättningar. Här föreslås att människor som inte har någon betalningsförmåga alls skall betala rättshjälpsavgift.

Att jämföra tandläkarbesök och läkarbesök med behov av rättshjälp är en dålig jämförelse. Här handlar det om den viktiga rättsäkerheten.

Anf. 79 CHRISTEL ANDERBERG (m) replik:

Herr talman! Jag har varit verksam i rättsväsendet i 20 år, och jag kan försäkra Sigrid Bolkéus att även jag värnar om rättsäkerheten.

I det samhällsekonomiska läge som Socialdemokraterna lämnade efter sig i arv till den nuvarande regeringen finns det inte något område där man kan undgå att leta efter besparingar. Det inser t.o.m. Vänsterpartiet. I den särskilda ekonomiska debatt som anordnades i kammaren för ett par veckor sedan sade Lars Werner, att i detta läge kan inte någon grupp i vårt samhälle påräkna fribrev. Det vore trevligt om den klarsynen kan sprida sig även till Socialdemokraterna.

Justitieministern kan naturligtvis inte redan i detta tidiga skede redovisa utfallet av överläggningarna med Advokatsamfundet. Kunde hon det skulle hon inte behöva skriva att detta är något som behöver övervägas ytterligare och att regeringen återkommer på området.

Som Sigrid Bolkéus inledningsvis sade, är det ekonomiska läget så kärvt att vi inte hinner avvakta finsnickeriet. Vi är tvungna att redan i dag göra de förändringar som man kan genomföra relativt snabbt utan ytterligare utredande.

Andre vice talmannen anmälde att Sigrid Bolkéus anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 80 KARL GUSTAF SJÖDIN (nyd) replik:

Herr talman! Jag noterar av Christel Anderbergs anförande att en utredning beträffande rättshjälp åt utlänningar pågår. Vi i Ny demokrati vill här i kammaren genom våra reservationer markera hur viktig denna fråga är.

Det har framförts att man bör söka vinna tid vid voteringen. Vi i Ny demokrati vill i detta sammanhang påpeka att vi självfallet står bakom Ny demokratis reservationer till utskottets betänkande. Men för att spara tid vid voteringen, nöjer jag mig med att yrka bifall till reservationerna 4 och 5. Dessutom överväger vi att yrka bifall till reservation 7, som avgetts av Socialdemokraterna.

Anf. 81 CHRISTEL ANDERBERG (m) replik:

Herr talman! Jag kan trösta Karl Gustaf Sjödin med att också regeringen anser att det är synnerligen angeläget att se över frågan om kostnader för offentligt biträde till utlänningar. Det framgår av Riksrevisionsverkets rap-

port att just den delen står för en betydande del av de stora kostnadsökningar vi haft på detta område under de senaste åren. Detta är en fråga som på intet sätt kommer att fuskas bort. En enmansutredare är tillsatt, och resultatet av den utredningen skall presenteras inom kort, dvs. redan någon gång efter årsskiftet.

Jag är övertygad om att vi kommer att få tillfälle och anledning att återkomma till den här diskussionen relativt snart.

Anf. 82 KARL GUSTAF SJÖDIN (nyd) replik:

Herr talman! Jag är nöjd med svaret, Christel Anderberg. Ny demokrati ser fram emot det förslag som regeringen ämnar lämna i denna fråga.

Anf. 83 JOHN ANDERSSON (v):

Herr talman! När den allmänna rättshjälpen infördes 1973 sades det i förarbetena till rättshjälpslagen att syftet var att rättshjälp skulle ges i sådan utsträckning att ingen av ekonomiska skäl skulle vara förhindrad att tillvarata sina intressen. Det var alltså meningen att den allmänna rättshjälpen skulle spela en viktig roll för att främja allas likhet inför lagen.

Vad har hänt sedan dess? Rättshjälpen har undan för undan urholkats genom besparingar på anslaget. Rättshjälpsavgifterna har höjts och stora rättsområden har förts bort från rättshjälpen och förts över till försäkringssfären. Taxorna på rättshjälpsområdet har kraftigt urholkats genom att de inte höjts i takt med inflationen. Detta medför att det inte längre är attraktivt bland advokater att åta sig rättshjälpsärenden. På sikt kan detta innebära att rättshjälpsområdet utvecklas till ett slags juridikens B-område.

Det förslag som nu behandlas har inte till syfte att komma till rätta med dessa brister. Det innebär i stället ytterligare försämringar, vilket i sin förlängning kan innebära att systemet totalt mister sin funktion.

Det senare illustreras bäst genom att departementschefen i propositionen medger att de förändringar som nu är på väg att genomföras, kan få till följd att kostnaderna för rättshjälpen i vissa fall kan få bäras av kommunerna i form av socialbidrag. Det sägs inget om vad man vinner med en sådan kostnadsövervältring.

Vad man däremot kanske kan förutsäga är att många människor drar sig för att ansöka om socialbidrag. Därmed mister de kanske möjligheten att hävda sin rätt.

Rättsäkerheten står och faller med den ekonomiska situationen. Det har vi fått höra av Christel Anderberg. Hon åberopar vad Lars Werner har sagt om att ingen grupp kommer att lämnas oberörd av krisen. Jag är inte så säker på att Lars Werner då menade dem som behöver rättshjälp för att klara av sina angelägenheter.

Herr talman! Ofta när ett domstolsutslag eller en rättegång diskuteras brukar man, ibland kanske med både humor och ironi, höra att Sveriges rikes lag är de rikas lag. Man tar onekligen ett steg i den riktningen genom de föreslagna förändringarna och försämringarna.

Jag yrkar bifall till motion 1992/93:Ju9 om avslag på propositionen.

Anf. 84 CHRISTEL ANDERBERG (m):

Herr talman! Jag vet inte om John Andersson satt här i kammaren och lyssnade på den ekonomiska debatten. Det gjorde jag. Eftersom Lars Werner sade att ingen grupp kan räkna med fribrev, torde han ha syftat även på dem som söker och behöver rättshjälp, ingen grupp nämnd och ingen grupp glömd.

Man spikar inte spikar i några kistor genom det här förslaget, John Andersson. Grundtankarna bakom hela rättshjälpssystemet kommer alltjämt att ligga kvar. Det finns en uttrycklig regel som möjliggör eftergift av grundavgift och tilläggsavgift för den som saknar möjlighet att betala, även om det i propositionen rekommenderas restriktivitet vid sådana prövningar.

Minimibeloppet på den grundavgift som vi diskuterar är 440 kronor, John Andersson. Jag tror inte att det är så värst många som behöver gå till socialen enbart för den kostnadens skull.

Det är ju så med alla välfärdssystem att om man låter det hela fara i väg, tappar man så småningom förmågan att hjälpa och stötta dem som är i störst behov av hjälp. Vi kan inte pytsa ut litet hjälp till alla medborgare. Vi måste koncentrera begränsade resurser till dem som har de största behoven.

Anf. 85 JOHN ANDERSSON (v):

Herr talman! Det är ju inte första gången som besparingar på det här området diskuteras. Om man återkommer då och då med försämringar, blir det ju som i talesättet att droppen urholkar stenen. Vi kommer till slut till en ohållbar situation om man vill upprätthålla allas likhet inför lagen.

Hänvisningen till den ekonomiska situationen är en bekräftelse på att rättssäkerheten tydligen hör ihop med den ekonomiska situationen. Om det blir sämre tider tummar man på detta. Blir det bättre tider kan man vara litet generösare. Jag kan inte tolka det på något annat sätt.

När det gäller vad Lars Werner menade med olika grupper, har jag svårt att tänka mig att han menade dem som behöver rättshjälp som en särskild grupp här i samhället. Det borde åtminstone vara ett bevis på motsatsen att jag kan hänvisa till vår partimotion med Lars Werner som första namn. Där yrkar vi avslag på den här propositionen. Jag har svårt att tänka mig att han då menade att även dessa grupper skulle vara med och ta sin del.

Anf. 86 CHRISTEL ANDERBERG (m):

Herr talman! John Andersson, den borgerliga regeringen avser inte att på något sätt göra avkall på rättssäkerheten, tvärtom. Om det finns något som mitt parti verkligen har värnat om under årens lopp, är det rättssäkerheten.

Samtidigt måste vi konstatera att vi inte kan ha system utan några som helst spärrar. Även Riksrevisionsverket påpekar att det nuvarande systemet är sådant att det inte finns några som helst stimulanser till kostnadsmedvetande. Vi måste på något sätt försöka bygga in kostnadsmedvetandet i systemet.

Alla kloka advokater och försvarare diskuterar ett utslag i underrätt med sin klient. De avråder från överklaganden i sådana fall där utsikterna att få ändring i högre instans är obefintliga. För närvarande finns det ingen anledning för klienten att lyssna på det örat, eftersom det inte kostar honom något

att gå vidare. Han har allt att vinna och intet att förlora. Om han nu själv får bära en del av kostnaden i högre instans finns det anledning att tro att han kommer att lyssna på kloka råd i större utsträckning än i dag. Det förekommer en hel del okynnesöverklaganden, inte minst inom brottmålsområdet.

Anf. 87 JOHN ANDERSSON (v):

Herr talman! Det är delikata avgöranden som advokaterna och rådgivarna skall göra i dessa fall. En mindre bemedlad person som skall diskutera en rättegång eller ett tvistemål har mindre möjlighet att föra ärendet vidare. Det är icke likhet inför lagen. Den som har bättre resurser kan själv avgöra om han vill föra målet vidare. I det andra fallet finns inte den möjligheten.

Anf. 88 CHRISTEL ANDERBERG (m):

Herr talman! Det är riktigt, John Andersson, att det är mycket delikata överväganden det är fråga om. Jag kan försäkra att ledamöter av Sveriges Advokatsamfund har betydligt bättre grund för att göra dessa överväganden än vad ledamöterna i Sveriges riksdag har i generella ordalag.

Jag sade inte att advokaterna skall ge sig in och göra ekonomiska överväganden. Klienten måste naturligtvis själv ta med de ekonomiska aspekterna som en del av sitt beslutsunderlag, när det gäller att överklaga eller inte överklaga. Det enda som advokaten skall göra är att ge goda juridiska råd grundade på sin erfarenhet.

Anf. 89 JOHN ANDERSSON (v):

Herr talman! Frågan gäller inte om det är advokaterna eller ledamöterna av Sveriges riksdag som är bättre skickade att avgöra om ett mål skall gå vidare. Frågan handlar om att den människa som vill ha råd för att fortsätta en rättegång eller ett tvistemål skall ha möjlighet till detta oavsett om han har en tunn eller en tjock plånbok. Det handlar inte om huruvida det är ledamöterna av Sveriges riksdag eller advokaterna som skall avgöra den frågan eller vilka av dem som är bättre skickade att göra det. Jag betvivlar inte att advokaterna är bättre i den meningen än Sveriges riksdagsledamöter. Det handlar inte om det.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 15 december.)

10 § Ökad konkurrens inom kommunal verksamhet

Föredrogs
socialutskottets betänkande
1992/93:SoU9 Ökad konkurrens inom kommunal verksamhet (prop. 1992/93:43).

Anf. 90 ANITA PERSSON (s):

Herr talman! Vi skall nu behandla en proposition som kommer från Civildepartementet. Den syftar till att öka konkurrensen inom den kommunala sektorn.

Den berör framför allt den sociala lagstiftningen. Men propositionen tar även upp konkurrensen inom den kommunala räddningstjänsten och sotningsväsendet. Vi har fått yttranden från försvarsutskottet och konstitutionsutskottet.

Herr talman! Det är anmärkningsvärt att regeringen lägger fram denna proposition när de flesta förslag som den tar upp är föremål för översyn i olika utredningar. Det är så viktigt för regeringen att genomföra privatiseringar att man bortser från att det finns rättsliga oklarheter. Vad är myndighetsutövning? Vad gäller beträffande tystnadsplikt och sekretess när kommunen lägger ut verksamhet på privata entreprenörer?

Vi socialdemokrater anser att det är bra med konkurrens inom den kommunala sektorn. Konkurrens kan bidra till att öka effektiviteten, men den måste ske på lika villkor och på ett rättssäkert sätt.

Vi kan välja många olika metoder och medel för att uppnå fastställda mål. Produktion av tjänster inom den kommunala sektorn bör därför ske i olika former, t.ex. offentlig, kooperativ eller privat.

En rättvis fördelning av service och en utjämning av risker mellan individer och livsskeden är några av de mål som styrt den offentliga sektorns uppbyggnad. Målen är politiskt styrda, och ansvaret för att de uppfylls är politikernas.

Att en verksamhet bedrivs inom den offentliga sektorn beror i många fall på att det har funnits ett behov av att skydda medborgarna mot marknadskrafternas effekter och av att lösa kollektiva problem på ett samhällsekonomiskt och socialt förnuftigt sätt.

För den kommunala verksamhet som inte skall bedrivas i offentlig regi är det extra viktigt att kvalitetskrav läggs fast för att kunna garantera en god vård och omsorg. Därför bör fastslås i lag att all verksamhet som läggs ut på entreprenad skall bedrivas på ett sådant sätt att likställighetsprincipen upprätthålls.

Om propositionens förslag genomförs, kan vi få en utveckling mot privata monopol. Det finns inget förslag i propositionen som förbjuder detta. Det finns inte någon sådan bestämmelse i socialtjänstlagen eller tandvårdslagen. Det har funnits tidigare men tas nu bort. Vi socialdemokrater anser att folktandvården även i fortsättningen skall ha det fulla ansvaret för barn- och ungdomstandvården och för de speciella grupper som har ett stort behov av tandvård.

Folktandvården har varit mycket framgångsrik och effektiv. Den har lagt

Ökad konkurrens inom kommunal verksamhet

grunden till den goda tandhälsa som finns i dag hos stora delar av befolkningen med hjälp av den systematiskt tandhälsoorienterade barntandvården.

Det måste finnas en viss andel verksamhet i kommunal regi om det skall finnas en verklig konkurrens. Konkurrens förutsätter att det finns konkurrenter. I vissa delar av den konmmunala verksamheten kan det bli svårt att få till stånd en konkurrens. Konkurrenterna kommer i alla fall inte att stå i kö i glesbygdskommunerna. Om kommunerna avhänder sig de egna resurserna kommer de att förlora i handlingsfrihet. De förlorar egen kompetens, och de får inte möjligheter att testa entreprenörernas verksamhet mot verksamhet i egen regi. Medborgarnas valfrihet kommer att begränsas väsentligt. Vilken valfrihet gäller för den som önskar kommunal verksamhet om sådan inte finns?

Herr talman! Vi vänder oss mot att privat verksamhet forceras fram till varje pris inom kommunerna. Demokratiska spelregler och rättssäkerhet måste beaktas. Hur blir det med offentlighetsprincipen och allmänhetens rätt till insyn? Detta är inte klarlagt. Skall den urgamla rätten för medborgarna tas bort, eller skall medborgarna få samma rätt till insyn i den privata näringsverksamheten?

I propositionen aviseras också ett förslag om obligatorisk anbudsupphandling. För oss socialdemokrater är detta otänkbart. Vi reagerar också starkt mot tidigare ingrepp som har skett mot det kommunala självstyret, som t.ex. införandet av fristående skolor. Kommunerna tvingas att lämna bidrag till de privata skolorna, som ofta överkompenseras för sina kostnader. Detta system har kritiserats från en mängd håll, inkl. Kommunförbundet.

Vi socialdemokrater slår vakt om den kommunala självstyrelsen. Förslaget om obligatorisk anbudsupphandling skulle också strida mot Europakonventionen om kommunal självstyrelse. Jag hoppas att det finns fler partier i denna kammare som slår vakt om den kommunala självstyrelsen.

Herr talman! Det som oroar mig mest är ändringarna i speciallagstiftningen. Där finns så mycket som är oklart och oroande. Det gäller t.ex. myndighetsutövning. Det måste klargöras vad som är myndighetsutövning. Det är därför nödvändigt att denna fråga klargörs inom de nu aktuella verksamheterna och att det görs en skillnad mellan vad som är att anse som myndighetsutövning och vad som är andra förvaltningsuppgifter innan förslag till lagändringar över huvud taget övervägs. Socialtjänstkommittén arbetar med att få klarhet i denna fråga. Tidigare var det självklart att utredningen skulle lämna sina förslag innan ändringar företogs. Men så är det inte nu. Nu är det bråttom med tvångsprivatiseringen.

Herr talman! En utveckling mot ökad entreprenadverksamhet borde inte drivas fram på detta sätt utan att frågor om sekretess, tystnadsplikt och tjänstemannaansvar har klargjorts, och inte heller utan att de problem som uppstår i fråga om insyn, offentlighet i privata företag, noga har utretts och analyserats.

JO har redan fått in en anmälan från tillsynsmyndigheten i Gävleborgs län om att kommunerna lämnar ut utredningar om barn som far illa till privata bolag. Tyvärr kommer JO inte att uttala sig i ärendet förrän behandlingen i riksdagen av denna fråga är klar. Men JO:s personliga uppfattning i denna

fråga är, enligt en intervju i tidningen Kommun-Aktuellt, att dessa utredningar är myndighetsutövning och alltså inte får lämnas ut. Men propositionen är oklar, och utskottsbehandlingen har inte heller klargjort frågan.

Kommuner utan känsla för de svagaste, där bara penningen gäller, struntar redan i dag i gällande lagar. Med det beslut som de borgerliga, med hjälp av Ny demokrati, kommer att fatta, kommer vi i fortsättningen att få se än mer skrämmande exempel på privatisering av myndighetsuppgifter.

Herr talman! Ett annat skrämmande exempel på regeringens okänslighet, eller okunskap, är att man i specialmotiveringen till förändringen av lagarna kan skriva att administrationen av den sociala verksamheten, t.o.m. individ- och familjeomsorgen, kan lämnas över i privata händer. Det s.k. socialregistret är ett av de mest känsliga områdena inom hela socialförvaltningen. Här finns alla uppgifter om människor som har kommit i beröring med socialtjänsten. Var finns skyddet av den personliga integriteten? Hur skall frågan om sekretess och tystnadsplikt lösas? Varför anser inte ni borgerliga att integritetsskyddet är viktigt för de allra svagaste? Är det bristande kunskap som regeringen visar i denna fråga? Det är skrämmande.

Herr talman! Innan beslut fattas i denna fråga borde Socialtjänstkommittén, Lokaldemokratikommittén och Hälso- och sjukvårdsutredningen få slutföra sina uppdrag och sedvanlig remissbehandling ske. Så har inte skett. Propositionen borde inte ha lagts fram.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till reservationerna 1, 2 och 6. Med anledning av den tidsbrist som råder avstår jag från att yrka bifall till reservationerna 3, 4 och 5. Men vi socialdemokrater står givetvis bakom även dessa reservationer.

Anf. 91 GUDRUN SCHYMAN (v):

Herr talman! Jag skulle egentligen kunna inskränka mig till att instämma med föregående talare. Det här en en fråga där vi är överens.

Jag tänker i det här anförandet yrka bifall till min egen meningsyttring och till de socialdemokratiska reservationerna, inkl. reservation 1 – som jag har glömt att markera i betänkandet.

Jag ser att civilministern är här. Jag antar att anledningen är att hon tänker ge sig in i debatten. Därför anser jag att det kan vara intressant att ställa frågan om konkurrensen är ett sådant viktigt medel för att uppnå ökad effektivitet inom den kommunala sektorn. Jag är nämligen inte så säker på det. Jag tycker att det verkar som om regeringen nalkar sig dessa frågor på ett sömngångaraktigt sätt. Man ser inte vad som egentligen händer ute i kommunerna.

Det är väl inte så säkert att de ekonomiska principer som gäller för kaviar, falukorv, hårt bröd och mjölk är de som är mest tillämpbara för socialtjänst, hälso- och sjukvård, tandvård osv. Det är möjligt att andra principer gäller där. Jag är inte alls övertygad om att det är den ökande konkurrensen som är lösningen på problemet. Det finns en skrämmande tendens i dag till att inte över huvud taget tala om verksamheten i sig, utan det handlar om former, regler och ekonomiska styrmedel. Man skulle kunna befinna sig i vilket företag som helst – det låter likadant. Det är fråga om samma blädderblock, och det är samma komkurrens som skall frälsa alla.

Ökad konkurrens inom kommunal verksamhet

Men verkligheten är en annan. Mycket av den verklighet som vi ser omkring oss i dag präglas av en utveckling med ökade klyftor. Inom många kommuner och landsting fungerar över huvud taget inte de principer som jag har tagit upp. Det finns fler exempel på det. I Stockholm har fall inom äldreomsorgen uppmärksammats, där den privata verksamheten inte har hållit måttet vad gäller kvalitet. Det finns landsting där verksamheter har gått i konkurs. Det finns många exempel som visar att detta system inte är särskilt lyckat.

Jag kan inte förstå varför man går ut med en så pass tunn proposition och trycker på för en utveckling av detta slag. Det är ju tydligt att det inte är så många som är intresserade. Då skulle det redan ha varit gjort. Alla möjligheter står till buds med den lagstiftning som finns i dag. Det finns inga förbud.

Propositionen och de föreslagna lagändringarna innebär att öppna dörrar slås in. Det finns i dag inte några hinder för det som regeringen så hett eftersträvar, nämligen en privatisering av de verksamheter som i dag ligger på kommunerna. Jag kan inte se varför regeringen lägger fram detta förslag, förutom att det skulle handla om en politisk markering, att man ytterligare vill understryka vad som sades i regeringsförklaringen. Det är någon form av pseudoverksamhet. Det för mina tankar till att man genom ord, nya lagar och propåer vill åstadkomma det man inte kan åstadkomma i verkligheten.

Men det är uppenbart att det går trögt i verkligheten. Det är också uppenbart att många människor i dag är missnöjda. Om man nu vill genomdriva en privatisering, måste meningen också vara att riva ner det generella tänkandet inom välfärdssystemen och att plånboken skall vara avgörande då människor vill ta dessa tjänster i anspråk. Annars skulle man, vad jag förstår, göra på något annat sätt.

Detta är en utveckling som i varje fall inte tilltalar mig. Jag tror inte att den tilltalar särskilt många. Jag tror inte att en majoritet i landet har tänkt sig att vi skall ha en samhällsutveckling där privatisering leder till en stor skiktning, att vi från början skall veta att tjockleken på plånboken avgör vilken typ av vård och omsorg man kan få. Om det inte är det regeringen vill, vore det intressant att veta hur regeringen har tänkt sig undvika den segregation som följer. Det finns ju inte inbyggt i förslagen – varken i dem som förs fram i dag eller i dem som förts fram tidigare – några som helst försäkringar för att utvecklingen inte blir av detta slag.

Vi kan se hur det har fungerat i verkligheten, i andra länder. Det finns inte några kvalitetskontroller. Vi kan se en utökning av antalet uppgifter som läggs på kommunerna. Samtidigt dras pengar in. Det gör att det inte är möjligt för kommunerna att fullgöra dessa uppgifter. Om ansvaret skall delegeras, måste det också följas upp. Det är också huvudpoängen med en rättighetslagstiftning, som jag talar om i min meningsyttring. Jag är medveten om att det kolliderar med det kommunala självstyret. Det är också vad majoriteten i utskottet säger. Därför vill man inte gå in på det, utan man vill utreda det mera.

Jag kan inte se vitsen i att det skall skilja så mycket mellan olika kommuner vad gäller taxor för äldreomsorg och barnomsorg, socialhjälpsnormer osv. Det är att driva det kommunala självstyret in absurdum. Då hamnar vi till slut i en situation där medborgarna åtminstone tre gånger om året får lov

att se efter vilken politisk karta det är som gäller i kommunen, vilken färg den har, och fundera över på vilken sida av kommungränsen man skall bosätta sig osv.

Det kan ses som något positivt, att man med fötterna skall kunna avgöra vilken politik man vill stödja. Jag tror dock att det är ganska få som har ett socialt liv som innebär att de är villiga att ranta runt, för att uppsöka den kommun i vårt stora, avlånga land där det är billigast och bäst. Det är kontentan av att driva konkurrensen till ända, så att säga.

Jag tror inte att vi fungerar så som samhällsvarelser. Jag tror att vi som sociala individer har ett stort behov av en grundtrygghet i vår vardag. Där finns omsorgen om våra barn, våra gamla och oss själva, när vi blir sjuka. Den är viktig att upprätthålla generellt. Det är viktigt att alla är med och betalar, så att den som behöver vård en dag skall få den vård han vill ha, oavsett tjockleken på plånboken.

Propositionen är ytterligare en markering som innebär att vi inte skall ha ett sådant samhälle som jag talar för. Nu skall det vara nytänkande. Jag ser att det leder till ökade klyftor. Det är kontentan av det hela.

Jag tycker att det är trevligt att civilministern är här. Jag förväntar mig att få klara besked om hur man har tänkt sig att i framtiden upprätthålla en jämn kvalitet som är lika för alla, hur man skall undvika en segregation som innebär att plånbokens tjocklek avgör kvalitet och tillgång över huvud taget. Det är angelägna uppgifter. Det vore bra att få svar på det.

Med detta vill jag yrka bifall till min meningsyttring och till reservation 1 från Socialdemokraterna.

Anf. 92 GÖTE JONSSON (m):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan, som innebär bifall till propositionen, och avslag på samtliga reservationer.

I regeringsdeklarationen framgår klart att regeringen eftersträvar en ökad valfrihet, mera av alternativ. Utvecklingen rent allmänt i det svenska samhället och även internationellt går mot ökad valfrihet, alternativ och sund konkurrens.

Kvaliteten är viktig i detta sammanhang. Vi menar att det är genom alternativen som man kan förbättra kvaliteten. Man kan på ett bättre sätt tillgodose de olika människornas alldeles speciella behov. Det ger också en bättre stimulans för dem som arbetar inom de viktiga områdena i den sociala sektorn. Det är det område vi behandlar nu, och det finns anledning att understryka det jag här har sagt. Vi har erfarenheter av det.

En bättre kostnadseffektivitet behöver vi också i olika sammanhang.

Från utskottsmajoritetens sida tillstyrker vi propositionen och argumenterar för den, för att vi skall få alternativ. Det innebär inte i sig en kritik mot nuvarande verksamhet och dem som arbetar inom dessa viktiga områden i dag. De gör värdefulla insatser. Men valfriheten är positiv också för de anställda. Det är angeläget att understryka i detta sammanhang.

Vi menar att inriktningen skall vara mera och bättre vård och omsorg inom ramen för de disponibla resurserna. Vi vet att de inte är obegränsade. Vi måste utgå från den enskildes behov. Det är intressant att konstatera att detta är en revolutionerande tanke i förhållande till det synsätt som Anita

Persson och Gudrun Schyman har stått för tidigare. Tidigare har man menat att andra människor skall stå för det goda tyckandet, inte den som själv behöver vård eller omsorg. Vi vill vända på det. Vi litar på de enskilda människorna och vill att de skall få större möjligheter till inflytande och ökat självbestämmande.

Alternativen har kommit för att stanna. Vi kan ta barnomsorgen eller äldreomsorgen som exempel. Vi är där på väg mot olika alternativ. Det har visat sig att alternativen är positiva för de handikappade.

Hemtjänsten är ett annat område. Jag kan peka på att man i Jönköpings kommun i bred enighet har fattat beslut om att skapa alternativ i hemtjänsten. Varför har en så stor majoritet i Jönköpings kommun fattat detta beslut? Det är givetvis för att man på ett bättre sätt vill slå vakt om de människor som behöver hemtjänst. Man gör det inte för att lägga krokben för dem och för att se till att de får det sämre, utan målsättningen är, utifrån det nästan enhälliga fullmäktigebeslutet, att genom valfrihet och alternativ skapa något som är bättre för de enskilda människorna.

Om man analyserar barnomsorgen – där vi egentligen har kommit längst – finner man att vi har väldigt många alternativ. Från början gick det utomordentligt trögt, inte minst i denna kammare. Vi kan minnas hur Uppsalamodellen med föräldrakooperativ diskuterades och hur den dåvarande regeringen ville förbjuda föräldrakooperativen i Uppsala. Nu finns valfriheten för barnfamiljerna att välja alternativ. Vem vill i dag förbjuda alternativen inom barnomsorgen? Det önskemålet har ingen framfört, inte ens Gudrun Schyman.

Om det hade varit så förskräckligt med alternativen, hade givetvis motioner i anslutning till den här propositionen väckts i vilka man hade begärt förbud mot alternativen. Det finns emellertid inga sådana motioner. Man vågar inte väcka den typen av motioner, för man vet att väldigt många har valt bland alternativen därför att dessa är bra.

Hur långt har vi då kommit när det gäller alternativ på olika områden? Uppfattningarna är olika. Om vi läser en departementsrapport från oktober 1992 finner vi att det inledningsvis står: Vård och omsorg bedrivs i dag huvudsakligen i offentlig regi. Detta är ett faktakonstaterande. I Socialdemokraternas reservation står det: "Risk finns för en utveckling mot privata monopol---." Jag skulle vilja fråga Anita Persson: Hur många eller hur få alternativ behövs det för att Socialdemokraterna skall se monopolrisken? Vi har ju bara kommit en liten bit på väg när det gäller alternativen. Då flaggar Socialdemokraterna för risken för privata monopol. Det här är ett mycket märkligt sätt att argumentera.

Anita Persson har stått här i talarstolen och talat sig varm för det kommunala självstyret. Samtidigt tror hon inte att kommunerna själva skall kunna bedöma hur mycket man skall ha kvar i egen regi kontra privat verksamhet, för att slå vakt om kommuninvånarnas intresse. Jag har varit kommunalpolitiker, och jag tror att den typen av bedömning görs i varje kommun. Det är emellertid ingen risk för att det i dag finns för stor valmöjlighet för kommuninvånarna, utan den är för liten. Jag kan även dela Anita Perssons uppfattning att det inte är bra med monopol, oaktat de är kommunala, offentliga

eller privata. Monopol skall vi i det här sammanhanget hjälpas åt med att motarbeta.

Det här med tandvården är intressant. Anita Persson säger: Vi vill slå vakt om landstingens goda ambition när det gäller en bra tandvård. Landstingens ambition är hög och tandläkarnas ambition är hög. Varför vågar ni socialdemokrater inte ge familjen litet större frihet när det gäller rätten att välja tandläkare åt barnen? Det är väldigt talande. Man ser här skillnaden i hur Anita Persson och utskottsminoriteten kontra utskottsmajoriteten ser på den enskilde och på familjen kontra kollektivet. Vi underskattar inte kollektivets ansvar inom ramen för en förändring i en tandvårdslag. Vi vill emellertid också på detta område ytterligare betona familjens valfrihet och ansvar.

I samband med en förändring är det alldeles klart att en del problem uppstår – konstigt vore det annars. På många områden har vi brist på erfarenhet. Det finns ett naturligt motstånd mot alternativen. När vi ändå gör en avvägning mellan fördelar och nackdelar, har vi sett att fördelarna i mycket stor utsträckning överväger. Då uppstår frågan: Varför lägger regeringen nu fram en proposition, och varför tillstyrker utskottsmajoriteten denna proposition? Vi anser att det helt enkelt är angeläget att klarlägga nuvarande rättsläge och situation.

I propositionen läggs konkreta förslag om ändringar fram som innebär att lagen förtydligas och att nuvarande ordning klargörs. Lagrådet säger: Lagrådet har beaktat att lagförslagen inte innebär någon principiell utvidgning av utrymmet för anlitande av privata entreprenörer, utan kan närmast ses som ett förtydligande av den ordning som gäller redan i dag.

Jag vill rikta en fråga till både Anita Persson och Gudrun Schyman: Varför vill inte Socialdemokraterna och Vänsterpartiet vara med om att ytterligare förtydliga den ordning som redan i dag gäller? Det är vad det handlar om!

Det är alldeles klart att inte alla frågor är lösta. Det har sagts från både regeringens och utskottsmajoritetens sida. Än en gång vill jag hänvisa till Lagrådet när det gäller synen på sekretessen och andra frågor som faktiskt ännu inte är lösta: Något hinder mot att genomföra det nu remitterade lagförslaget innan en sådan översyn slutförts kan dock inte anses föreligga. Lagrådet klargör detta således mycket tydligt. Indirekt säger Lagrådet att det här förtydligandet behövs. Det faktum att vi inte har alla problem klara för oss och lösta innebär inget hinder för att ta steget till att på det här området stärka rättssäkerheten.

Sammanfattningsvis vill jag säga att regering och utskottsmajoritet är angelägna om att på det här området stärka rättssäkerheten och att se till att nuvarande ordning också tillämpas i gällande lagstiftning. Anita Persson säger att det är anmärkningsvärt att man tillstyrker propositionen. Jag tycker att det är mer anmärkningsvärt att man avstyrker den.

Så går jag vidare till några svar på direkta och indirekta frågor. När det gäller myndighetsutövningen har regeringen i propositionen gjort klarläggganden. Det går inte att delegera myndighetsutövningen, sägs det. Det sägs också att Socialtjänstkommittén skall komma med ytterligare klarläggganden. Vi skall därför inte vänta med att fatta beslut om det som vi i dag kan fatta beslut om. När det gäller frågan om sekretess och tystnadsplikt ligger det en lagrådsremiss inom ramen för LSS, lagen om stöd och service till vissa

funktionshindrade. Ett färdigt förslag är framlagt som innebär att sekretessen stärks och att tystnadsplikt och integritetsskydd införs på hela det sociala området som omfattas av socialtjänstlagen.

Lokaldemokratikommittén arbetar med frågorna om insyn och offentlighet. Likställighetsprincipen är viktig. Det åvilar kommuner och landsting att se till att likställighetsprincipen uppfylls i samband med att ett ansvar läggs ut på entreprenad, vilket bl.a. Konkurrenskommittén mycket klart har slagit fast. Likställighetsprincipen skall nämligen även i dessa sammanhang gälla.

Det finns således vissa saker som i dag inte är fullt klarlagda. Det arbetas emellertid med dessa frågor, och det finns tidsuppgifter om hur snabbt arbetet kan utföras. Detta motiverar emellertid inte att vi skulle avstå från att ytterligare lagreglera hela området. Det är en utomordenlig inkonsekvens, en politisk saltomortal, i Anita Perssons och utskottsmajoritetens sätt att resonera. Det sägs att man visserligen inte kan säga "nej" till alternativen – alternativen måste fortsättningsvis vara kvar – men ändå är man inte beredd att lagstifta om gällande ordning. Ni anser att man fortfarande skall arbeta inom ramen för den tingens ordning som i dag gäller. Det mest konsekventa hade varit att ni lagt fram ett förslag om förbud när det gäller den formen av verksamhet, i stället för att fortsätta med den oklarhet som råder. Utskottsmajoritetens text och propositionen klarlägger en del av de oklarheter som har kritiserats.

Det är intressant att lyssna både till Anita Persson och till Gudrun Schyman. Anita Persson säger att det här innebär en väldig utvidgning av hela det principiella området, och Gudrun Schyman konstaterar att öppna dörrar slås in och att det här aldrig hade behövt göras, eftersom föreslagna åtgärder ändå kan vidtas. Ni måste bestämma er för vilken planhalva på det här området som ni skall spela på.

Från utskottsmajoritetens sida har vi ambitioner. Både Anita Persson och Gudrun Schyman har rätt så till vida att vi också på det sociala området kommer att arbeta vidare för alternativ.

Men för att vi skall kunna arbeta vidare med alternativ måste vi stärka rättssäkerheten. I propositionen tar vi ett steg i den riktningen, och sedan utreds frågorna när det gäller andra områden. Vi måste se till att de här besluten fattas så snabbt som möjligt.

Till Gudrun Schyman vill jag säga att det har visat sig vara positivt med konkurrens för korvar, kaviar och annat. Gudrun Schyman gjorde en jämförelse mellan kaviar och socialt arbete, men det gör inte jag. Jag kan ändå slutgiltigt konstatera, och ställa frågan: Om det visar sig att det är bra för falukorven med konkurrens, vad är det då som säger att det skulle vara negativt för den gamle att kunna välja vård och omsorg i olika omfattning?

Vänstern och Gudrun Schyman för ett märkligt resonemang när de säger att det är viktigt att ha valfrihet och kvalitet när det gäller vilken korvbit man skall lägga i stekpannan, men när det gäller vilken vård och omsorg de gamla skall få är det vi politiker som vet bäst.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till hemställan i utskottets betänkande med anledning av propositionen och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 93 ANITA PERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag blev förvånad när jag lyssnade på Göte Jonsson. Visst borde vi vänta. Vi brukar ju vänta på utredningar som arbetar innan vi fattar nya beslut här i riksdagen. Göte Jonsson och jag har suttit i kammaren under ganska många år, och under den tiden har jag inte varit med om att vi fattat beslut på det här sättet. I regel hänvisar vi alla motioner m.m. till utredningar, därför att det är så viktigt att klarlägga de olika problem som finns.

Vi har i flera motioner sagt att nuvarande rättsläge måste klarläggas. Det började med att vi upptäckte att rättssäkerheten var oklar när det gällde barnomsorgen, och vi tog sedan upp det vid den allmänna motionstiden. Ändå har ingenting hänt.

Göte Jonsson säger också att kvaliteten inom den privata verksamheten är bättre än inom den kommunala verksamheten. Hur skall vi kunna kontrollera det, när vi inte har någon insyn i den privata verksamheten? Det är ett av de stora problemen.

Valfrihet är positivt för de anställda, säger Göte Jonsson. Ja, det kan det vara, men det finns mycket positivt för de anställda inom den kommunala verksamheten också.

Vilket inflytande har människor i den privata verksamheten? Varken föräldrar eller anställda har något större inflytande.

När det gäller hemtjänsten väntar vi på LSS, dvs. en lag om personlig assistent, som man själv skall kunna välja. Det är ett bra initiativ som nu tas, men det är inte något nytt – vi har i många år tyckt att det skulle vara bra. Jag är glad att det nu kommer i handikappropositionen.

Göte Jonsson säger vidare att det är fråga om frihet att välja alternativ inom barnomsorgen och att det är bra att föräldrarna nu får det. Vad är det då för frihet för många föräldrar? Jo, valfriheten består i att de kan starta föräldrakooperativ när det inte finns plats inom den kommunala verksamheten. Det är så läget är i dag – även om föräldrakooperativ kan vara bra för många människor.

Om glesbygdskommuner lägger ut all sin verksamhet på entreprenad, blir det då inte privata monopol? Då finns ju ingen kommunal verksamhet. En del kommuner har försökt satsa på det, t.ex. Åre kommun.

Göte Jonsson tar också upp tandvården för barn, och den är viktig.

Anf. 94 GÖTE JONSSON (m) replik:

Herr talman! Ni inom socialdemokratin resonerar på det här sättet: Vi skall ha allt, annars skall vi inte ha någonting. När hände det att vi fattade beslut utan att hela fältet var klarlagt? Ja, det har hänt många gånger att vi har fått hänskjuta vissa delar till ytterligare utredningar.

Jag måste än en gång hänvisa till vad Lagrådet säger, nämligen att propositionen innebär att vi i lag förtydligar den ordning som gäller. Då måste Anita Persson välja: antingen vill hon lagreglera den ordning som gäller, vilket vi vill, för att få alla problem lösta – det ökar rättssäkerheten – eller också vill hon inte lagreglera men ändå köra vidare med den ordning som gäller.

Jag kan inte begripa hur Anita Perssons förslag juridiskt skulle innebära större rättssäkerhet än majoritetens förslag. Det är givetvis precis tvärtom. Annars skulle Lagrådet ha sagt ifrån, att det här innebär en försämrad rätts-

säkerhet. Lagrådet har dock tillstyrkt en lagreglering utifrån nuvarande ordning.

Sedan frågar Anita Persson hur det går i glesbygden om man lägger ut all verksamhet på entreprenad. Jag har ingen anledning att misstro politiker i glesbygd, så att de skulle skapa nya monopol, lika litet som jag har anledning att tro att man gör det i stora städer. Det är intressant, eftersom Anita Persson tar upp ett annat ämnesområde, nämligen rätten att välja skola. Det har visat sig att möjligheten att välja skola och skolpengen har varit något positivt för just glesbygdsskolorna. Det kan vara precis likadant inom äldreomsorgens område, dvs. att man kan slå vakt om sitt ålderdomshem.

Vad är det för valfrihet i barnomsorgen, frågar Anita Persson. Ja, valfriheten är större i dag än den var vid den tidpunkt då Socialdemokraterna sade nej till föräldrakooperativ enligt Uppsalamodellen. Ni har hela tiden flyttat fram positionerna – jag är tacksam för det. Sedan har vi ändå inte total valfrihet. Det är en massa faktiska problem som lägger hinder i vägen för valfriheten, men det är ingenting som motiverar att vi skulle säga nej till valfriheten som princip och arbetande metod. Om vi säger nej blir det ännu färre som får valfrihet. Vi måste i stället öppna för alternativen, för att flera skall få den valfrihet som de behöver.

Jag sade att jag inte kritiserar dem som arbetar i offentlig vård – jag var angelägen om att säga det. Jag sade inte att kvaliteten är sämre i offentlig vård. Vad jag sade var att vi har anledning att tro att vi totalt kan öka kvaliteten genom alternativ, just därför att olika verksamheter arbetar på olika sätt; man drar lärdom av varandra. Därför är alternativen viktiga ur kvalitetssynpunkt.

Anf. 95 ANITA PERSSON (s) replik:

Herr talman! Göte Jonsson sade helt klart att kvaliteten är bättre inom den privata verksamheten, även om han inte rackade ner på den kommunala.

Ja, Lagrådet har sagt att man kanske löser problemen med det här förslaget, men andra jurister anser inte det. JO är t.ex. mycket osäker vad gäller myndighetsutövandet, sekretessen och tystnadsplikten. Chefsjuristen på Kommunförbundet vet inte helt klart vad som gäller för offentligheten och sekretessbeläggningen inom den privata verksamheten. Man kan alltså inte gå in och titta på den privata sidan. Där gäller ingen offentlighetsprincip och ingen allmänhetens rätt till insyn.

Vi brukar inte behandla förslag på det här sättet, Göte Jonsson, innan sådana här frågor är klarlagda. Det är mycket viktiga frågor, i synnerhet när man går in och rör vid den sociala lagstiftningen. Som jag sade tidigare, gäller det framför allt förslaget om att lägga ut socialregistret på privatpersoner. Det är så orimligt att över huvud taget föreslå någonting sådant! Vilket integritetsskydd finns det för den mest utslagna personen, om detta register skall läggas ut till människor som skall driva en verksamhet med vinst? Hur skall det gå till? Det är ofattbart att det skall gå att klara handläggningen av sådana här frågor.

Jag kan inte förstå hur regeringen kan lägga fram det förslaget, men vi

kanske får ett klarläggande från civilministern. Jag tycker också att det är bra att hon är här i dag.

Vi borde avvakta tills utredningarna är klara och har arbetat färdigt, på sedvanligt sätt, innan vi fattar beslut i den här frågan, Göte Jonsson.

Anf. 96 GÖTE JONSSON (m) replik:

Herr talman! När det gäller frågan om att avvakta eller inte har vi rett ut begreppen. Vi har olika uppfattningar. Jag hävdar fortfarande att vi står på den mest rättssäkra sidan, utifrån det förslag som ligger i propositionen.

Jag säger inte att kvaliteten generellt är bättre i privat vård – det kan man inte säga. Men vi har anledning att tro att kvaliteten generellt höjs om vi får konkurrens och alternativ. Vi har bl.a. sett det i barnomsorgen, där det har varit positivt.

JO är osäker, säger Anita Persson. Jag vill understryka att det inte var JO som uttalade sig i tidningen Kommun-Aktuellt, utan det var en ämbetsman på JO. Det är en stor skillnad – det är viktigt att klarlägga detta. JO i sin ämbetsutövning har däremot via en skrivelse hänvisat just till den proposition som Anita Persson kritiserar.

När det gäller sekretessen sade jag att den frågan kommer att lösas i lagrådsremissen om LSS.

Det finns vissa oklarheter beträffande myndighetsutövningen, och Socialtjänstkommittén skall titta på det. Men det tar drygt ett år innan kommittén är färdig, och majoriteten menar då att man inte kan vänta med att lagreglera hela fältet och andra viktiga områden, bara därför att vi inte fullt ut har löst frågan om myndighetsutövningen. Det gäller verkligen för kommunerna att vara aktsamma i de sammanhangen.

Det är samma sak med offentlighetsprincipen, dvs. att det ankommer på kommunerna att bl.a. i avtalen se till att det fungerar.

Sedan sade Anita Persson att de som väljer alternativen inte har någon valfrihet, och hon frågar vad de skall göra. Fördelen med ett alternativ som drivs ideellt eller privat är att förutsättningen för att det skall verka vidare är att det fungerar bra. I annat fall får man inte några kunder. Om det bara finns monopol, privata eller kommunala, minskas valfriheten och man tvingas välja även sådana alternativ som man inte trivs med. Det är bl.a. detta som gör att det är så angeläget att få fram fler alternativ också på det sociala området. På så vis kan vi öka tryggheten. Där tror jag att Anita Persson och jag har precis samma uppfattning. Jag ifrågasätter inte hennes och Socialdemokraternas trygghetsambition. Vi har däremot litet olika syn på hur en bättre trygghet skall uppnås.

Andre vice talmannen anmälde att Anita Persson anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 97 GUDRUN SCHYMAN (v) replik:

Herr talman! Det som Göte Jonsson sade sist är alldeles riktigt. Vi har olika syn på hur man skall uppnå den sociala tryggheten, vem som skall få tillgodogöra sig den och på vilka villkor. Det är det som det handlar om. Jag tror inte heller att Göte Jonsson inte tycker att det skall finnas social trygg-

het, vård och omsorg, men vi har olika syn på hur det skall fungera, organiseras och framför allt finansieras. Där går det en skiljelinje, och den är ideologisk.

Om vi tycker att det skall vara lika för alla den dag som vi behöver vården och omsorgen, så organiserar vi det på ett sätt. Om vi tycker att det är, som Göte Jonsson säger, familjens angelägenhet organiserar vi det på ett annat sätt. Det är precis den skiljelinjen som finns i den här frågan, även om jag tycker att den är ett substitut för något annat. Jag vidhåller att det här är att slå in öppna dörrar.

Varför förtydliga den ordning som nu gäller, frågar Göte Jonsson. Jag vet inte. Jag tycker att det hade kunnat gå bra att fortsätta ändå. Jag kan bara se att det här är ytterligare ett uttryck för att befästa det systemskifte som man vill genomföra och på olika sätt "pusha" på en utveckling, som tydligen i sig själv går trögt.

Vad är det för skillnad på korv, kaviar och människor?, frågar Göte Jonsson. Jag tycker att det är en stor skillnad, och man skall också kunna se den och diskutera och behandla korvar, kaviar och människor på olika sätt.

När jag blir sjuk är inte min första tanke att det nu gäller alternativ, sund konkurrens och valfrihet. Den dag jag vaknar med 39 eller 40 graders feber undrar jag hur jag fort får tag i en läkare.

När min mamma som är 78 år, och i vanliga fall är en pigg pensionär, ligger hemma i lunginflammation, gäller min första tanke inte valfrihet och sund konkurrens. Jag tänker i stället på hur det fungerar ute hos henne i Täby. Det visar sig att det inte fungerar alls. Kommunen har tagit över. Den är borgerlig så det bara brakar om det. Täby har den lägsta kommunalskatten och snart den sämsta servicen. Man tycker att det är familjens angelägenhet. Det är väldigt trevligt för min mamma som är 78 år och bor ensam.

Man får välja hur man skall hantera saker. Jag tycker att det sätt på vilket man hanterar korv och kaviar går an. Det kan vara en finess i att jag kan köpa olika korv och kaviar med olika innehåll till olika pris. Men jag vill ha en sjukvård som fungerar för alla. Jag vill ha en barn- och äldreomsorg som är lika. Det finns en stor poäng i att organisera och finansiera på ett sådant sätt att vi delar på bördorna. Detta är en konstruktion byggd på politiska värderingar om jämlikhet och alla människors lika värde.

Anf. 98 GÖTE JONSSON (m) replik:

Herr talman! Jag delar Gudrun Schymans uppfattning att det handlar om ideologi och principer. Gudrun Schyman säger att det skall vara lika för alla. Jag delar den uppfattningen i sig. Frågan är dock vad vi lägger in i begreppet "lika för alla". Det är det som är det intressanta.

Med lika för alla menar jag inte detsamma som likriktning för alla. Lika för alla innebär att man har samma möjligheter. Man skall t.ex. ha samma valmöjligheter inom olika områden. I dag har vi begränsade valmöjligheter. Tänk om det i stället i Täby, Gudrun Schyman, hade funnits flera alternativ än det kommunala. Då hade Gudrun Schymans mamma befunnit sig i en bättre situation än vad hon gör i dag.

Vi har aldrig förordat något annat än solidarisk betalning på det sociala området. Det har vi klart sagt. Däremot har Gudrun Schyman hela tiden

motarbetat den solidariska betalningen med motiveringen att man får betala själv om man vill välja ett privat alternativ. Från samhällets sida skall vi alltså inte subventionera privat verksamhet. I Gudrun Schymans idévärld finns det sannerligen ingen likhet för alla. Det är tvärtom så att likheten finns inom ramen för de politiska beslut som Gudrun Schyman har varit med om att fatta när det gäller begränsningen av valfriheten.

Gudrun Schyman och jag har olika uppfattningar rent ideologiskt. Jag delar Gudrun Schymans uppfattning att det skall vara solidarisk betalning. Jag delar däremot inte hennes uppfattning att det skall vara monopol. Jag tror faktiskt också på familjen i olika sammanhang när det gäller möjligheten att välja barnomsorg, vård och annat. Det bygger dock på att vi politiker har skapat förutsättningar för familjen att göra dessa val. Den proposition som vi nu diskuterar är ett led i riktningen att skapa förutsättningar för familjen att göra sina egna val utifrån ett likaberättigande när det gäller valfrihet och betalningsansvar.

Anf. 99 GUDRUN SCHYMAN (v) replik:

Herr talman! Jag tror att det skulle vara mycket bra om Göte Jonsson preciserade vilka delar av familjen som det handlar om. Det handlar nämligen om kvinnorna. Vården och omsorgen har skötts av kvinnor, obetalt och osynligt innanför familjens fyra väggar. Det är detta som man nu lanserar från Moderaternas sida med Mats Svegfors på Svenska Dagbladet som förespråkare. Kvinnan skall återta makten i familjen. Det låter trevligare när det uttrycks på det sättet. Men det handlar om det faktum att kvinnorna är den sociala välfärdens stötdämpare. Vi skall i olika konjunkturlägen åka in och ut från spisen och ta hand om de gamla och sjuka.

Detta nödvändiga och mycket respektabla arbete – vård och omsorg – skall göras. Män och kvinnor skall dela på uppgiften på alla sätt. Vi skall också dela på uppgiften när det gäller finansieringen. Det finns en mycket stor poäng i detta. Det är min grundläggande inställning till dessa frågor.

Begreppet "lika för alla" innebär för mig inte lika valmöjligheter. Det innebär i stället att t.ex. jag och Göte Jonsson skall ha precis samma möjlighet att få en bra vård och omsorg. I ett läge då jag, min mamma eller mina barn behöver vård och omsorg handlar det inte om att det skall finnas tio verksamheter att välja mellan. Det handlar om att det skall finnas någon verksamhet som är bra. Det är det viktiga.

Om vi skall diskutera detta i ekonomiska termer, bygger synsättet att man skall ha fem, tio eller femton verksamheter att välja mellan på en situation där det finns överproduktion. Man kan ha en sådan situation när det gäller produktion av varor, av t.ex. korv och kaviar. Det är okej att det finns litet för mycket så att vi kan välja. Men när det gäller samhällsnyttigheter som utgör fundamenten för våra liv måste man vara litet mera seriös i sin diskussion.

Anf. 100 GÖTE JONSSON (m) replik:

Herr talman! Jag ser inte kvinnan som en stötdämpare vid köksspisen. Jag ser tvärtom kvinnor och män som likställda i det här sammanhanget. Varför hamnar kvinnan lättare vid spisen, Gudrun Schyman, om vi har alternativ i

vård och omsorg än om vi inte har det? Risken för kvinnan är snarare större i ett monopolistiskt samhälle än i ett pluralistiskt. När grunderna börjar svikta i det monopolistiska samhället kommer de som drabbas av detta problem att drabbas hårdast. Om en grund sviktar i det pluralistiska samhället blir effekten betydligt mindre. För kvinnorna är alternativen verkligen en fördel.

Huruvida man själv vill ta hand om sina barn eller inte får familjen avgöra. Jag har därvid en betydligt mera radikal syn på kvinnan än vad Gudrun Schyman har. Jag tror nämligen att kvinnan i familjen är lika stark som mannen. Det är min utgångspunkt. Jag tror att de båda kontrahenterna i ett äktenskap eller ett samboförhållande själva kommer överens om hur de skall ordna barnomsorg, arbetsfördelning och inkomstintjänande. Personligen står jag faktiskt för denna kvinnosyn. Jag vet att Gudrun Schyman har en annan syn på dessa frågor.

Gudrun Schyman säger vidare att det är svårt att skapa alternativ inom välfärdsområdet. Jag delar Gudrun Schymans uppfattning på den punkten. Det är svårt. Men det faktum att det är svårt innebär inte att vi inte skall arbeta i den riktningen för att människor skall få det bättre. Enligt min uppfattning skall alla ha möjlighet att välja en god vård och omsorg. Då blir man som regel mera tillfredsställd. Det ligger väldigt mycket psykologi i att man själv får göra sitt val. Därigenom upplever man tillvaron som tryggare.

Andre vice talmannen anmälde att Gudrun Schyman anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 101 Civilminister INGER DAVIDSON (kds):

Herr talman! Göte Jonsson har på ett utomordentligt sätt fört regeringens talan i det här ärendet. Jag kan egentligen säga som Gudrun Schyman sade till Anita Persson. Jag kan instämma i det Göte Jonsson har sagt. Eftersom jag är apostroferad vill jag ändå göra några principiella markeringar.

De områden som kommunerna och landstingen ansvarar för har mycket stor betydelse för vår välfärd. Men de tar samtidigt i anspråk en stor del av våra gemensamma resurser. Det gäller inte minst inom de områden som vi har diskuterat i dag – socialtjänsten, hälso- och sjukvården samt tandvården. Samtidigt som samhället har ett ansvar för att medborgarna erbjuds en god vård och omsorg ställs också kravet att de resurser som den offentliga sektorn förfogar över skall utnyttjas så effektivt som möjligt.

Redan i regeringsförklaringen 1991 markerade vi vår ståndpunkt. Vi sade inte att vi vill ta bort offentlig kontroll och finansiering. Men vi vill skilja på offentlig kontroll och finansiering å ena sidan och en fri produktion med enskilda, kooperativa och offentliga producenter å den andra som en del i förnyelsen av de olika välfärdssystemen.

En annan viktig del i den här processen är att utöka valfriheten för den enskilda. Man skall öka dels effektiveten, dels valfriheten. Detta möjliggörs bäst om olika producenter tillåts att konkurrera med varandra.

I många kommuner och landsting pågår redan i dag ett intensivt förändringsarbete. Men det råder samtidigt stor osäkerhet på många håll om vilka möjligheter som står till buds på det här området. Därför tycker regeringen

att det är angeläget att undanröja de oklarheter som kan finnas i fråga om möjligheterna att lägga ut verksamheten på entreprenad. Med de lagförslag som har presenterats i proposition 1992/93:43 vill vi tydliggöra att entreprenader är tillåtna i verksamheter som inte innefattar myndighetsutövning. På så sätt vill vi skapa förutsättningar för kommuner och landsting att öka andelen anbudsupphandlingar i sin verksamhet. Syftet är att man skall hitta områden där konkurrensen kan bidra till att pressa ned kostnaderna för verksamheten samtidigt som valfriheten ökar och kvaliteten bibehålls. All erfarenhet visar att fri konkurrens leder till effektivitet och god resurshushållning i samhället.

Regleringar som ger en producent ett monpol eller en starkt dominerande ställning på en marknad innebär alltid risker för ineffektivitet, bristande dynamik och ett ensidigt serviceutbud som är dåligt anpassat till marknadens krav. Det gäller både privata och kommunala monopol. Riskerna är särskilt påtagliga när det gäller kommunala tjänster som har en oelastisk efterfrågan eller är skattesubventionerade. De verksamhetsansvariga behöver då inte ha kunskaper om sina kunders önskemål och preferenser för att överleva på marknaden.

Gudrun Schyman frågar om jag tror att konkurrens är ett medel för att uppnå effektivitet. Ja, det tror jag. En ökad konkurrens bidrar till ökad effektivitet och en bättre anpassning av kommunernas tjänster till medborgarnas behov och önskemål. Jag har en annan vision av samhället än vad Gudrun Schyman har. I min vision finns många aktörer. Frivilliga organisationer och näringslivet finns med i olika sammanhang.

Samtidigt vill jag än en gång slå fast att det allmänna alltid måste ha det yttersta ansvaret för att alla medborgare ges en grundläggande trygghet vid sjukdom, ålderdom, handikapp och arbetslöshet. Men det innebär inte att välfärdsproduktionen måste ske i egen regi. Även om ansvaret för verksamheten ligger på politikerna i landstinget eller kommunen, det skall det också göra i fortsättningen, kan produktionen mycket väl ske av externa entreprenörer med de förbehåll som har angetts i propositionen. Målsättningen är att vi även i fortsättningen skall kunna ha en väl utbyggd och väl fungerande kommunal service – trots krympande ekonomiska ramar.

Anf. 102 ANITA PERSSON (s) replik:

Herr talman! Det blev ingen större klarhet när civilministern gick upp i talarstolen. Propositionen undanröjer inte oklarheterna. Vi vet fortfarande inte helt klart vad som är myndighetsutövning. Vi vet fortfarande inte helt klart hur sekretessen och offentlighetsprincipen gäller när man lägger ut verksamheten i den privata sektorn. Det blir en inskränkning för samhällsmedborgarna om samma skydd skall gälla för den kommunala som för den privata verksamheten. Hur skall vi lösa det? Eller skall vi få precis samma insyn i den privata verksamheten som vi har i den kommunala? Det vore i så fall en stor fördel för invånarna. Vi vet dock inte hur det skall bli. Det sägs ingenting klart om detta i propositionen, och det är fortfarande oklart.

Inger Davidson säger att det skall vara ekonomiskt lönande och att det kostar så mycket. Hon tog tandvården som ett exempel. Tandvården bedrivs i dag inom folktandvården. Den är samhällsekonomiskt lönsam. Alla de in-

satser som har gjorts under många år har pressat ned kostnaderna för tandvården.

Vi har mycket bättre tänder nu än när jag var barn. Det är färre tandlagningar nu, eftersom vi följer upp barnen från det de är små. De går ju till tandläkaren nästan innan de har fått sina tänder för att man skall kunna titta på hur det ser ut i munnen på dem. Dessa insatser är samhällsekonomiskt lönsamma. Vi har tandhygienister i skolorna som tittar på alla barn, därför att alla barn omfattas av folktandvården. Vad händer med dem om några har privat tandvård och andra offentlig?

Inger Davidson har inte svarat på den fråga jag ställde till Göte Jonsson: Hur skall vi lösa frågan om integritetsskyddet för de socialt svaga när man lägger ut socialregistret på privat entreprenad? Jag skulle vara mycket intresserad av ett besked om hur man från regeringens sida ser att man kan klara denna verksamhet genom att lägga ut socialregistret i privat regi, som skall drivas med vinstintresse.

Anf. 103 Civilminister INGER DAVIDSON (kds):

Herr talman! Anita Persson upprepar de frågor som jag tycker att hon redan fått svar på, men jag tar det gärna igen.

Det är riktigt att det i vissa fall är svårt att säga vad som är myndighetsutövning och vad som är ren verkställighet. I Sverige har vi systemet att detta klarläggs genom rättspraxis. Alla erfarenheter talar emot att man i detta skede försöker göra en tabell över vad som är myndighetsutövning och vad som faller utanför ramen i varje enskilt fall. Hur lång man än gör en sådan sammanställning kommer det ändå att fattas beslut där läget är oklart.

Det är sannolikt så, att om regering och riksdag försöker klarlägga vad som är att se som myndighetsutövning i varje enskilt fall, så kommer det underlaget aldrig att kunna bli heltäckande. Därmed skapas kanske större förvirring än klarhet.

Jag kan påminna om, att när den nya förvaltningslagen antogs 1985 anförde det föredragande statsrådet, Sten Wickbom, att myndighetsutövning inte längre skulle behöva definieras i förvaltningslagen. I den gamla förvaltningslagen stod att myndighetsutövning definieras som utövning av befogenhet att för enskild bestämma om förmån, rättighet, skyldighet, disciplinpåföljd, avskedande eller annat jämförbart förhållande.

Sten Wickbom skrev: "Jag anser att innebörden av termen numera är så känd att man inte behöver behålla definitionen i lagen." Så blev det också i den nya förvaltningslagen.

Om det skulle råda oklarheter framöver kommer dessa att lösas med rättspraxis.

Sekretess och tystnadsplikt är en viktig fråga. Lagrådet har vid granskning av lagförslagen pekat på att det behövs effektivare regler om sekretess och tystnadsplikt i privata företag som arbetar på entreprenad åt en kommun.

Regeringen har alltså inlämnat en lagrådsremiss, och i den har framlagts förslag om ändringar i socialtjänstlagen som bl.a. innebär att tystnadsplikt införs för den som är eller har varit verksam inom yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet som avser insatser enligt socialtjänstlagen. Detta har skett mot bakgrund av lagrådets synpunkter på behovet av effektivare regler om

sekretess och tystnadsplikt vid behandlingen av de lagförslag som vi diskuterar här i dag.

Man har alltså tänkt sig att lösa frågan genom att tystnadsplikten också omfattar dem som befinner sig i eller har funnits i en enskild verksamhet av detta slag.

Anf. 104 ANITA PERSSON (s) replik:

Herr talman! Det är ju bra att det finns en lagrådsremiss, men varför kan man inte vänta tills vi fattat beslut här i riksdagen om vad som skall gälla beträffande tystnadsplikten?

Rättspraxis skall lösa frågorna – men vad skall vi då ha utredningarna till? Då kan vi väl lägga ned dem.

Nej, Inger Davidson, fortfarande är oerhört mycket oklart. Jag tycker det är bedrövligt att vi skall anta denna proposition i dag med så många oklarheter. Det är en innovation i riksdagen att vi gör så här, att vi kör över de utredningar som arbetar. Så brukar vi inte göra. Så bråttom är det inte.

Anf. 105 Civilminister INGER DAVIDSON (kds):

Herr talman! Svaret är att denna verksamhet redan pågår. Det är bättre att förtydliga och klarlägga det som går redan nu än att avvakta tills allting är färdigt.

Man kan naturligtvis vänta med att köra in på en väg därför att man tycker det finns vissa gupp på den. Men man kan i stället välja att köra in på den och samtidigt se till att någon undanröjer guppen. Det är detta vi försöker göra. Vi klarlägger det som redan nu går att klarlägga samtidigt som vi arbetar med att förtydliga det som inte redan i dag kan förtydligas.

Andre vice talmannen anmälde att Anita Persson anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 106 GUDRUN SCHYMAN (v) replik:

Herr talman! Ja, man kan göra som Inger Davidson säger – vi fortsätter på den här vägen och rättar till litet under hand. Vi fortsätter och snickrar på det här huset som vi tror skall hålla.

I stället kunde man ju göra som vi har föreslagit, nämligen införa ett moratorium – helt enkelt hålla upp med privatiseringen och utreda hur det skall gå till, vilka förutsättningarna skall vara. Framför allt borde man utvärdera de praktiska exempel som finns i Sverige. De är inte så väldigt övertygande i fråga om detta är en bra väg, vad jag vet.

Jag hade väntat mig mera svar på de frågor som jag ställde till Inger Davidson. Innehållet i ministerns tal var ungefär: Målsättningen är en god service trots krympande ramar. Ja, men hur? Hur skall man få till denna goda cigarr? Det är som att säga: Allt bra åt alla genast. Men man måste ju få till det också på något sätt.

Jag frågade statsrådet: Hur skall man undvika den segregering som jag ser är på frammarsch ute i kommuner och landsting?

Vad är det vi ser när vi tittar oss omkring? Vad är det som pågår? Är det alternativen som blomstrar? Nej, vi ser en massa människor som är mycket

upprörda och arga. De går ut i protester och demonstrerar. De står utanför kommunalhusen och landstingshusen och säger: Vi betalar, bara ni inte tar ifrån oss den service som vi vill ha!

Detta är läget i dag – människor är oerhört besvikna på den politik som förs och vill ha kvar den sociala service som finns och är villiga att betala för den.

Det är alltså mycket olika verklighetsbilder man får från Rosenbad å ena sidan och som man ser när man går omkring i Stockholm, i kranskommunerna eller ute i landet i övrigt å andra sidan, där man ser människor som är besvikna och upprörda.

Där det finns service tenderar den att bli väldigt ojämlik vad gäller både tillgänglighet och pris. Det handlar om kommungränser, vilken lön man har och en massa sådana faktorer som plötsligt spelar en stor roll, som de inte gjort tidigare.

Om man vill ha detta system tycker jag att man skall säga det rakt ut: Vår målsättning är att ha en god service för dem som kan betala.

Anf. 107 Civilminister INGER DAVIDSON (kds):

Herr talman! Man kan naturligtvis välja att stanna upp all utveckling och införa ett moratorium på olika områden, men jag tycker inte att det är en särskilt framkomlig väg.

Effektivare verksamhet spar faktiskt pengar utan att kvaliteten sänks. Det är detta som ligger i effektivitetstanken, att man utför verksamheten på ett annat sätt, men med bibehållen kvalitet och till mindre kostnad.

Gudrun Schyman upprepar att det skall bli ojämlikt när det gäller betalning för olika verksamheter. Men jag säger igen som jag sade i mitt tal och som jag verkligen försökte betona, att finansieringen skall samhället stå för. Vi skall ha en gemensam finansiering av verksamheten.

Det är faktiskt så att alternativen blomstrar på många håll, även om den blomstringen inte förs fram i debatten på samma sätt som mycket annat i dag. Men i många kommuner blomstrar alternativa verksamheter redan i dag.

Det är sant att människor protesterar. Men de protesterar mot nedskärningar på grund av att vi har en mycket svår ekonomisk situation. Vi skall inte blanda bort begreppen. Detta handlar om att införa ett nytt tänkande i samhället, att förändra verksamhetsformer. Det sker samtidigt som vi har en mycket svår ekonomisk situation som människor drabbas av på olika sätt. Därför är man ute och protesterar, men den saken skall vi inte blanda ihop med det vi diskuterar här i dag. Det är två olika saker.

Anf. 108 GUDRUN SCHYMAN (v) replik:

Herr talman! Jag tror inte alls att det är olika saker. Det handlar faktiskt om precis samma verksamheter. Frågan är: Vad gör regeringen i dag? Jo, den lägger fram förslag om ökad privatisering.

Det som människor efterfrågar i dag är lösningar som innebär en bibehållen och gärna utvecklad standard. Det är precis samma saker vi talar om: barnomsorgen, äldreomsorgen, hälso- och sjukvården. Regeringen lägger

fram lagförslag om ökade möjligheter till privatisering. Det människor i dag efterfrågar är en god vård och omsorg med kvalitet.

Det är bara att konstatera att gapet mellan folk och regering är mycket stort också i den här frågan. Det är inte den enda.

Hur uppnår man effektivitet? Det tycker jag man kan diskutera. Det jag har mött hos de flesta som arbetar inom vård och omsorg är att man vill kunna bestämma mer där man är. De människor som arbetar i en verksamhet vill kunna bestämma mer över den verksamheten, över sitt eget arbete, över organisationen av arbetet. Det handlar om att vända upp och ned på de pyramider som har funnits och fortfarande finns inom många kommuner och landsting. Där är kvinnorna i botten och ett fåtal män i toppen.

När man river dessa pyramider kan det bli väldigt bra och effektivt, och man kan spara pengar på detta. Detta är jättebra, tycker jag, men det har inte att göra med privatisering eller inte, utan det har att göra med arbetsorganisation.

Om man nu eftersträvar valfriheten, som ni sätter i högsätet – den kommer före allting annat – då kan det se ut hur som helst, bara vi får välja.

Jag delar inte värderingen att valfriheten är det viktigaste i livet. För mig gäller det innehållet i verksamheten; det handlar om livet, om vård och omsorg, hälsa osv. Det är viktigare för mig att veta att omsorgen finns där och att den är bra, än att jag har fem eller femton att välja på, då de kanske är dåliga allihop.

Var finns kvalitetskontrollen? Hur, Inger Davidson, skall vi se till att det inte skiljer 1 000 kr i månaden för barnomsorgen mellan olika kommuner? Hur skall vi se till att äldreomsorgen kan komma alla till godo som behöver den utan att plånboken avgör?

Det är dessa frågor jag vill ha svar på. Hur skall man motarbeta den segregation som blir en följd av en hämningslös privatisering? Detta är nämligen konkurrensens villkor. Det är inbyggt i systemet. Det är därför jag inte tycker att det systemet passar när det gäller vård av människor.

Anf. 109 Civilminister INGER DAVIDSON (kds):

Herr talman! Det är mer berättigat att ställa frågan till Gudrun Schyman: Hur skall vi klara av den verksamhet vi har utan förändringar när pengarna faktiskt är slut? Då måste vi hitta nya vägar för att effektivisera verksamheten, om den inte skall försvinna helt.

Ökad konkurrens är ett sätt att ge människor det som de efterfrågar, nämligen fortsatt verksamhet inom olika områden med god kvalitet.

Nej, Gudrun Schyman vill inte ha valfrihet. Det visste jag förut. Där finns en djup ideologisk skillnad mellan kristdemokrater och vänsterpartister – det kan vi bara konstatera.

Det går mycket väl att upprätthålla kvalitetskontrollen. Det blir nämligen också i fortsättningen den politiska nämndens ansvar att se till att kvaliteten är god också inom de verksamheter som man lägger ut på entreprenad.

Andre vice talmannen anmälde att Gudrun Schyman anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 110 BO HOLMBERG (s):

Herr talman! Jag skall begränsa mig till att ställa två principfrågor till civilministern.

Jag tycker att det var bra att statsrådet också motiverade principiellt hur regeringen resonerat när man kommit till riksdagen med denna proposition.

Min första principfråga gäller varför regeringen lägger fram en proposition när frågeställningen om rättssäkerheten och myndighetsutövningen inte är klarlagd.

Den andra frågan är om civilministern tänker återkomma till riksdagen med en proposition om ett obligatoriskt anbudsförfarande för kommuner och landsting, vilket nu diskuteras.

Jag skall kort motivera dessa två frågor.

Sedan regeringen publicerade sin proposition tycker jag att det har blivit tydligt att den gör vare sig till eller från för att räta ut rättsläget. Jag tycker jag har fått rätt i den uppfattningen i JO:s bedömning. JO erkänner indirekt att rättsläget och myndighetsutövningen inte är klar, men utgår ifrån att riksdagen kommer att räta ut dessa frågetecken, bl.a. genom att behandla dagens proposition. Jag menar att den behandlingen inte rätar ut några frågetecken.

Det andra belägget för att myndighetsutövningen är oklar och borde ses över mera seriöst än regeringen gör hämtar jag från ett utredningsarbete som regeringen själv beställt om alternativa verksamheter inom vård och omsorg och som ligger på Bengt Westerbergs bord. Där står att tolkningen av begreppet myndighetsutövning omfattas av en stor osäkerhet, särskilt i samband med de förändringar som sker i och med att driften av verksamheter som traditionellt sett varit i offentlig regi överförs i privat regi. Dagens lagstiftning är i detta avseende inte anpassad till de förändringar som åtminstone den sociala sektorn genomgår för närvarande.

Utredningen konstaterar att vi har en delvis ny situation, då man medvetet drivit fram ett entreprenadförfarande.

Jag tycker att regeringen egentligen bekräftar Socialdemokraternas ståndpunkt att denna proposition varken gör till eller ifrån när det gäller att räta ut frågetecknen om vare sig myndighetsutövning eller rättsläge. Det sker när man hänvisar till kommande LSS-lagstiftning och till det arbete som pågår i Lokaldemokratikommittén.

Jag konstaterar också att statrådet i dag lutar sig mot kommande förslag.

Från Socialdemokraternas sida frågar vi: Varför skall regeringen ställa riksdagen inför ett principbeslut att ge grönt ljus att fortsätta när frågetecknen inte är uträtade?

Vi tycker att riksdagen inte skall ge felaktiga signaler. Därför vill vi från socialdemokratin inte vara med.

Varför vill regeringen i en sådan här besvärlig fråga ensam ta på sig ett ansvar och ge klarsignal till kommuner och landsting att köra fram entreprenader inom barntillsyn och äldreomsorg, när vi som har våra äldre på institutioner som skall lämnas ut på entreprenad inte kan få grundläggande värden om rättssäkerhet klarlagda?

Min andra fråga gäller om regeringen tänker återkomma till riksdagen med en proposition om ett obligatoriskt anbudsförfarande i kommuner och

landsting. Det skulle vara ett väldigt ingrepp mot den kommunala självstyrelsen att fullfölja detta.

Jag har sett att Kommunförbundets jurister också har sagt att ett sådant förslag inte skulle stämma med den kommunala självstyrelsen och inte heller med den Europakonvention som Sverige har bundit sig vid.

Jag tycker att det skulle vara anmärkningsvärt om detta realiserades. Det påminner om Thatchers politik i England, att gå in och trampa sönder viktiga delar i den kommunala självstyrelsen. Det har funnits politisk enighet om att vi skall bära upp den. Man kan gräla om politikens innehåll, men vi har varit ense om att hävda den kommunala självstyrelsen som princip. Jag har uppfattat att Civildepartementet har haft uppgiften att hävda den kommunala självstyrelsen.

Min fråga till civilministern är om hon kommer att falla undan för Näringsdepartementets folk och skriva fram en proposition som innebär obligatoriskt krav på upphandling i kommuner och landsting.

Anf. 111 Civilminister INGER DAVIDSON (kds):

Herr talman! Jag fick två frågor av Bo Holmberg. Den första frågan löd: Varför lägger regeringen fram den här propositionen? Svaret är att verksamheten redan pågår runt om i kommuner och landsting. Man lägger ut olika verksamheter på entreprenad och man vill ha den här utvecklingen. Samtidigt finns det en stor oklarhet om vad som gäller. Då anser vi att det är bättre att klargöra vad som gäller, nämligen att det är möjligt att lägga ut all verksamhet på entreprenad med de inskränkningar som tas upp i den här propositionen.

Den andra frågan löd: Tänker civilministern återkomma med förslag till ett obligatoriskt anbudsförfarande? Svaret är nej, eftersom det inte ligger på mitt bord. Däremot har en interdepartemental arbetsgrupp utarbetat ett förslag inom Näringsdepartementets område. Det förslaget är nu ute på remiss. När remissomgången är färdig får vi se om det blir något regeringsförslag.

Anf. 112 BO HOLMBERG (s):

Herr talman! Jag tycker att vi med hänvisning till regeringens eget utredningsarbete och JO har sakskäl att hävda att man med denna proposition inte på ett tillfredsställande sätt klargör rättsläget och inte heller reglerna vid myndighetsutövning.

Regeringen gör en annan bedömning än Socialdemokraterna på den här punkten. Jag tycker att det är bekymmersamt att man ger klarsignal till entreprenader och privatisering, när man inte har rett ut så viktiga frågor som rättssäkerheten gentemot den enskilde. Inger Davidson och jag har skilda bedömningar på den punkten.

Om det nu är Näringsdepartementet som skall utarbeta en proposition om obligatoriskt krav på anbudsupphandling, kommer då civilministern att i regeringen hävda den kommunala självstyrelsens princip och på så vis sätta sig till motvärn mot att regeringen och Näringsdepartementet driver fram en utveckling som inte överensstämmer med Europakonventionen om kommunal självstyrelse? Därmed bryts en mångårig tradition som de politiska parti-

erna har varit överens om i Sverige, nämligen principen om den kommunala självstyrelsen. Civilministern bör väl ändå kunna ha en principiell uppfattning i denna mycket viktiga fråga.

Anf. 113 Civilminister INGER DAVIDSON (kds):

Herr talman! Både Göte Jonsson och jag har gång på gång i den här debatten konstaterat att det finns vissa saker som ytterligare behöver klarläggas, men det finns inget skäl att också vänta på detta och låta alla sväva i osäkerhet om allting som råder på detta område. Vi tar därför ett steg nu. Sedan är det uppgjort steg för steg hur de andra frågorna skall lösas inom Socialtjänstkommittén och inom Lokaldemokratikommittén. Lagrådet har gett klartecken för att vi skall kunna gå vidare utan att invänta något ytterligare klarläggande. Det råder alltså inga oklarheter i det avseendet.

Den obligatoriska anbudsupphandlingen skall diskuteras inom regeringen innan jag är beredd att gå ut och tala om vilka ställningstaganden jag tänker göra.

Anf. 114 BO HOLMBERG (s):

Herr talman! Till sist konstaterar jag att regeringen väljer att prioritera att snabbt lägga fram förslag om entreprenad och privatiseringar på bekostnad av rättssäkerheten för den enskilde, för barnen och de äldre.

Civilministern har inte någon principiell uppfattning om hur hon skall hävda viktiga värden i den kommunala självstyrelsen. Jag kan bara hoppas att tiden fram till propositionen kan främja att civilministern "kaxar upp sig" på den punkten, så att hon kan hävda viktiga självstyrelsevärden.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 15 december.)

11 § Ändrat huvudmannaskap för vissa institutioner inom ungdomsvård och missbrukarvård

Föredrogs
socialutskottets betänkande
1992/93:SoU10 Ändrat huvudmannaskap för vissa institutioner inom ungdomsvård och missbrukarvård (prop. 1992/93:61).

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 15 december.)

12 § Organisationen av riksfärdtjänsten

Föredrogs
trafikutskottets betänkande
1992/93:TU8 Organisationen av riksfärdtjänsten (prop. 1992/93:84).

Anf. 115 BO NILSSON (s):

Herr talman! I proposition 84 föreslås att styrelsen för Riksfärdtjänst skall vara kvar ytterligare ett år och vara central myndighet för riksfärdtjänsten fram till nästa årsskifte. Vi socialdemokrater tillstyrker propositionens förslag i denna del.

När det sedan gäller att kommunalisera verksamheten från 1994, är åtminstone jag orolig. Riksfärdtjänsten får inte bli en socialpolitisk fråga där den enskildes resande blir beroende av kommunal biståndsprövning. Den är i stället en del av de trafikpolitiska insatserna i vårt land och syftar till att göra det möjligt för människor med funktionsnedsättningar att resa på samma villkor som vi övriga medborgare.

Oberoende av om man på grund av funktionsnedsättningen måste resa med ett dyrare färdmedel, bör man som enskild resenär betala ungefär samma kostnad som gäller för en andra-klass-järnvägsbiljett.

Min oro gäller att det vid en kommunalisering kan bli stora kommunala skillnader. Möjligheten för en handikappad att resa utanför kommungränsen får inte bli beroende av om man bor på rätt sida om en kommungräns.

Riksfärdtjänsten har stor betydelse för att de centrala handikappspolitiska målen om jämlikhet och delaktighet skall kunna uppnås.

Nu är det emellertid så, att riksdagen vid flera tillfällen tidigare uttalat att riksfärdtjänsten skall kommunaliseras. Eftersom jag har stor respekt för riksdagens beslut, får man som jag i stället arbeta för det som kan anses vara det näst bästa.

Jag konstaterar med viss tillfredsställelse att utskottet bl.a. skriver: Utskottet förutsätter att regeringen i en kommande proposition bibehåller nuvarande standard – Varför inte *minst* nuvarande standard, Lars Svensk? – på riksfärdtjänsten samt att den utlovade lagen om kommunal riksfärdtjänst bl.a. tillgodoser de handikappades krav på likartade villkor för riksfärdtjänsten, oavsett i vilken kommun man bor.

Utskottet förutsätter vidare att regler införs om att kommunerna skall bevilja resor med specialfordon i de fall då resenären inte kan resa med allmänna kommunikationer samt att man som enskild person kan överklaga kommunala riksfärdtjänstbeslut.

Utskottet anser vidare att regeringen och riksdagen säkerställer att svårt handikappade även fortsättningsvis kan göra längre resor inom landet till normala kostnader. Och redan i propositionen står det skrivet att det belopp som skall överföras till kommunerna för riksfärdtjänsten bör motsvara vad som skulle ha behövts om verksamheten fortfarande vore en statlig uppgift efter den 1 januari 1994.

Herr talman! Det här verkar trots allt kunna fungera något så när, men för att stilla min oro helt, vill jag fråga den borgerliga representanten Lars Svensk: Kan Lars Svensk här och nu lova att regeringen lever upp till utskottets, trots allt, hyggliga skrivning? Om Lars Svensk kan det, lovar jag att jag tillsammans med handikapprörelsen skall bevaka texten i den aviserade lagen om kommunal riksfärdtjänst och om det behövs komma med förslag till eventuellt ytterligare förbättringar för att säkra en god riksfärdtjänst också i framtiden.

Herr talman! Efter detta inlägg yrkar jag med viss tvekan bifall till hem-

Organisationen av riksfärdtjänsten

ställan i trafikutskottets betänkande nr 8 om organisationen av riksfärdtjänsten.

Anf. 116 LARS SVENSK (kds):

Herr talman! Jag vill först säga att ingen skugga må falla över Bo Nilsson i samband med riksfärdtjänstfrågans hantering. Det är lätt och frestande att försöka popularisera och ta hem poänger i den här typen av frågor. Men som jag känner Bo Nilsson är hans känsla äkta och ärlig, när han bevakar de handikappades rättigheter.

Trafikutskottets betänkande nr 8 handlar om en omorganisation av riksfärdtjänsten när det gäller huvudmannaskapet fram till årsskiftet 1993-1994. Syftet med riksfärdtjänsten är att ge svårt handikappade möjlighet att göra längre resor i landet till normala kostnader. Berättigade till riksfärdtjänst är personer som på grund av sitt handikapp och brist på tillgängliga färdmedel måste resa dyrare än normalt.

När riksdagen 1979 beslutade att införa en riksfärdtjänst var avsikten att ekonomiskt stödja längre resor. Det har nu visat sig att en stor del av resandet – ungefär en tredjedel – utgörs av relativt korta resor, alltså resor under 10 mil, vilket visar att sambandet med den kommunala färdtjänsten har blivit allt tydligare.

Redan 1984 uttalades det från regeringen att förutsättningarna för att samla kostnadsansvar och beslutsfattande borde övervägas ytterligare. Därför har riksdagen vid tre tillfällen ställt sig bakom utgångspunkten att riksfärdtjänsten bör kommunaliseras.

Våren 1991 uttalade trafikutskottet att ett systemfel kännetecknar ordningen som innebär att kommunerna beslutar om riksfärdtjänstresorna medan staten betalar.

Bo Nilsson har citerat ur betänkandet, men jag kan bara säga att utskottet inte har någon erinran mot att riktpunkten för genomförandet av det aviserade förslaget om en kommunalisering senareläggs till kalenderårsskiftet 1993/94. Detta görs för att huvudmannaskapet skall beredas med omsorg. Bo Nilsson har också yrkat bifall till hemställan i betänkandet.

Det ställdes några frågor om varför det skall vara minst nuvarande nivå. Jag kan kommentera det redan nu. Först och främst säger kommunikationsministern följande i propositionen:

Jag vill redan nu förutskicka att det belopp som bör överföras bör motsvara vad som skulle behövas om verksamheten fortfarande vore en statlig uppgift efter den 1 januari 1994.

Det betyder alltså att det inte skall bli någon försämring jämfört med om det låg kvar hos staten och skickades över till kommunerna.

Utskottet säger också att man förutsätter att regeringen i den kommande propositionen bibehåller nuvarande standard.

Däremot är det svårt att garantera att riksfärdtjänsten inte skall undergå några sparkrav nu när alla andra trygghetssystem sätts under stor press. Då är frågan hur man skall få det hela att gå ihop. Men, som det sägs, med en samordnad upphandling och med en bättre och effektivare färdtjänstordning är frågan om huruvida det blir några sparkrav inte detsamma som att möjligheten att leva upp till riksfärdtjänstens syften skulle äventyras.

Anf. 117 BO NILSSON (s):

Herr talman! Jag ställde ytterligare en fråga, Lars Svensk. Den handlade om att utskottet nu har skrivit en hygglig text. Då är frågan: Tar man detta på allvar, och kommer det att läggas fram en proposition efter nyår som innebär att man lever upp till vad utskottet har skrivit? Jag vill gärna ha en bekräftelse på den punkten, eftersom jag tror att det är viktigt för de handikappade.

Jag kan berätta att jag har fått ett brev från DHR:s ungdomsorganisation, där man understryker just de punkter som vi har lyckats få in i utskottstexten. Jag vill gärna höra om ni tänker leva upp till detta nu. I så fall skulle jag för dagen vara nöjd.

Anf. 118 LARS SVENSK (kds):

Herr talman! Det är ingen som är ute efter riksfärdtjänsten. Syftet med riksfärdtjänsten skall finnas kvar, även om den förs över i kommunal regi. Med de förändringar som sker och med den effektivisering som blir följden, bl.a. att man får en bättre upphandling, tror jag inte att det skall vara några större problem att klara de målsättningar som har satts upp.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 15 december.)

13 § Fritidsbåtsregistret

Föredrogs
trafikutskottets betänkande
1992/93:TU10 Fritidsbåtsregistret (prop. 1992/93:102 och 1991/92:100 delvis).

Anf. 119 STEN-OVE SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Enligt det regeringsförslag som ligger till grund för det betänkande som vi nu behandlar, vill regeringen avskaffa fritidsbåtsregistret. Det är detta register som tillkom 1988 efter flera utredningar.

När beslutet om båtregistret fattades fanns det kritiska röster. Många befarade att en stor byråkrati skulle byggas upp samt att registret skulle innebära stora extrakostnader för båtägarna, utan att registreringen skulle vara till någon nytta.

Det var då det, dvs. 1988. Nu har verkligheten hunnit i kapp kritikerna. Båtregistret har börjat fungera, och de kritiska rösterna har efter hand tystnat. Nästan alla remissinstanser vill ha kvar registret. Av de 290 000 beräknade registrerbara båtarna är nu 270 000 registrerade.

Med den omfattande registreringen av fritidsbåtarna fyller registret nu sin funktion, dels för att man skall främja sjösäkerheten och bekämpa brottslig verksamhet, dels, och inte minst, för att man skall upprätthålla en god ordning i trafiken till sjöss.

Varför kommer då detta förslag nu, i en tid då allt fler länder upprättar

liknande register? Vilka motiv har kommunikationsministern och regeringen?

I förslaget säger Mats Odell: Den nytta som fritidsbåtsregistret kan göra står inte i rimlig proportion till det integritetsintrång som många anser följer med registret.

Vad menar de borgerliga och dess talesman här i debatten? Är det ett integritetsintrång att sätta ett registreringsnummer på båten?

Allt fler länder inrättar ju båtregister, och de inser den stora samhällsnyttan med ett sådant register. Då skrotar de borgerliga partierna det svenska registret.

Varför lyssnar ni inte på de tunga remissinstanserna som polisen, tullen, sjöräddningen och försäkringsbolagen? De vill alla behålla registret.

Kustbevakningen menar att registret har varit till stor hjälp, mest för eftersökning och sjöräddning och när det gäller brott mot sjötrafikbestämmelserna.

Sjöpolisen anser att det inte finns tillräckliga sakskäl att avskaffa registret. Det är den bästa möjligheten att kontrollera stulna båtar och att hitta ägaren. Även vid sjöräddning är registret till stor hjälp.

Genom registret försvåras försäkringsbedrägerier, vilka tenderar att öka i omfattning. Omsättning och försäljning av stulna båtar kan minskas genom att en köpare via registret kan kontrollera att den person som säljer båten är registrerad ägare. Då man i dag köper en begagnad bil kontrollerar man med bilregistret att säljaren är registrerad ägare och att bilen är till fullo betald, för att man skall kunna hävda s.k. godtrosförvärv om det t.ex. senare skulle visa sig att bilen är stulen e.d. Den som i dag köper en stulen fritidsbåt av en privatperson kan knappast hävda att han har köpt båten i god tro, om han inte har kontrollerat att säljaren är registrerad ägare enligt fritidsbåtsregistret. Dessa möjligheter försvinner om båtregistret skrotas.

Registreringsplikt för fritidsbåtar finns i bl.a. Frankrike, Italien, Tyskland, Holland och Norge. Även i Finland införs nu ett sådant. Dessutom finns fritidsbåtsregister i Canada, Österrike, Schweiz och USA.

Det är bara i Sverige som regeringen går emot den internationella utvecklingen och under flummiga formuleringar om känsla av integritetskränkning avser att skrota registret.

Jag måste till sist fråga den borgerliga utskottsmajoritetens talesman: Är detta början på en allmän skrotning av register? Kommer ni efter detta att skrota även bilregistret?

Med det anförda, herr talman, yrkar jag bifall till den socialdemokratiska reservationen.

Anf. 120 JOHN ANDERSSON (v):

Herr talman! Sällan har väl motiv lyst med sin frånvaro som när det gäller detta regeringsförslag. Jag tycker att ett löjets skimmer omger förslaget att avskaffa detta register. Man skulle kunna skratta åt både regeringen och förslaget om det inte fanns ett allvarligt inslag i det hela.

De flesta, och mycket tunga remissinstanser, har med starka argument motsatt sig avskaffandet av detta register. Här har man kunnat visa vilken nytta man har haft av registret. Ändå framhärdar regeringen, och förmodli-

gen även riksdagen, att nyttan inte står i rimlig proportion till det integritetsintrång som man anser följer av registreringen.

Hur kan man påstå att det här registret skulle vara en integritetsfråga av en sådan storlek att registret måste avskaffas? Det finns ju andra områden att jämföra med. Förra året lades ansvaret för de första fjorton dagarnas sjukskrivning på arbetsgivarna, vilket naturligt nog innebär att de måste få se diagnoser och läkarintyg. 1991 fick de också ansvaret för rehabiliteringen av de anställda, även när upphovet till problemet ligger på icke arbetstid, dvs. i hemmet och på fritiden.

En mängd olika kontroll- och uppgiftssystem skulle kunna räknas upp, där den anställde eller medborgaren nagelfars och registreras. Detta godtas och initieras av den borgerliga regeringen. Men när det gäller båtregistret tycker man att det går för långt! Mina vänner, detta är helt otroligt. Intresserade hänvisar jag till en artikel i Aftonbladet den 23 november i år med rubriken: Total kontroll – snart vet kapitalet allt om dig.

Också från en annan synpunkt är avskaffandet av fritidsbåtsregistret anmärkningsvärt. I norr har vi väl i en del avseenden en motsvarighet till fritidsbåtarna. Jag tänker då på snöskotrarna. Under en mycket lång tid har det förekommit en registrering av dessa fordon, fastän de inte får framföras på vägar. För närvarande är avgiften 160 kr. Det är en avsevärd skillnad i förhållande till båtavgiften, som är 30 kr.

Därtill aviseras nu genom en utredning att registreringsnumret skall anbringas på drivmattan. Enligt utredningen skall det kosta 500 kr, en summa som av branschen bedöms vara tilltagen i underkant. Här måste jag också framhålla att snöskotrarna i mycket stor utsträckning används i nyttotrafik, något som väl inte kan sägas om fritidsbåtarna.

Jag måste fråga utskottets talesman: Vad är orsaken till denna skillnad i behandling när det gäller en fritidsbåt resp. en snöskoter? Finns det inte något i fråga om Norrland och Norrlands inland som heter integritet? Här har man en avgift för närvarande på 160 kr. Om avgiften för båtar inte täcker kostnaderna, kan ju avgiften för skotrarna vara ett riktmärke även för båtarna. Man kan ju också vända på det hela: När nu avgiften för båtar avskaffas, bör väl i rättvisans namn även avgiften för skotrar försvinna. Kan man alltså förvänta sig ett förslag i den riktningen från regeringen?

Jag och min medmotionär yrkar inte enbart avslag på propositionen. Vi vill också att denna byggs ut med en skatt på båtar. Det finns en ganska stor lyxkonsumtion inom avdelningen fritidsbåtar. Det finns därför flera skäl att också införa skatteplikt. I dessa krisens tider, när man letar med ljus och lykta efter både besparingar och inkomster för att förbättra statsfinanserna, finns här jungfrulig mark att beträda. Vi vill alltså att regeringen återkommer till riksdagen med förslag om en båtskatt.

Herr talman! Med dessa ord yrkar jag bifall till den reservation och den meningsyttring som är fogade till betänkandet.

Anf. 121 TOM HEYMAN (m):

Herr talman! Båtregistret tillkom genom beslut här i kammaren 1987. Märkligt nog kom förslaget från jordbruksministern. Förslaget lades fram i strid mot den samlade båtbranschens och mot Sjöfartsverkets önskemål.

Skälen till förslaget var huvudsakligen fiskala. Men för att dölja detta fördes dessutom fram olika idéer om behovet av kommunal och statlig planering av båtlivet.

Även miljön har utnyttjats när det gällt att bidraga med argument. Bland de märkligare argumenten återfanns argumentet att Sveriges kust skulle komma att bli fylld av övergivna plastskrov som inte kunde destrueras, eftersom ägarna inte kunde identifieras – ett alldeles osedvanligt osakligt argument.

Själva idén – om uttrycket tillåtes – var att man skulle utnyttja ledig kapacitet i det överdimensionerade bilregistret. Av vissa skäl fick bilregistret ändå inte vara huvudman för båtregistret.

Följdenligt var det i huvudsak fiskala organ, nämligen Generaltullstyrelsen, Rikspolisstyrelsen och Riksskatteverket, som var varma förespråkare av registret vid dess tillkomst. Samma myndigheter vill i dag se registret bevarat.

Samtliga branschorganisationer och Sjöfartsverket däremot motsatte sig registret när detta kom till och vill i dag se det avskaffat.

Som en kuriositet kan nämnas att länsstyrelsen i Jämtlands län, vilket ju inte utmärks av någon särskilt lång kuststräcka, varmt förespråkade registret då, och gör det även nu. Men det beror kanske snarare på landshövdingen.

De fiskala förväntningarna på registret var därför stora när detta kom till. Båtägare förutsattes finansiera sina båtar genom skattefusk och svarta pengar. Besvikelsen blev därför stor när taxeringsmyndigheten i Göteborg gjorde en första samkörning mot registret och båtägarna utan att kunna hitta den omfattande skattebrottslighet som man hade räknat med.

Argumenten mot registret framfördes mycket vältaligt av Ingrid Sundberg här i kammaren den 4 juni 1987. Så här i efterhand kan man konstatera att hon fick rätt på alla punkter i sin kritik.

Ingrid Sundberg framförde bl.a.: "Propositionen om att införa obligatorisk registrering av fritidsbåtar är inget annat än en hybrid av en proposition, ett nytt anslag för att misstänkliggöra medborgarna, öka byråkratin och skapa underlag för nya skatter. Det är en proposition som aldrig borde lagts fram."

Ingrid Sundberg hade rätt. Det är nu hög tid att avskaffa denna meningslösa registrering. Jag yrkar alltså bifall till regeringens proposition.

Sten-Ove Sundström frågar om vi kommer att fortsätta med att avskaffa register, bl.a. bilregistret. Jag tror inte att det finns några sådana planer. Bilregistret har ju andra funktioner än vad båtregistret har, så bilregistret lär vi nog behålla.

Däremot ser jag inte några paralleller med John Anderssons snöskoterregister. Jag finner inte anledning att ta upp den saken här i debatten.

Anf. 122 STEN-OVE SUNDSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Tom Heyman undvek av någon anledning att besvara min fråga om huvudargumentet för att avskaffa fritidsbåtsregistret. Det står faktiskt på flera ställen att det innebär ett integritetsintrång för människorna att registret finns kvar. Instämmer Tom Heyman i det huvudargumentet för ett avskaffande av fritidsbåtsregistret?

Tom Heyman återgav ett antal argument som förekom innan man hade någon erfarenhet av det här registret. Nu vet vi att tonen är en helt annan. En stor majoritet bland remissinstanserna är ju nu för fritidsbåtsregistret. Alla som har med ordningen på sjön att göra – det gäller då sjösäkerhet och räddningsinsatser – är för ett bibehållande av registret. Det är inte oväsentligt, med tanke på att det rör sig om en så stor grupp som fritidsbåtsägarna utgör.

Sedan är det inte riktigt att Sjöfartsverket vill se fritidsbåtsregistret avskaffat. Sjöfartsverkets styrelse tog inte ställning till förslaget när det senast behandlades.

Tom Heyman bör svara på de frågor som ställdes här. Huvudargumentet är ju integritetsintrånget. Såvitt jag förstår bör samma integritetsintrång gälla i fråga om bilregistret, dvs. registreringen av våra bilar. Många register liknar ju varandra när det gäller att komma åt brottslighet och att kunna identifiera fordon resp. båtar.

Anf. 123 TOM HEYMAN (m) replik:

Herr talman! Det är riktigt att huvudargumentet mot ett bibehållande av registret består i integritetsskälen. Det anfördes vid det aktuella tillfället. Jag vidhåller gärna den ståndpunkten också nu.

Kopplingen till bilregistret håller inte riktigt. Bilregistret har faktiskt en icke oväsentlig fiskal betydelse.

I den debatt som föregick båtregistrets införande talades det väldigt mycket om en båtskatt. Det var stor opposition mot en sådan. Men fortfarande finns sådana tankar. I det särskilda yttrandet från Vänsterpartiet finns ytterligare krav på en båtskatt. När riksdagen sedan avvisade tanken på en båtskatt fanns inte längre huvudskälet för införandet av ett båtregister. Därmed kvarstår egentligen att ett register finns som egentligen inte tjänar något ändamål. Då blir integritetsskälet det övervägande skälet mot detta register.

Vidare har registret varit dåligt juridiskt sett. Visserligen har en och annan båt kommit till rätta genom Polisens försorg. Men rätt många båtar har blivit stulna. Den "nye ägaren" har först registrerat båten och därefter har den stulits. På det sättet har ett registrerat innehav av båten under en lång tid kunnat påvisas. Vederbörande har därmed varit förskonad från rättsliga åtgärder. Det har varit ett smart sätt att utnyttja registret. Men så var det kanske inte riktigt tänkt. Det här har därmed också bevisat registrets oduglighet.

Anf. 124 STEN-OVE SUNDSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Jag börjar med det sista i Tom Heymans inlägg. Det gäller försäkringsbedrägerier och vad som kan hända på det området. Jag tror inte att det som sades riktigt stämmer överens med verkligheten. De som har motsatt sig en avveckling av registret är nämligen just olika försäkringsintressen. Det handlar bl.a. om Trygg-Hansa, Försäkringsbranschens Service AB, Larmtjänst och Svenska stöldskyddsföreningen. Det är klart att man inte vill bevara ett register som man inte anser sig ha riktig nytta av.

Den som i dag upptäcks åka omkring i en oregistrerad bil blir omedelbart föremål för intresse från Polisens sida. På det sättet uppmärksammas man. På samma sätt är det i dag om man upptäcks åka omkring med en oregistre-

rad båt. Man blir då föremål för intresse från andra båtägares sida och kanske även från Polisen. Detta är viktigt. Skall man ha kvar ett register som fungerar, måste det vara allmänt och obligatoriskt på det sätt som det fungerar i dag.

Avslutningsvis vill jag återge vad Peter Thorsell, sjöpolis i Stockholm, säger i ett brev till utskottets ledamöter: Vi har nu ett stort, fungerande fritidsbåtsregister. En avveckling skulle innebära att stora resurser avseende både arbete och skattemedel slösas bort samt vara ett tecken på inkonsekvent handlande från myndigheter och politiker.

Just de i samhället som har att bevaka sjötrafik och att se till att det är ordning och reda på sjön har kämpat väldigt hårt för ett bibehållande av registret. Det är med ett beklagande som jag noterar att bl.a. sjökapten Tom Heyman motsätter sig att registret behålles.

Anf. 125 TOM HEYMAN (m) replik:

Herr talman! Det kan inte vara något självändamål att ha ett register för att motivera sjöpolisens existens. Jag är en av dem som väldigt mycket vistas i fritidsbåt under sommarhalvåret. Om vi hade haft samma goda ordning på land som den som råder på sjön, skulle det faktiskt inte behövas så många poliser som vi i dag har.

Det är möjligt att en del försäkringsbolag ser fördelar här. Det är ofta så, att man tycker att de saker och ting är bra som man själv inte betalar för. Är det gratis, tycker man alltså att det är bra.

Försäkringsbolagen har ju stora möjligheter att ta över registret och att fortsätta med det i egen regi. Jag tänker då på exempelvis Stöldskyddsföreningen eller försäkringsbolagens egen förening. Om registret är så bra som många påstår, finns det väl ingen anledning att tro att det inte fortsättningsvis skulle vara en stor anslutning här och att registret skulle fylla en funktion. Men det finns ingen anledning att staten skall lägga upp ett register och kontrollera vad för fritidsbåtar medborgarna har. Sådant saknar betydelse för staten.

Anf. 126 JOHN ANDERSSON (v) replik:

Herr talman! Tom Heyman säger att införandet av båtregistret var ett sätt att misstänkliggöra båtägarna. Kontentan av det måste väl vara att Tom Heyman menar att också registreringen av snöskotrarna var ett sätt att misstänkliggöra snöskoterägarna.

Sedan säger Tom Heyman att han inte ser någon likhet mellan en fritidsbåt och en snöskoter. Jag tycker att det finns väldigt många likheter. Men jag kan också se två olikheter. Först och främst används snöskotrar i ganska stor utsträckning i nyttotrafik. Det gäller i näringsverksamhet t.ex. En annan olikhet mellan dessa båda fordon är att det ena framförs på vatten och det andra på snöunderlag. I övrigt är nog likheterna ganska stora. Men Tom Heyman ser inga likheter. Han drar slutsatsen att det inte finns någon anledning att kommentera detta.

Ja, herr talman, så kan man också agera när man blir svarslös.

Anf. 127 TOM HEYMAN (m) replik:

Herr talman! Jag vidhåller uppfattningen att det är mycket stor skillnad mellan en båt och en snöskoter. Det här förslaget gäller båtar, och jag tänker inte diskutera snöskotrar.

Anf. 128 JOHN ANDERSSON (v) replik:

Herr talman! Jag vill återigen poängtera att ni slåss för att upphäva ett båtregister som har varit till stor nytta, med en registreringsavgift på 30 kr, för att det hotar båtägarnas integritet.

Samtidigt finns en registreringsskyldighet för Norrlands snöskotrar. Den registreringsavgiften kostar 160 kr. En utredning som presenterades i går lägger fram förslag om att registreringsnumret skall anbringas på drivmattan, vilket beräknas kosta 500 kr. Ytterligare en summa för skoterägaren att tolerera. Denna registrering av snöskotrarna hotar *inte alls* integriteten.

Någon konsekvens i resonemanget kan man ändå fordra av en borgerlig riksdagsledamot och en borgerlig regering.

Anf. 129 KENNETH ATTEFORS (nyd):

Herr talman! Till John Andersson kan jag säga att jag är mycket intresserad av att skriva en motion, eventuellt tillsammans med John Andersson, för att avveckla även registreringen av snöskotrar. Jag tycker faktiskt inte heller att detta är riktigt rättvist.

I trafikutskottets betänkande TU10 vill utskottsmajoriteten avveckla ett av många register. Det är bra, tycker vi nydemokrater. Jag sitter som ordförande i en arbetsgrupp inom Ny demokrati som har till uppgift att gå igenom vad de statliga verken och myndigheterna sysslar med. Arbetet går ut på att undersöka om svenskarna måste ha alla dessa verk och myndigheter som har att förvalta de lagar, föreskrifter och register som denna kammare och regeringen har instiftat.

Som herr talmannen vet frågar vi nydemokrater oss vilka verk och myndigheter vi verkligen behöver i dag, som vi inte behövde före 1960. Plötsligt dyker båtregistret upp till diskussion och att detta eventuellt skall avvecklas. Som ni förstår, herr talman, behövde jag inte tänka speciellt länge för att inse att vi här hade det första onödiga registret som vi kunde avveckla.

Enligt vårt sätt att se på saken borde inte staten ha ett dugg med båtregistrering att göra. Redan i början av båtregisterdebatten framförde nydemokraterna att det borde vara försäkringsbolagens sak att föra ett båtregister. Hur kan seriösa försäkringsbolag försäkra båtar i hundratusenkronorsklassen utan att begära av ägarna att båten skall märkas på något sätt, t.ex. genom att nummer eller namn är ordentligt ingraverat i stäv och akter, precis som på svenska handelsfartyg?

Jag föreslår alltså att de svenska försäkringsbolagen gemensamt tar över ansvaret för registreringen. Försäkringsbolagen borde vägra att försäkra någon båt om inte ägaren märker båten på ett synligt sätt, t.ex. med en sådan ingravering som jag tidigare har nämnt.

Då frågar sig säkert någon varför registret inte kan vara kvar som det är, i statlig regi. Nej, det går inte. Lika säkert som amen i kyrkan kommer staten, speciellt vid en socialistisk majoritet, att gärna vilja bifalla Vänsterpartiets

motion T12, som har presenterats i det nu aktuella betänkandet, om att vi skall införa en skatt på fritidsbåtar. Det kan vi absolut inte gå med på.

Men bilar och sommarstugor har ju skatt, säger den glade debattören. Bra, säger jag då. Låt dem ha det så länge. Jag skall göra allt jag förmår för att minska skatten på både bilar och sommarstugor. Vi behöver inte införa några nya skatter bara för att vi infört skatt på andra saker.

Båtregisterdebatten har åtföljts av en stark lobbygrupp, som Sten-Ove Sundström sade. Den har med brev och telefonsamtal försökt påverka oss förtroendevalda att tycka som de vill. Jag uppskattar denna typ av lobbying, för man får engagera sig litet mer i ärendet. Det kan faktiskt vara ganska nyttigt ibland, för min del.

Vilka har då kontaktat mig i detta ärende? Jo, det är myndigheter. Myndigheter vill ha kvar registret. Man tycker att man på ett enklare sätt kan sköta efterspaningen och komma åt brottslighet bland registrerade båtar. Jag tror faktiskt på dem i det här fallet. Med tanke på det värde som en båt ofta har, vilket jag tidigare sagt, borde det faktiskt vara av intresse för försäkringsbolagen att registrera båtarna. När försäkringsbolagen väl har registrerat båtarna kan polisen ringa till dem.

När jag var hamnchef, herr talman, tyckte jag också att det var mycket bra att på ett enkelt sätt kunna ta reda på om en båt låg på sin plats i fritidsbåtshamnen och om ägaren betalat sin avgift. Jag tyckte så som myndighetsperson, herr talman. I dag representerar jag inte myndigheterna, utan våra väljare. Jag ser det som en skyldighet att inte betunga folket med mer registrering och skatter än vad som anses nödvändigt för att vår typ av samhälle skall fungera.

Med anledning av detta, herr talman, yrkar jag bifall till trafikutskottets hemställan och avslag på reservationerna och Vänsterpartiets meningsyttring.

Anf. 130 JOHN ANDERSSON (v) replik:

Herr talman! Jag vill bara konstatera att en sjökapten från Göteborg inser att det finns stora likheter mellan en fritidsbåt och en snöskoter. Jag vill gärna ge Attefors en eloge för hans insiktsfullhet. Synd bara att Attefors tycks dra en helt felaktig slutsats av detta. Men vi får återkomma senare till diskussionen om hur vi skall reda ut det problemet.

Anf. 131 KENNETH ATTEFORS (nyd) replik:

Herr talman! Jag vill bara önska John Andersson välkommen tillbaka. Jag skall lyssna på vad John Andersson har att säga.

Anf. 132 STEN-OVE SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Jag trodde verkligen inte att jag i debatten i kammaren i dag skulle behöva motivera sjöpolisens arbetsuppgifter så grundligt, framför allt inte på vilket sätt de kunde underlättas genom att man registrerade båtar. Jag trodde att det var en självklarhet, i synnerhet för ledamöter som aktivt har varit på sjön en gång i tiden.

Jag tror att det är viktigt att vi lyssnar till de grupper av människor som har att hålla ordning på sjötrafik och bevaka ordningen till sjöss. Sjöpolisen

är utan tvivel en sådan grupp. Men de är inte ensamma. Här finns remissinstanser som Kustbevakningen, Statens räddningsverk, Generaltullstyrelsen, Rikspolisstyrelsen, länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus län samt en stor del av aktörerna i försäkringsbranschen. Det borde vara viktigt att lyssna till de kunskaper och erfarenheter som finns inom detta område. Det är trots allt en stor del av de här myndigheterna som skall se till att ordningen följs och framför allt att vi kan hålla en beredskap för identifiering och för att rädda människor som råkar i sjönöd.

Med försäkringsbolagens möjligheter att bygga upp ett eget register förhåller det sig på det sättet att de, sannolikt av flera skäl, inte vill bygga upp något sådant i dag. Dels är det ganska krångligt att bygga upp ett sådant register, dels vet försäkringsbolagen förmodligen att om ett sådant här register skall vara effektivt skall det täcka alla båtar som finns inom området. Det klarar man inte med ett frivilligt register. Jag tror inte att någon skulle komma på den dumdristiga idén att föreslå att bilregistret skulle vara frivilligt. Om man skall identifiera fordon är effekten ungefär densamma vare sig det gäller båtar eller bilar. Skall ett sådant här register fungera och vara effektivt måste det vara obligatoriskt.

Jag tycker att det är synd att vi inte kan enas på det området. Vi har i dag ett register som fungerar. Hela vår omvärld skapar register. Finland är det senaste exemplet. Man planerar ett liknande register som vi avser att avskaffa. Jag tycker att det är synd att vi inte kan följa med i den internationella utvecklingen, utan lägger ned ett register som innebär en blygsam kostnad för den som registreras. Med det här registret hade vi kunnat förbättra vår sjöbevakning, vi hade kunnat förbättra ordningen till sjöss, men framför allt hade vi kunnat förbättra den sjöräddning som vi har. Inte minst det området är oerhört angeläget för alla fritidsbåtsägare.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 15 december.)

14 § Ändringar i lagstiftningen om banker och andra kreditinstitut

Föredrogs
näringsutskottets betänkande
1992/93:NU9 Ändringar i lagstiftningen om banker och andra kreditinstitut (prop. 1992/93:89 delvis, 1992/93:68 delvis, 1992/93:62 delvis och 1992/93:12 delvis).

Anf. 133 LEIF MARKLUND (s):

Herr talman! Ändringen i lagstiftningen om banker och andra kreditinstitut med anledning av EES-avtalet tillstyrks i stort av ett enigt utskott, trots att den proposition som ligger till grund för utskottets betänkande i likhet med många andra är ett ganska stort hastverk, tillkommen ganska ogenomtänkt. Det kan ses av att utskottet i elfte timmen måste göra ett tilläggsbetänkande för att "ordna upp" misshälligheterna i fråga om ikraftträdande av lag-

bestämmelserna. Detta kan man anse som ganska märkligt och hafsigt. Det präglar ofta denna regerings propositioner.

Vi yrkar däremot avslag på regeringens förslag att avskaffa offentliga företrädare i bankernas styrelser m.m.. Detta förslag har ingenting med EG-anpassningen att göra. Ändå har det smugit sig in i propositionen och betänkandet.

I vår reservation har vi påpekat angelägenheten av att det finns lämpliga former för samhällets inflytande över bankernas verksamhet.

Den utveckling med enorma kreditförluster som skett de senaste åren understryker behovet av en samlad översyn av formerna för samhällets insyn. Detta gäller såväl banker som försäkringsbolag och övriga kreditinstitut.

Regeringen har visserligen aviserat att man skall tillsätta en utredning angående kreditmarknadens utveckling. Det är bra, det ställer vi upp på. Men det behövs även en förstärkning och effektivisering av samhällets kontroll av marknaden, och därför är det angeläget att utredningen skyndsamt lägger fram förslag i detta avseende.

Under tiden tycker vi att det är olämpligt och märkligt att avskaffa de instrument som samhället har skaffat sig för insyn i bankerna. Det är märkligt att förslag läggs fram innan utredningen har kommit fram till sitt ställningstagande angående hur denna kontroll skall ske.

Den insyn som man har genom offentliga företrädare i styrelser och godkännande av styrelseordföranden bör därför finnas kvar.

Herr talman! Jag yrkar därmed avslag på utskottsmajoritetens hemställan i mom. 3 och bifall till den socialdemokratiska reservationen i detta betänkande. I övrigt tillstyrker jag utskottets förslag.

Anf. 134 GÖRAN HÄGGLUND (kds):

Herr talman! Näringsutskottets betänkande nr 9 berör ett flertal förändringar av lagstiftningen beträffande banker och kreditinstitut, föranledda av fyra olika propositioner. Det gäller ändringar i bankrörelselagen, bankaktiebolagslagen, sparbankslagen och kreditupplysningslagen. Utskottet har tillstyrkt de av regeringen föreslagna förändringarna.

Flertalet av de föreslagna förändringarna, som riksdagen nu har att ta ställning till, hänger samman med det EES-avtal som riksdagen tidigare debatterat och beslutat om för svensk del. EES-avtalets ikraftträdande förutsatte godkännande av alla länder som berördes, dvs. alla EFTA-länder och alla EG-länder samt även EG-parlamentet. Som bekant gav den folkomröstning som hölls i Schweiz häromdagen ett sådant utslag att en omförhandling av avtalet är nödvändig. Därmed kan avtalet inte träda i kraft den 1 januari 1993 som planerat.

De i betänkandet berörda förslagen är dock utformade på ett sådant sätt att regeringen ges möjlighet att besluta om dagen för ikraftträdande, om EES-avtalet inte skulle träda i kraft den 1 januari 1993, vilket det alltså inte kommer att göra. Regeringen har också möjlighet att sätta olika paragrafer i kraft vid olika tidpunkter.

Som en del av EES-avtalet har Sverige åtagit sig att införa regler om etableringsfrihet och rätt att tillhandahålla tjänster motsvarande vad som gäller för medlemsstaterna inom EG. I stor utsträckning sammanfaller reglerna re-

dan mellan Sverige och EG, och i och med detta betänkande görs de förändringar som kvarstår att göra. Det gäller krav på auktorisation för företagstyper som faller under definitionerna av kreditinstitut eller i övrigt bedriver finansieringsverksamhet. I det sammanhanget berörs bl.a. kraven när det gäller aktiekapital, behandlingen av sekretessbelagda uppgifter och lämplighetsprövningen av större ägare. Till ikraftträdandet av lämplighetsprövningen återkommer utskottet i betänkande 21, som kommer att behandlas senare.

En annan fråga som behandlas i betänkandet gäller ny lag om kreditmarknadsbolag. Regeringen har föreslagit förändringar i lagstiftningen i syfte att nå enhetlighet i lagarnas utformning och att anpassa dem till EES-avtalets utformning.

På en enda punkt i betänkandet råder det delade meningar inom utskottet. Det handlar om offentliga representanter i bankstyrelserna, som vi hört Leif Marklund tala om tidigare. De socialdemokratiska representanterna tillsammans med Vänsterpartiet vill alltså bibehålla denna representation. Utöver detta skall regeringen också i fortsättningen godkänna bankers val av styrelseordförande, enligt uskottsminoriteten.

Utskottet behandlade denna fråga också vid föregående riksmöte, och i det sammanhanget aviserades att ett förslag i detta avseende kunde förväntas under 1992. Även då reserverade sig de socialdemokratiska ledamöterna och fick stöd av Vänsterpartiet.

Från utskottets majoritet ser vi det som naturligt att lagstiftningen reformeras i det här avseendet. Skälet till att staten genom regeringen har möjlighet att utse offentliga ledamöter i bankstyrelser och att kommunerna har möjlighet att utse ledamöter i regionala och lokala bankstyrelser skulle vara att säkra allmänhetens insyn i och inflytande över bankernas verksamhet.

Herr talman! Bestämmelserna om offentlig representation infördes under den tid då kreditmarknaden var starkt reglerad. I dag har vi en betydligt friare kreditmarknad och därmed nya förutsättningar. Utskottets majoritet instämmer med propositionen, där det anförs att det finns starka principiella skäl att skilja mellan ägarrollen och kontrollfunktionen. Staten skall utöva sin kontroll genom lagstiftning och tillsyn genom Finansinspektionen.

Jag vill med detta yrka bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Anf. 135 LEIF MARKLUND (s):

Herr talman! Jag konstaterar att uskottets talesman talar om "starka principiella skäl". Sakskälen saknas alltså i hans anförande när det gäller slopande av offentliga företrädare i bankernas styrelser, i ett läge då man kanske mer än någonsin behöver allmänhetens insyn för att återställa och stärka förtroendet för bankerna hos allmänheten. I dag råder faktiskt ganska stor osäkerhet, nästan kaos, med misstroende mot bankerna. Då om någonsin behövs offentlig insyn, inte tillsyn, som Finansinspektionen.

Jag måste få ställa en fråga till utskottets talesman. Här anges principiella skäl för att slopa offentligheten – "bort med tassarna". Den ytliga, synliga offentligheten vill man ta bort, men vad kommer vi att bestämma på torsdag när det gäller bankakuten? Statstjänstemännen kommer att få peta i alla de beslut som bankerna skall fatta i framtiden. Är detta rätt?

Jag vill tillägga att det här absolut inte har någonting med EG att göra. Inom EG, enligt vad jag har erfarit, finns det offentliga företrädare i bankernas styrelser.

Anf. 136 GÖRAN HÄGGLUND (kds):

Herr talman! Leif Marklund efterlyser sakskäl. Principer kan också vara sakskäl. Vi tycker alltså att det inte finns några starka skäl för att staten skall utse ledamöter i de styrelser som de är satta att övervaka. Det var bara en av remissinstanserna, när förslaget prövades, som inte tillstyrkte förslaget om att ta bort möjligheten för regeringen och kommunerna att utse styrelseledamöter. Det tycker jag borde stämma minoritetens talesman till eftertanke.

De offentliga representanterna är inte tillsatta genom resp. banks bolagsstämma och saknar därmed reellt ansvar gentemot någon part. Bara detta faktum talar mot att sådana representanter skall delta i ledningen av ett stort och viktigt företag. De senaste årens dyrköpta erfarenheter – jag tänker på bankkrisen – som vi ännu inte har betalat notan för, visar att de instrument som staten har tillgång till inte fungerat. Därför skall vi förbättra de instrument som vi har. Men att ha insyn genom offentliga företrädare tror jag inte är rätt väg.

Det är alltså utskottsmajoritetens mening att det är angeläget att renodla det offentligas roll. Allmänheten skall ha kontroll över bankväsendet, men då bör man skilja mellan ägarrollen och kontrollfunktionen. Banker liksom andra företag skall drivas och ledas av sina ägare, men det offentliga skall kontrollera verksamheten. Det sker genom lagstiftning och tillsyn.

Jag skulle, herr talman, vilja ställa ett par frågor till Leif Marklund. På vilket sätt konkret anser Leif Marklund att de offentliga företrädarna i bankernas styrelser tjänat allmänhetens intressen i den s.k. bankkrisen? På vilket sätt har den offentliga insynen gjort att problem har kunnat undvikas? Anser Leif Marklund att det kan finnas faror förenade med en situation där staten deltar i och medverkar genom sina representanter i beslut som man sedan i efterhand skall följa upp, kontrollera och ha tillsyn över?

Anf. 137 LEIF MARKLUND (s):

Herr talman! Jag vill påminna utskottets talesman om att bankrörelselagen säger att endast bank har rätt att låna in pengar av allmänheten för att låna ut. Det är ett skäl nog för att allmänheten skall ha insyn i banken via offentliga företrädare. Det glömmer man ofta bort i denna fråga, som i den borgerliga kretsen har fått en principiell karaktär, inte saklig.

Med tanke på det sätt på vilket insynen har utövats i den bankröra som vi upplevt är det ganska naturligt att den sakkunskap som man har litat sig till i bankvärlden vilselett även de offentliga företrädarna. Vi måste väl erkänna att man aldrig kan avkräva en offentlig företrädare de kunskaper som en handläggare i banken skall ha för utlåning. Det gäller bankvärlden, finansvärlden och försäkringsvärlden. I många andra frågor kan man skönja olika framsteg som de offentliga företrädarna har gjort, speciellt när det gäller skatteplanering och etiska frågor i bankrörelsen.

Anf. 138 GÖRAN HÄGGLUND (kds):

Herr talman! Jag kan hålla med Leif Marklund om att bankerna har en särställning genom den lagstiftning som vi har och de möjligheter som bankerna har. Därför finns det också en särskild tillsynsmyndighet, som har att granska bankernas verksamhet. Det instrumentet finns redan för de offentliga myndigheterna.

Jag vill än en gång påminna om det viktiga i att staten renodlar sin roll gentemot de olika företagen. Det är väldigt svårt att både vara en aktiv spelare på banan eller att åtminstone ha representanter med i de olika lag som agerar och samtidigt agera domare. Staten har att fastställa spelreglerna, spelarna spelar och staten granskar och har ett sanktionssystem för att gripa in om reglerna inte följs.

Anf. 139 LEIF MARKLUND (s):

Herr talman! Här blandar man ihop tillsyn och insyn. Mellan tillsyn, som vi har en myndighet för, och offentlig insyn är det en väsentlig skillnad.

Sedan vill jag naturligtvis kommentera Göran Hägglunds inlägg något. Staten måste renodla sin roll, säger utskottets talesman. Man vill renodla när det gäller den synliga delen, de offentliga företrädarna. Men vad är det egentligen för ett beslut som vi skall fatta på torsdag när det gäller statstjänstemännens och statens roll i fråga om Bankakuten?

Anf. 140 GÖRAN HÄGGLUND (kds):

Herr talman! På vilket sätt har den offentliga insyn som vi har haft inom bankverksamheten påverkat den utveckling som varit under 80-talet och början av 90-talet? Det har visat sig, Leif Marklund, att de instrument som vi haft inte fungerat. På vilket sätt har den här insynen kunnat komma de svenska medborgarna till del? Har det inneburit att vi kunnat undvika problem som vi i dag har att brottas med? Nej, det har det inte gjort.

En annan fråga som jag ställde till Leif Marklund var om det från hans utgångspunkt är några faror förenade med en situation där staten deltar i beslut som den själv i efterhand skall kontrollera. På den punkten anser tydligen Marklund att det inte finns några problem. Jag ser sådana problem och tar fasta på dem när jag anser att uppgifterna skall renodlas.

Det är riktigt att bankverksamheten i vissa avseenden har havererat i Sverige, och staten får ta ett ansvar för att vi har ett fungerande betalningssystem. Därmed garanterar man inte ägarnas medel i dessa sammanhang, men vi behöver ett fungerande banksystem. Detta haveri har ju inträffat trots den offentliga insynen, och jag kan därför inte se att den har gett något positivt bidrag i detta sammanhang.

Anf. 141 LEIF MARKLUND (s):

Herr talman! Jag tycker att utskottets talesman skjuter på fel mål. Vad gäller motverkande av haveriet i bankerna borde han angripa den roll som Bankinspektionen har spelat under 80-talet. Men det gör han icke utan angriper här de offentliga ledamöterna, som har insyn men inte tillsynsverksamhet. Jag tycker att det är mycket märkligt.

Jag har fortfarande inte fått svar på frågan om den mörkläggning som

kommer att drabba staten i dess roll att utöva inflytande på bankerna i framtiden.

Anf. 142 GÖRAN HÄGGLUND (kds):

Herr talman! Det sades här att man borde angripa Finansinspektionen, och det ligger säkerligen mycket i att myndigheterna haft en insyn i dessa sammanhang men inte har lyckats genomskåda de sakförhållanden som ligger bakom den situation som vi i dag har att kämpa med.

Jag har inte angripit de offentliga företrädarna i bankstyrelserna, men jag har sagt att de uppenbarligen inte har hjälpt oss att undvika den situation som vi i dag har att brottas med. Det torde vara ett faktum som är helt klart för alla.

Vad gäller det offentligas roll i haverierna eller det delvisa haveriet på bankområdet vill jag säga att det offentliga har att träda in i dessa sammanhang och försöka komma till rätta med de problem som vi har, eftersom ett utvecklat samhälle behöver ett väl fungerande betalningssystem. Men det har inte så mycket att göra med denna fråga, eftersom det som Leif Marklund kämpar för, nämligen de offentliga representanterna i bankstyrelserna, uppenbarligen inte har kunnat medverka till att denna situation har kunnat undvikas.

Jag vidhåller alltså att det finns stora problem med representanter som sitter på flera olika stolar och att detta instrument inte har visat sig fungera. Alltså: Klarlägg och renodla ansvarsförhållandena!

Anf. 143 LEIF MARKLUND (s):

Herr talman! Fortfarande är de sakskäl som jag efterlyste mycket tunna. Jag kan inte få något fotfäste i dem, utan vad som fortfarande gäller är principiella skäl. Vad vi har krävt i vår reservation är att man skall bibehålla den nuvarande organisationen tills man har gjort en utredning och utvärdering och har kommit fram till något som är bättre. Vi motsätter oss inte att man ser över formerna, men vi tycker att det är mycket märkligt att man, som nu sker, tillskapar ett glapp mellan utredningens resultat och avskaffandet, som det av principiella skäl skulle vara bråttom med.

Anf. 144 GÖRAN HÄGGLUND (kds):

Herr talman! Att det här förslaget har kommit borde inte vara någon överraskning för någon ledamot här i kammaren, eftersom denna fråga, som jag nämnde i mitt inledande anförande, diskuterades även förra året.

Leif Marklund tycker inte att man skall ta hänsyn till principiella skäl. Men skälen är att det för ett fungerande näringsliv och ett fungerande samhälle fordras att rollerna klarläggs.

Staten skall enligt mitt synsätt fastställa spelregler, och spelarna skall agera på banan enligt dessa regler. För dem som inte gör det skall staten ha ett sanktionssystem, och den skall också utöva tillsyn över spelets förlopp.

Marklund hävdar uppenbarligen att staten även i fortsättningen skall agera på banan, och jag menar att det försvårar klarläggandet av ansvarsförhållanden.

Detta var mitt sista inlägg.

Anf. 145 LEIF MARKLUND (s):

Herr talman! Mitt sista inlägg blir att staten via bankakuten kommer att finnas med på arenan. Man byter i stort sett bara utgångspunkt i det här fallet. Om man sparkar offentliga ledamöter, uppstår ett glapp i spararnas möjligheter till insyn i hanteringen av deras utlånade medel. Man vill överlämna denna möjlighet till staten, men på ett sätt som innebär mörkläggning.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 15 december.)

15 § Ändringar i lagstiftningen på värdepappersområdet

Föredrogs
näringsutskottets betänkande
1992/93:NU10 Ändringar i lagstiftningen på värdepappersområdet (prop. 1992/93:90 och 1992/93:89 delvis).

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 15 december.)

16 § Ökade insatser för europeiskt forsknings- och utvecklingssamarbete

Föredrogs
näringsutskottets betänkande
1992/93:NU14 Ökade insatser för europeiskt forsknings- och utvecklingssamarbete (prop. 1992/93:79).

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 15 december.)

17 § Ändrat ikraftträdande av lagbestämmelser om lämplighetsprövning av större ägare i bankaktiebolag

Föredrogs
näringsutskottets betänkande
1992/93:NU21 Ändrat ikraftträdande av lagbestämmelser om lämplighetsprövning av större ägare i bankaktiebolag.

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 15 december.)

18 § Bordläggning

Anmäldes och bordlades
Finansutskottets betänkanden
1992/93:FiU1 Åtgärder för att stabilisera den svenska ekonomin
1992/93:FiU9 Avbrytande av det pensionsanknutna premiegrundande allemanssparandet

Jordbruksutskottets betänkanden
1992/93:JoU10 Ändring i miljöskyddslagen m.m.
1992/93:JoU11 Vissa åtgärder inom klimatområdet och i Östersjöregionen

Näringsutskottets betänkanden
1992/93:NU11 Ändringar i kärntekniklagen, m.m.
1992/93:NU20 Kärnsäkerhetssamarbete med de baltiska staterna och med Ryssland, m.m.

19 § Kammaren åtskildes kl. 18.07.

Förhandlingarna leddes
av talmannen från sammanträdets början t.o.m. 7 § anf. 15 (delvis),
av förste vice talmannen därefter t.o.m. 8 § anf. 43 (delvis),
av tredje vice talmannen därefter t.o.m. 9 § anf. 74 (delvis),
av andre vice talmannen därefter t.o.m. 10 § anf. 112 (delvis) och
av tredje vice talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

GUNNAR GRENFORS

/Gunborg Apelgren

Innehållsförteckning

Måndagen den 14 december

1 § Anmälan om återtagande av plats i riksdagen 1
2 § Justering av protokoll 1
3 § Hänvisning av ärenden till utskott 1
4 § Förnyad bordläggning 1
Meddelande om uppskjuten votering 2
5 § Ändringar i livsmedelslagen med anledning av EES-avtalet ... 2
Lagutskottets betänkande LU11
Debatt
Maj-Lis Lööw (s)
Margareta Gard (m)
John Andersson (v)
Annika Åhnberg (-)
Beslut skulle fattas den 15 december
6 § Ändringar i vissa lagar på jordbruksområdet i anledning av EES-avtalet 6
Jordbruksutskottets betänkande JoU6
Debatt
Inga-Britt Johansson (s)
Björn Ericson (s)
Talmannen
Ingvar Eriksson (m)
Beslut skulle fattas den 15 december
7 § Vissa jordbrukspolitiska frågor 8
Jordbruksutskottets betänkande JoU9
Debatt
Åke Selberg (s)
Bengt Rosén (fp)
Förste vice talmannen
Björn Ericson (s)
Carl G Nilsson (m)
Dan Ericsson i Kolmården (kds)
Claus Zaar (nyd)
Harry Staaf (kds)
Beslut skulle fattas den 15 december
8 § Ny högskolelag m.m. 26
Utbildningsutskottets betänkande UbU3
Debatt
Bengt Silfverstrand (s)
Stefan Kihlberg (nyd)
Larz Johansson (c)
Thommy Ohlsson (v)

Rune Rydén (m)
Utbildningsminister Per Unckel (m)
Margitta Edgren (fp)
Tuve Skånberg (kds)
Beslut skulle fattas den 15 december
9 § Ändring i rättshjälpslagen m.m. 69
Justitieutskottets betänkande JuU12
Debatt
Sigrid Bolkéus (s)
Karl Gustaf Sjödin (nyd)
Christel Anderberg (m)
John Andersson (v)
Beslut skulle fattas den 15 december
10 § Ökad konkurrens inom kommunal verksamhet 81
Socialutskottets betänkande SoU9
Debatt
Anita Persson (s)
Gudrun Schyman (v)
Göte Jonsson (m)
Civilminister Inger Davidson (kds)
Bo Holmberg (s)
Beslut skulle fattas den 15 december
11 § Ändrat huvudmannaskap för vissa institutioner inom ungdomsvård och missbrukarvård 102
Socialutskottets betänkande SoU10
Beslut skulle fattas den 15 december
12 § Organisationen av riksfärdtjänsten 102
Trafikutskottets betänkande TU8
Debatt
Bo Nilsson (s)
Lars Svensk (kds)
Beslut skulle fattas den 15 december
13 § Fritidsbåtsregistret 105
Trafikutskottets betänkande TU10
Debatt
Sten-Ove Sundström (s)
John Andersson (v)
Tom Heyman (m)
Kenneth Attefors (nyd)
Beslut skulle fattas den 15 december
14 § Ändringar i lagstiftningen om banker och andra kreditinstitut 113
Näringsutskottets betänkande NU9
Debatt
Leif Marklund (s)
Göran Hägglund (kds)
Beslut skulle fattas den 15 december

15 § Ändringar i lagstiftningen på värdepappersområdet 119
Näringsutskottets betänkande NU10
Beslut skulle fattas den 15 december
16 § Ökade insatser för europeiskt forsknings- och utvecklingssamarbete 119
Näringsutskottets betänkande NU14
Beslut skulle fattas den 15 december
17 § Ändrat ikraftträdande av lagbestämmelser om lämplighetsprövning av större ägare i bankaktiebolag 119
Näringsutskottets betänkande NU21
Beslut skulle fattas den 15 december
18 § Bordläggning 120

gotab 42672, Stockholm 1992